

VAASAN YLIOPISTO

KAUPPATIETEELLINEN TIEDEKUNTA

TALOUSOIKEUDEN LAITOS

Jan-Erik Pakkala

HENKILÖYHTIÖIDEN YHTIÖSOPIMUSKÄYTÄNTÖ
1989–1998

Talousoikeuden
pro gradu -tutkielma

VAASA 2008

SISÄLLYSLUETTELO	sivu
TIIVISTELMÄ	5
LYHENNELUETTELO	7
OIKEUSTAPAUKSET	9
KUVIOT JA TAULUKOT	11
1. JOHDANTO	13
1.1. Johdatus aihealueeseen	13
1.2. Tutkimustehtävä ja sen rajaus	15
1.3. Tutkimuksen kulku ja rakenne	16
2. HENKILÖYHTIÖN PERUSTAMINEN JA SOPIMUSVAPAAUS	18
2.1. Yrityksen perustamisvaiheet ja yritysmuodon valinta	18
2.2. Henkilöyhtiön tunnusmerkit, rajanvetotapaukset ja lähikäsitteet	21
2.3. Sopimusvapaus ja kaupparekisterimerkintä	27
3. AVOIMIEN YHTIÖIDEN YHTIÖSOPIMUSKÄYTÄNTÖ VUOSINA 1989–1998	32
3.1. Yhtiömiehet, yhtiöpanokset ja yhtiöosuudet	32
3.2. Yhtiön hallinto, organisaatio ja edustaminen	36
3.2.1. Yhtiön hallinto, organisaatio ja päätöksenteko	36
3.2.2. Yhtiön edustaminen	41
3.2.3. Yhtiösuhteesta johtuvien riitojen ratkaiseminen	42
3.3. Yhtiön tilien tarkastaminen	44
3.4. Yhtiön varojen jakaminen	45
3.4.1. Yhtiömiehen yksityiskäyttö	45
3.4.2. Korvaus yhtiön puolesta suoritetuista menoista sekä palkan ja palkkion maksaminen	47
3.4.3. Voiton ja tappion jakaminen	49
3.5. Yhtiösuhteen muutokset	54
3.5.1. Yhtiön purkamisvaateen edellytykset	54
3.5.1.1. Yhtiösopimuksen irtisanominen	56
3.5.1.2. Yhtiömiehen kuolema ja konkurssi	59
3.5.1.3. Yhtiösuhteen edellytysten raukeaminen	61
3.5.2. Yhtiöosuuden luovuttaminen	62
3.5.3. Yhtiörakenteen ja yhtiömuodon muuttaminen	64
3.6. Yhtiön purkaminen ja purkautuminen	67

4. KOMMANDIITTIYHTIÖIDEN YHTIÖSOPIMUSKÄYTÄNTÖ VUOSINA 1989–1998	71
4.1. Yhtiömiehet, yhtiöpanokset ja yhtiöosuudet	71
4.2. Yhtiön hallinto, organisaatio ja edustaminen	77
4.2.1. Yhtiön hallinto, organisaatio ja päätöksenteko	77
4.2.2. Yhtiön edustaminen	81
4.2.3. Yhtiösuhteesta johtuvien riitojen ratkaiseminen	82
4.3. Yhtiön tilien tarkastaminen	83
4.4. Yhtiön varojen jakaminen	84
4.4.1. Yksityiskäyttö, korvaus menoista sekä palkan ja palkkion maksaminen	84
4.4.2. Voiton ja tappion jakaminen	85
4.5. Yhtiösuhteen muutokset	90
4.5.1. Yhtiön purkamisvaateen edellytykset	90
4.5.2. Yhtiöosuuden luovuttaminen ja yhtiömuodon muuttaminen	96
4.6. Yhtiön purkaminen ja purkautuminen	100
5. YHTEENVETO	102
LÄHDELUETTELO	108

VAASAN YLIOPISTO**Kauppätieteellinen tiedekunta**

Tekijä:	Jan-Erik Pakkala
Tutkielman nimi:	Henkilöyhtiöiden yhtiösopimuskäytäntö 1989–1998
Ohjaaja:	Vesa Annola
Tutkinto:	Kauppätieteen maisteri
Laitos:	Talousoikeuden laitos
Oppiaine:	Talousoikeus
Aloitusvuosi:	1991
Valmistumisvuosi:	2008

Sivumäärä: 110

TIIVISTELMÄ

Lainsäätäjä on rajoittanut AKL:lla avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömiesten sopimusvapautta vain silloin, kun yhtiömiesten tai ulkopuolisten etujen turvaamiseen liittyvät painavat syyt ovat edellyttäneet pakottavaa sääntelyä. Yhtiömiehillä on laaja sopimusvapaus perustaessaan yhtiötä sekä sopiessaan yhtiön toiminnasta ja sen lopettamisesta sekä keskinäisten suhteidensa järjestämisestä.

Tässä tutkielmassa on selvitetty, mitä avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömiehet ovat laajan sopimusvapautensa puitteissa yhtiösopimuksissa sopineet AKL:n voimaantulon jälkeen. Eli miten yhtiömiehet ovat yhtiösopimuksessa järjestäneet yhtiönsä toimintaa ja sen lopettamista ja mitä he ovat päättäneet voiton- ja omaisuudenjaosta sekä keskinäisten suhteidensa järjestämisestä. Yhtiösopimusmääräyksiä on myös vertailtu selvitykseen yhtiösopimuskäytännöstä, joka tehtiin lainvalmisteluvaiheessa komiteamietintöä varten (Pienyhtiötoimikunnan mietintö 1983:56). Yhtiösopimus liittyy olennaisesti avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön perustamiseen ja syntyyn. Näihin liittyviä kysymyksiä on myös selvitetty. Myös yhtiömuodon valintakriteereitä sekä henkilöyhtiön tunnusmerkkejä ja rajanvetotapauksia on tarkasteltu.

Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö syntyvät yhtiösopimuksen tekohetkellä tai erikseen sovittuna hetkenä. Kaupparekisterimerkinnällä on vain oikeustilan toteava vaikutus. Henkilöyhtiöissä on molempien selvitysten mukaan tyypillisesti vain muutama yhtiömies. Henkilöyhtiöiden yhtiösopimuksissa on sovittu yhtiön hallinnosta, päätöksenteosta, organisaatiosta ja edustamisesta, tilintarkastuksesta, yhtiön varojen (mm. voiton) jakamisesta, yhtiösuhteen muutoksista sekä yhtiön selvitystilaan liittyvistä seikoista sekä omaisuuden jakamisesta yhtiötä purettaessa.

AVAINSANAT: Avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, henkilöyhtiö, yhtiömies, vastuunalainen yhtiömies, äänetön yhtiömies, yhtiösopimus, sopimusvapaus

LYHENNELUETTELO

A	Asetus
AKL	Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä 29.4.1988/389
AVL	Arvonlisäverolaki 30.12.1993/1501
ElinkeinoL	Laki elinkeinon harjoittamisen oikeudesta 27.9.1919/122
EVL	Laki elinkeinotulon verottamisesta 24.6.1968/360
HBL	Lag om handelsbolag och enkla bolag 1980:1102
HE	Hallituksen esitys
HolhL	Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442
KHO	Korkein hallinto-oikeus
KILA	Kirjanpitolautakunta
KK	Kauppakaari 31.12.1734/3
KKO	Korkein oikeus
KM	Komiteamietintö
Komma	Asetus äännöttömistä eli kommandit-yhdyskunnista 24.11.1864/28
KPL	Kirjanpitolaki 30.12.1997/1336
KRA	Kaupparekisteriasetus 23.2.1979/208
KRL	Kaupparekisterilaki 2.2.1979/129
KS	Konkurssisääntö 9.11.1868/31
L	Laki
OK	Oikeudenkäymiskaari 1.1.1734/4
OikTL	Laki varallisuus oikeudellisista oikeustoimista 13.6.1929/228
OYL	Osakeyhtiölaki 21.7.2006/624
ProkL	Prokuralaki 2.2.1979/130
TTL	Tilintarkastuslaki 13.4.2007/459
TVL	Tuloverolaki 30.12.1992/1535
YYTL	Yritys- ja yhteisötietolaki 16.3.2001/244

OIKEUSTAPAUKSET**Korkein oikeus** sivu

KKO 1941 II 149	22
KKO 1945 II 40	22
KKO 1966 II 99	23
KKO 1957 II 6	23
KKO 1995 155	23
KKO 1990 47	24
KKO 1930 II 394	26
KKO 1941 II 149	26
KKO 1977 II 86	26
KKO 1986 II 114	30
KKO 1999 42	30
KKO 1983 II 86	46
KKO 2007 59	46
KKO 1984 II 97	48
KKO 2000 81	48
KKO 1992 65	55
KKO 1998 48	56
KKO 1998 5	59

Korkein hallinto-oikeus

KHO 1972 II 573	25
KHO 2007 11	78

KUVIOT JA TAULUKOT

sivu

Kuvio 1. Voitonjakomalli yhden yhtiösopimuksen mukaan.	51
Kuvio 2. Yhtiön purkautuminen.	68
Taulukko 1. Yhtiömiesten lukumäärä avoimissa yhtiöissä 1989–1998.	32
Taulukko 2. Yhtiömiesten lukumäärä avoimissa yhtiöissä 1961–1981.	32
Taulukko 3. Yhtiömiesten sijoittama yhtiöpanos (1 mk = 0,16818 euroa).	34
Taulukko 4. Yhtiömiesten sijoittaman yhtiöpanoksen laatu, kun kyseessä ei ole rahapanos.	34
Taulukko 5. Yhtiömiesten sijoittama yhteenlaskettu yhtiöpanos markkoissa vuoden 1981 tutkimuksessa.	35
Taulukko 6. Yhtiösopimuksissa sovittuja yhtiömiesten yhtiöosuuksia.	35
Taulukko 7. Määräyksiä koskien yhtiön toiminimen kirjoittamista.	42
Taulukko 8. Yhtiösopimuksissa sovittuja yhtiöpanokselle maksettavia korko-osuuksia.	52
Taulukko 9. Yhtiösopimuksen irtisanomisaikoja tutkituissa yhtiöissä.	57
Taulukko 10. Yhtiömiesten lukumäärä kommandiittiyhtiöissä.	71
Taulukko 11. Vastuunalaisten yhtiömiesten sijoittamien yhtiöpanosten markkamäärät (1 mk = 0,16818 euroa).	72
Taulukko 12. Vastuunalaisten yhtiömiesten sijoittamien yhtiöpanosten laatu.	72
Taulukko 13. Äänettömien yhtiömiesten sijoittamien yhtiöpanosten määrä (1 mk = 0,16818 euroa).	73
Taulukko 14. Yhtiömiesten yhtiöpanosten määrä (koko yhtiöpääoman määrä) rahamääräisenä (1 mk = 0,16818 euroa).	74
Taulukko 15. Vastuunalaisten (a) ja äänettömien (b) yhtiömiesten yhtiöpanosten suhde silloin, kun panokset on ilmoitettu rahamääräisinä.	75
Taulukko 16. Vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuus sopimuksen mukaan.	75
Taulukko 17. Yhtiömiesten lukumäärä kommandiittiyhtiöissä (KM 1983:56).	76
Taulukko 18. Toiminimen kirjoittaminen kommandiittiyhtiöissä.	82
Taulukko 19. Äänettömän panokselle maksettava korko yhtiösopimusten mukaan.	86
Taulukko 20. Yhtiösopimuksen irtisanomisaika.	92
Taulukko 21: Äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden luovuttamisen edellytykset.	97

1. JOHDANTO

1.1. Johdatus aihealueeseen

Henkilöyhtiöiden sääntelyllä on syvät juuret länsimaisen oikeuden historiassa. Roomalaisessa oikeudessa kehitettiin yksinkertainen henkilöyhtiömuoto *societas*, joka lähinnä vastaa nykypäivän yhtymää, yksinkertaista yhtiötä. Henkilöyhtiöt, jotka ovat Suomessa tunnetuista yhtiömuodoista vanhimpia, saivat alkunsa keskiaikaisen Italian kaupunkivaltioista. Sieltä ne levisivät Ranskan ja Saksan kautta muualle Eurooppaan 1400- ja 1500-luvuilla.¹ Jo 1600-luvulla Ruotsi-Suomessa tunnettujen avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön on katsottu kehittyneen toisaalta Hansa-liiton välittämästä pohjoissaksalaisesta kauppaoikeudesta ja toisaalta maakuntalakien tuntemista maanviljelysyhtiöistä. Vuonna 1673 annetun kuninkaallisen kirjeen mukaan jokainen yhtiömies oli ilman erityistä valtuutusta oikeutettu edustamaan yhtiötä siten, että hänen toimintansa sitoivat toisia yhtiömiehiä. Yhtiömiehillä oli siten henkilökohtainen vastuu yhtiön sitoumuksista. Kirje oli avoimen yhtiön kehitykselle ratkaiseva.²

Laajempaa avoimia yhtiöitä koskevaa sääntelyä Ruotsi-Suomessa sisällytettiin vuoden 1734 lain kauppakaaren 15 lukuun. Nämä KK 15 luvun säännökset olivat Suomessa voimassa lähes muuttumattomana yli 250 vuotta. Vaikka kommandiittiyhtiö tunnettiin yhtiömuotona Ruotsi-Suomessa jo 1600-luvulla, sitä koskevaa lainsäädäntöä annettiin Suomessa vasta 1864, kun asetus äännöttömistä eli kommandit-yhdyskunnista säädettiin. Myös tämä laki oli voimassa AKL:n voimaantumiseen asti.³ Vaikka KK 15 luvun 12 pykälää sekä KomMA sääntelivät ja ilmaisivat vain henkilöyhtiöiden yleisiä periaatteita sekä yksittäisiä oikeusongelmia, oikeuskäytäntö ja oikeustiede pystyivät paikkaamaan kauan lainsäädännön vanhanaikaisuutta ja puutteellisuutta. Pahin säännöksiin liittyvä puute ei liittynyt niiden sisältöön vaan erityisesti esimerkiksi yhtiöiden selvitystilaa ja purkamista koskevien säännösten puuttumiseen, jota laaja sopimusvapauskaan ei ratkaissut.⁴ Vuonna 1895, kun maassamme säädettiin ensimmäinen osakeyhtiölaki ja Ruot-sissa annettiin uusi kauppayhtiöitä ja yksinkertaisia yhtiöitä koskeva laki, päätettiin henkilöyhtiöitä koskevan selkeämmän ja yksityiskohtaisemman lainsäädä-

¹ Sandström 1994: 10; Toiviainen 2006: 19 ss.

² KM 1983:56:11; Ilola & Sirve 1988: 11; Sandström 1994:11–12.

³ KM 1983:56: 11; Wilhelmsson & Jääskinen 1992: 14.

⁴ Ilola ym. 1988: 12–13; Wilhelmsson ym. 1992: 15; ks. myös Villa 2002: 25.

dännön valmistelusta. Lainvalmistelukunnan esitys ei johtanut lainsäädäntötoimiin, kuten ei myöskään vuonna 1956 asetetun komitean ehdotus.⁵

Ruotsin henkilöyhtiöitä sääntelevä laki lag om handelsbolag och enkla bolag (1980:1102), HBL, tuli voimaan 1981. Laissa säädetään kauppayhtiöistä, joita ovat kauppayhtiö (ett handelsbolag), Suomessa avoin yhtiö, ja kommandiittiyhtiö (ett kommanditbolag), sekä yksikertaisesta yhtiöstä (ett enkelt bolag). HBL on suurelta osin dispositiivinen: Yhtiömiehillä on laaja sopimusvapaus mm. keskinäisten suhteiden järjestämisessä. Kauppayhtiön ja yksinkertaisen yhtiön ero on lähinnä taloudellisen tarkoituksen toteuttamisen keino: Yksinkertaisen yhtiön muodossa ei voida harjoittaa Ruotsin kirjanpitolain määrittelemää elinkeinoa. Yksinkertainen yhtiö ei ole myöskään erillinen oikeussubjekti, oikeushenkilö.⁶

Vuonna 1981 oikeusministeriö asetti pienyhtiötoimikunnan valmistelemaan avoimia yhtiöitä ja kommandiittiyhtiöitä koskevaa lainsäädäntöä. Pienyhtiötoimikunta selvitti myös avoimien yhtiöiden ja kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuskäytäntöä sekä yhtiömiehille maksettuja palkkioita ja voitto-osuuksia.⁷ Komiteamietintö johti usean lausuntokierroksen jälkeen siihen, että hallituksen esitys laiksi avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä annettiin eduskunnalle 30. huhtikuuta 1987. Eduskunnan esitykseen tekemät muutokset olivat vähäisiä, ja laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä (29.4.1988/389) tuli voimaan vuoden 1989 alusta.⁸

AKL:n säätämällä pyrittiin ensisijaisesti vallinneen oikeustilan selkiyttämiseen, minkä katsottiin helpottavan mahdollisten konfliktitilanteiden ratkaisemista. Voiton- ja omaisuudenjako sekä selvitystila ja purkaminen ovat tilanteita, joissa säännösten puutteellisuutta tai puuttumista pidettiin vakavana. Yksittäisen yhtiömiehen oikeussuojan tarve usein ilmenee juuri yhtiön purkamista koskevissa kysymyksissä. Henkilöyhtiöt haluttiin kuitenkin säilyttää joustavana pienyhtiömuotona. Sopimusvapautta on rajoitettu vain silloin, kun se on katsottu ehdottoman välttämättömäksi yhtiömiesten tai ulkopuolisten oikeuksien kannalta. Toisaalta tavoitteena on ollut myös estää toimivien yrityskokonaisuuksien purkaminen ilman syytä. Siihen haluttiin vaikuttaa sisällyttämällä lunastussäännöksiä AKL:in. Lunastussäännökset mahdollistavat toiminnan jatkamisen, vaikka purkamisperuste olisi

⁵ Wilhelmsson ym. 1992: 15–16.

⁶ Nial 1983: 86–87, 349, 355.

⁷ KM 1983:56: 13.

⁸ Wilhelmsson ym. 1992: 16–18.

olemassa.⁹ Lain säätämällä on pyritty parantamaan pienyhtiöiden toimintaedellytyksiä, millä on katsottu olevan myös jonkin verran kansantaloudellista merkitystä.¹⁰ Samaan aikaan AKL:n kanssa säädettiin tarvittavat muutokset KRL:iin ja ProkL:iin.¹¹ Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä ei ole merkittävästi muuttunut lähes kaksikymmentä vuotta kestäneen voimassaolonsa aikana. Muutokset, joita lakiin on säädetty, johtuvat muun lainsäädännön muutoksista tai kokonaan uudesta lainsäädännöstä, joihin AKL:ssa on viittauksia, esimerkiksi kirjanpitolaki 30.12.1997/1336, uusi osakeyhtiölaki 21.7.2006/624, laki ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta 30.12.1992/1612 ja tilintarkastuslaki 13.4.2007/459. Lähtökohtana lainsäädännössä on säilytetty laaja sopimusvapaus avointa yhtiötä ja kommandiittiyhtiötä perustettaessa sekä niiden toiminnan ja sen lopettamisen järjestämisessä.

1.2. Tutkimustehtävä ja sen rajaus

Tarkoitukseni on tässä tutkielmassa selvittää, mitä avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömiehet ovat laajan sopimusvapautensa puitteissa yhtiösopimuksessaan sopineet heti AKL:n voimaantulon jälkeen: Miten yhtiömiehet ovat yhtiösopimuksessaan järjestäneet yhtiönsä toimintaa ja sen lopettamista sekä mitä he ovat päättäneet voiton- ja omaisuudenjaosta ja keskinäisten suhteidensa järjestämisestä? Tätä tarkoitusta varten olen kerännyt ja tutkinut kaupparekisterissä olevia yhtiösopimuksien yhtiösopimusmääräyksiä. Henkilöyhtiöitä koskevan lainsäädännön, lain esitöiden, oikeustapausten ja oikeuskirjallisuuden avulla aion kuvata yhtiösopimuksissa sovittujen asioiden oikeustilaa. Tarkoitukseni on myös vertailla yhtiösopimuskäytäntöä selvitykseen yhtiösopimuskäytännöstä, joka tehtiin lainvalmisteluvaiheessa komiteamietintöä varten (Pienyhtiötoimikunnan mietintö 1983:56).

Yhtiösopimus liittyy olennaisesti myös avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön perustamiseen ja syntyyn, joihin liittyviä kysymyksiä selvitän myös em. kirjallisen lähdeaineiston avulla. Samalla tutkin henkilöyhtiön tunnusmerkistöä sekä yleisesti henkilöyhtiöiden lähikäsitteitä, jotka molemmat auttavat erottamaan avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön muista yhtiömuodoista. Aion myös tutkia

⁹ KM 1983:56: 8–11; HE 6/1987: 3–5.

¹⁰ KM 1983:56: 20; HE 6/1987: 15.

¹¹ HE 6/1987: 84–85.

kaupparekisterilainsäädännön merkitystä henkilöyhtiön perustamistoimiin ja sopimusvapauteen sekä henkilöyhtiöiden kaupparekisteritietojen julkisuuden merkitystä.

Suomessa henkilöyhtiöitä ovat avoimet yhtiöt, kommandiittiyhtiöt, laivanisännöinti-yhtiöt ja eurooppalainen taloudellinen etuyhtymä. Tässä tutkimuksessa käsittelen avointa yhtiötä ja kommandiittiyhtiötä, joista säädetään AKL:ssa, sekä niihin liittyviä yhtiöoikeudellisia ja sopimusoikeudellisia kysymyksiä. Muun muassa vero-oikeudellisia säännöksiä käsitellään vain niiltä osin, kuin ne ovat tarpeellisia. Kun käytän termiä henkilöyhtiö, tarkoitan vain AKL:lla säänneltyjä yhtiömuotoja. Termi henkilöyhtiön yhtiömies tarkoittaa molempien yhtiöiden kaikkia yhtiömiehiä. Henkilöyhtiön vastuunalainen yhtiömies tarkoittaa myös avoimen yhtiön yhtiömiestä ja henkilöyhtiön äänetön yhtiömies on kommandiittiyhtiön äänetön yhtiömies.

1.3. Tutkimuksen kulku ja rakenne

Laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä tuli voimaan 1989. Lainsäädäntötyön yhtenä osana oli Pienyhtiötoimikunnan mietintö vuodelta 1983. Komiteamietintöä varten oikeustieteen ylioppilas Oili Rahnasto teki 1981 selvityksen yhtiösopimuskäytännöstä,¹² joka toimii pohjana sekä vertailukohtana tälle tutkimukselle. Pienyhtiötoimikunnalle tehdyssä selvityksessä tutkittiin 43 avoimen yhtiön ja yhteensä 300 kommandiittiyhtiön yhtiösopimuksia vuosilta 1961, 1971 ja 1981. Avoimien yhtiöiden sopimusten vähäinen määrä johtui siitä, ettei yhtiön syntymiseen tarvittu kirjallista yhtiösopimusta eikä kaupparekisterilaki edellyttänyt tuolloin yhtiösopimuksen liittämistä kaupparekisteriin tehtävään avoimen yhtiön perusilmoitukseen. Edellä mainittujen 43 avoimen yhtiön lisäksi avoimista yhtiöistä kerättiin tietoja veroviraston verovelvollisten kortistosta niin, että tarkasteltaviksi tuli kaikkiaan 173 avointa yhtiötä.

Tätä tutkielmaa varten olen kerännyt tietoja yhtiösopimuksista Patentti- ja rekisterihallituksen kaupparekisteriosastolla. Olen tutkinut 225 avoimen yhtiön sekä 225 kommandiittiyhtiön yhtiösopimukset eli tutkittuja yhtiöitä on kaiken kaikkiaan 450. Halusin saada mukaan eri aikoina rekisteröityjä yhtiöitä alkaen AKL:n voimaantulosta. Valitsin aikaväliksi 1989–1998 niin, että tarkastelun kohteeksi otin vuosilta 1989–1993

¹² KM 1983:56: 109–119.

jokaisen vuoden viidentoista ja vuosilta 1994–1998 jokaisen vuoden kolmenkymmenen ensimmäiseksi rekisteröidyn avoimen yhtiön yhtiösopimukset. Kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimukset valitsin samalla tavalla. Näin sain tutkittavien sopimusten painopisteen (300/450) tutkimusvälin jälkimmäiselle puolelle, jotta lain vaikutus tulisi paremmin esille. Tutkimukseen otin mukaan vain sellaiset yhtiöt, jotka olivat edelleen tutkimusajankohtana kaupparekisterissä ja joista ei ollut tullut oikeuden ilmoitusta konkurssiin asettamisesta tai julkisesta haasteesta. Yhtiöistä olen ottanut tiedot muistiin sellaisina kuin ne olivat tutkimushetkellä voimassa. Käytännössä tietojen kerääminen tapahtui vanhimpien yhtiösopimusten osalta alkuperäisiä sopimuspapereita tutkimalla. Tuoreempien yhtiöiden tiedot kerättiin Patentti- ja rekisterihallituksen kaupparekisteriosaston asiakaspäätteiltä.

Tutkimuksen johdatuksessa aihealueeseen kerron henkilöyhtiölainsäädännön kehityksestä, millä pyrin kuvaamaan lainsäätäjän henkilöyhtiöoikeudellisen sopimusvapauden vähäistä rajoittamisen tarvetta. Toinen luku koskee henkilöyhtiön perustamista ja sen syntyä sekä sopimusvapautta. Käsittelen yleisesti yrityksen perustamistoimia sekä yritysmuodon valinnan kriteereitä. Henkilöyhtiömuodon valintaa yritysmuodoksi auttaa oleellisesti henkilöyhtiön tunnistaminen sen tunnusmerkistön avulla. Rekisteröintivaatimuksen vaikutuksia käsitellään myös samassa luvussa.

Tutkielmani pääpaino on kolmannen ja neljännen luvun selvityksissä avoimien yhtiöiden ja kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuskäytännöstä. Ennen yhtiösopimusmääräyksiä tarkastelen ensin oikeustilaa, minkä jälkeen kerron, mitä yhtiömiehet ovat asiasta sopineet. Tämän jälkeen teen yhtiösopimusten määräyksistä yhteenvedon ja suoritan vertailua vuoden 1981 selvitykseen. Vertailua oikeustilaan teen tarvittaessa samassa yhteydessä. Viides luku on tämän työn yhteenveto. Mitä avoimen yhtiön yhtiömiehestä on sanottu, soveltuu myös kommandiittiyhtiön vastuunalaiseen yhtiömieheen, ellei toisin ole mainittu.

2. HENKILÖYHTIÖN PERUSTAMINEN JA SOPIMUSVAPAAUS

2.1. Yrityksen perustamisvaiheet ja yritysmuodon valinta

Yritystoiminnan lähtökohtana on halu toimia yrittäjänä. Kaiken perustana on hyvä liikeidea, halu ottaa riskejä sekä toiminnan suunnittelu ja tiedon hankinta. Yrityksen perustamistoimet voidaan jakaa eri vaiheisiin. Toiminta perustuu aina liikeideaan. Alustavasta liiketoimintasuunnitelmasta, joka kannattaa tehdä kirjallisesti, tulisi selvittää perustiedot yrityksestä, liikeidea, tuotteet, palvelut ja toimintatavat, asiakkaat ja markkinointi, kilpailijat ja yrityksen kilpailustrategia, pääoman tarve, kannattavuuden arviointi sekä riskien arviointi ja hallinta. Muita perustamistoimia ovat rahoituksen järjestäminen, yritysmuodon valinta, toiminimen valinta, yritystoiminnan luvanvaraisuuden selvittäminen, perusilmoitusten tekeminen kaupparekisteriin ja verottajalle, eläkevakuutuksien sekä muiden pakollisten vakuutuksien ja työttömyysturvan hoitaminen sekä kirjanpidon järjestäminen.¹³

Yritysmuodon valintaan vaikuttavat useat seikat, joita tulisi miettiä tapauskohtaisesti, jotta valittu yritysmuoto olisi mahdollisimman sopiva ja tarkoituksenmukaisin. Lähtökohtainen kriteeri on yrityksen *perustajien lukumäärä* siinä mielessä, minkä yritysmuodon voi lainsäädännön mukaan valita. Kun yrityksen perustajia on vain yksi, yksinkertaisin yrittämisen muoto on yksityinen toiminimi eli toiminta yksityisenä liikkeen- tai ammatinharjoittajana. Osakeyhtiön muodossa toimintaa voi harjoittaa ns. yhdenmiehenyhtiönä. Kommandiittiyhtiön perustamiseen riittää yksi varsinainen yrittäjä, vastuun-alainen yhtiömies, jos perustajana on myös vähintään yksi oman pääoman riskillä rahanarvoista omaisuutta yhtiöön sijoittanut äänetön yhtiömies. Vähintään kaksi yhtiömiestä tarvitaan avoimen yhtiön perustamiseen ja kolme perustajaa osuuskunnan perustamiseen.

¹³ Yrityksen perustajan opas 2004: 9–10.

Toiminnan laajuus ja laatu määrää yhtiön *pääoman tarpeen*. Ainoastaan osakeyhtiöille on laissa asetettu miniosakepääomavaatimus. Yksityisen osakeyhtiön vähimmäisosakepääoma on 2 500 euroa ja julkisen osakeyhtiön 80 000 euroa. Henkilöyhtiöiden vastuunalaisilta yhtiömiehiltä riittää panokseksi työpanos, mutta äänettömän panoksen on oltava rahanarvoinen omaisuuspanos.

Yrittäjä *vastaa* yksityisessä toiminimessä yritystoiminnassa syntyneistä *velvoitteista* koko omaisuudellaan. Sama koskee myös henkilöyhtiön vastuunalaista yhtiömiestä. Kom-mandiittiyhtiön äänettömän yhtiömiehen, osakeyhtiön osakkaan ja osuuskunnan jäsenen vastuu rajoittuu yhtiöön sijoitetun pääomapanoksen määrään. Käytännössä osakeyhtiön ja osuuskunnan perustajat joutuvat kuitenkin antamaan yrityksen luottojen vakuudeksi omaa omaisuuttaan ja henkilökohtaisia takauksia.

Yritysmuodoista yksityinen toiminimi on *toiminnallisesti joustavin*. Henkilöyhtiöissä vastuunalaiset yhtiömiehet tekevät yhtiön toimialaa koskevat päätökset yksin ja toimialan ulkopuolisista asioista päätetään yhdessä. Toiminnan järjestäminen on joustavaa laajan sopimusvapauden ansiosta. Osakeyhtiö ja osuuskunta ovat byrokraattisesti yritysmuodoista raskaimmat. Asian luonteen mukaan päätösvalta on yhtiökokouksella ja osuuskuntakokouksella tai osakeyhtiön ja osuuskunnan hallituksella. Käytännössä pienissä osakeyhtiöissä yhtiökokouksen ja hallituksen pöytäkirjoja tarvitaan kuitenkin tavanomaisessa toiminnassa harvoin. Mikäli osakkaat ovat yksimielisiä, osakeyhtiölainsäädäntö antaa mahdollisuuden kirjata päätökset pöytäkirjaan ilman kokouksen pitämistä.¹⁴

Yrityksen *toiminnan jatkuvuuden* kannalta yksityinen toiminimi on hankalin. Yrittäjän kuolema saattaa aiheuttaa ongelmia, ellei sukupolvenvaihdokseen ole varauduttu. Henkilöyhtiöissä kuolleen yhtiömiehen osuus on mahdollista luovuttaa tai lunastaa. Osakeyhtiön osakkaan kuolema ei vaikuta yhtiön olemassaoloon. Jos osuuskunnan jäsenmäärä alenee alle kolmen eikä se nouse vähintään kolmeen vuoden kuluessa, osuuskunnan kokouksen on päätettävä osuuskunnan asettamisesta selvitystilaan.

Yksityisessä toiminimessä elinkeinoharjoittaja saa yrityksen tuottaman *voiton* omaan ja perheensä käyttöön. Hän vastaa myös mahdollisesta *tappiosta*. *Palkanmaksu* itselle, puolisolle tai heidän alle 14-vuotiaille lapsilleen ei ole verotuksen vuoksi mahdollista (TVL 31.2 §). Henkilöyhtiöissä vastuunalaiset yhtiömiehet sopivat jäljelle jääneen

¹⁴ Pieniyhtiöt ja yhtiölainsäädäntö 1998: 10–12.

voiton jakamisesta sen jälkeen, kun kommandiittiyhtiön äänettömälle yhtiömiehelle on määrätty hänen yhtiöpanokselleen sovittu voitto-osuus. Äänetön yhtiömies ei osallistu mahdollisen tappion jakamiseen. Henkilöyhtiössä kohtuullisen palkan maksaminen yhtiömiehille on mahdollista. Osakeyhtiön voitosta tai tappiosta vastaa osakeyhtiö. Mahdollisesta voitosta tai voittovaroista ja muusta vapaasta pääomasta voidaan maksaa osakkaille osinkoa. Osakkaille voidaan myös maksaa kohtuullinen palkka heidän työpanoksiensa mukaan. Osuuskunnan tarkoituksena ei ole hankkia voittoa vaan tarjota palveluksia jäsenilleen. Voitto eli ylijäämä voidaan kuitenkin sääntömääräyksellä jakaa jäsenille.¹⁵

Verotusta pidetään yhtenä ratkaisevimmista seikoista yritysmuotoa valittaessa. Vaikka yritysten verotus on yhdenmukaistunut, eri yritysmuotoja verotetaan osittain eri tavoin. Verotuksellisesti edullisin yritysmuoto voidaan löytää laskemalla sekä yrityksen että omistajan yhteenlaskettu verorasitus. Aina verojen minimointi ei ole yritykselle taloudellisin ratkaisu, esimerkkinä käyttöomaisuuden tarpeeton kasvattaminen yhtiön nettovarallisuuden lisäämiseksi. Verosuunnittelulla tavoiteltu pelkkä kokonaisverorasituksen minimointi tietyinä ajankohtana ei muutenkaan aina ole pitkällä tähtäimellä kannattavaa. Jo pelkästään verolainsäädännön muutokset aiheuttavat epävarmuutta tulevaisuudesta. Yrityksen koon muuttuminen, erityisesti muutokset nettovarallisuudessa, saattaa muuttaa kokonaisverorasitusta oleellisesti.¹⁶

Liiketoiminnan kehittyessä voi olla tarpeen harkita *yritysmuodon muuttamista*. Yhtiöoikeudellisesti yritysmuodon muutokset ovat luonteeltaan lähinnä teknisiä. Muutokseen liittyvät ongelmat koskevatkin erityisesti yrityksen identiteetin säilymistä verotuksessa. Yksityisliikkeen muuttaminen henkilöyhtiöksi tai osakeyhtiöksi ja henkilöyhtiön muuttaminen yksityisliikkeeksi, toisenlaiseksi henkilöyhtiöksi tai osakeyhtiöksi onnistuu niin yhtiöoikeudellisesti että vero-oikeudellisesti niin, että yhtiön identiteetti säilyy.¹⁷ Nykyinen osakeyhtiölaki mahdollistaa osakeyhtiön muuttamisen toiseksi yhtiömuodoksi, mutta osakeyhtiölakiuudistuksen yhteydessä ei vielä uudistettu verotuksen yritysjärjestelysäännöksiä. Tämä tarkoittaa sitä, että osakeyhtiö purkautuu verotuksessa, kun se muutetaan avoimeksi yhtiöksi tai kommandiittiyhtiöksi taikka kun sen toimintaa jatketaan yksityisenä elinkeinonharjoittajana.¹⁸

¹⁵ Yritys-Suomi 2008.

¹⁶ Tassberg 2007: 96.

¹⁷ Koski 11/2006: luku 15:3.

¹⁸ Verohallituksen ohje Dnro 206/345/2007, 8.3.2007. Uuden osakeyhtiölain vaikutuksia verotukseen.

2.2. Henkilöyhtiön tunnusmerkit, rajanvetotapaukset ja lähikäsitteet

Elinkeino- ja yritystoimintaa voidaan harjoittaa monessa eri muodossa. Usein yritysmuodot jaetaan yksityiseen elinkeinonharjoittajaan, yhtiöihin ja osuuskuntaan. Näiden lisäksi eräät säätiöt ja yhdistykset voivat harjoittaa rajoitetusti yritystoimintaa.¹⁹ Suomessa yhtiöitä ovat avoin yhtiö, kommandiittiyhtiö, laivanisännistöyhtiö ja eurooppalainen taloudellinen etuyhtymä²⁰, jotka ovat henkilöyhtiöitä, sekä osakeyhtiö, joka on pääomayhtiö eli osakkaan rajoitetulla vastuulla toimiva yhtiö.²¹ Henkilöyhtiöissä ainakin osa yhtiömiehistä vastaa yhtiön toiminnasta johtuvista velvoitteista henkilökohtaisesti.²² Yritystoiminnassa yhtiömuoto voidaan yleensä valita vapaasti. Poikkeuksena ovat eräät ohjesääntöiset elinkeinot; mm. avoimen yhtiön muodossa ei saada harjoittaa esimerkiksi pankkitoimintaa tai vakuutusliikettä.²³

Jotta kahden tai useamman oikeussubjektin oikeussuhdetta voidaan pitää yhtiösuhteena eikä jonain muuna oikeussuhteena, esimerkiksi velkasuhteena, on tarpeen tunnistaa yhtiöille yhteiset piirteet, tunnusmerkit. Yhtiössä *yhtiömiehet tai osakkaat* harjoittavat yhteistoimintaa yhteiseen lukuun toteuttaakseen *yhtiötarkoitusta*, joka on yleensä yhtiömiesten tai osakkaiden taloudellisen edun edistäminen. Yhtiön neljäs tunnusmerkki on se, että yhtiöt ovat *oikeustoimenvaraisia*, eli yhtiömiehillä tai osakkailta on ollut oikeustoimitahtoa yhtiösuhteen perustamiseksi.²⁴ Yhtiön perustamisvaiheessa voi olla tarpeen perehtyä tarkemmin eri yhtiömuotojen tunnusmerkkeihin.

AKL:n 1 luvun 1 § määrittelee lain soveltamisalan sekä avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön tunnusmerkit:

”Soveltamisala

¹⁹ Koski 1989: 7; Villa 2002: 15–16.

²⁰ Laki eurooppalaisesta taloudellisesta etuyhtymästä (1299/1994).

²¹ Villa 2002: 19–20.

²² Wilhelmsson & Jääskinen 2001: 26.

²³ Wilhelmsson ym. 2001: 42

²⁴ Wilhelmsson ym. 2001: 27–30 ja 47–48.

Tämän lain säännöksiä sovelletaan, jollei muussa laissa ole toisin säädetty, kun kaksi tai useampi harjoittaa sopimuksen perusteella yhdessä elinkeinotoimintaa yhteisen taloudellisen tarkoituksen saavuttamiseksi. Sopimuksen osapuolet (yhtiömiehet) vastaavat tällaisen yhtiön velvoitteista niiden täyteen määrään niin kuin omasta velastaan. Sopimuksessa voidaan kuitenkin yhden tai useamman yhtiömiehen, ei kuitenkaan kaikkien, vastuu yhtiön velvoitteista rajoittaa sopimuksen osoittaman omaisuuspanoksen määrään.

Avointa yhtiötä koskevia säännöksiä sovelletaan, kun yhtiömiesten vastuuta ei ole rajoitettu.

Kommandiittiyhtiötä koskevia säännöksiä sovelletaan, kun vastuuta yhtiön velvoitteista on rajoitettu 1 momentissa tarkoitetulla tavalla.”

Soveltamisalan ulkopuolelle jäävät mm. osakeyhtiöt ja osuuskunnat sekä niin kutsutut esiyhtiöt eli perustamisvaiheessa olevat osakeyhtiöt ja osuuskunnat.

KKO 1941 II 149: Henkilöiden välillä, jotka olivat perustettavan osakeyhtiön lukuun ostaneet ruokala- ja kahvilaliikkeen, ei katsottu syntyneen avointa yhtiötä.

Henkilöyhtiössä tulee olla *vähintään kaksi yhtiömiestä*.²⁵ Yhtiömiehenä voivat olla kaikki luonnolliset ja juridiset henkilöt, kuten toinen henkilöyhtiö, osakeyhtiö, osuuskunta, yhdistys tai säätiö. Myös julkisoikeudelliset yhteisöt, kuten valtio, kunta, seurakunta tai julkisoikeudellinen säätiö voivat olla henkilöyhtiön yhtiömiehenä, ellei niiden mahdollisuutta tehdä sopimus yhtiön perustamisesta rajoiteta erityislainsäädännöllä.²⁶ Vajaavaltaisen puolesta yhtiösopimuksen voi solmia holhooja holhouslaissa säädetyn edellytyksin.²⁷ Liiketoimintakieltoon määrätty ei voi olla henkilöyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä.²⁸ Ulkomaalaisten oikeutta toimia yhtiömiehenä rajoittava lainsäädäntö kumottiin 1993 voimaan tulleella lailla.²⁹

Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö *perustetaan yhtiösopimuksella*. Yhtiön syntyhetki on sopimuksen tekohetki tai jokin muu sovittu ajankohta. Sopimus voi olla kirjallinen, suullinen tai konkludenttinen, ja sen pätevyyden edellytyksenä ei ole tietyn muodon noudattaminen.³⁰

²⁵ Avoin yhtiö voi toimia yhdenmiehenyhtiönä yhden vuoden ajan (AKL 5:9).

²⁶ Koski & Immonen 1990: 24–25.

²⁷ HolhL 34 §.

²⁸ L liiketoimintakiellosta 13.12.1985/1059 4 §.

²⁹ L ulkomaalaisten sekä eräiden yhteisöjen oikeudesta ryhtyä yhtiömieheksi kauppayhtiöön ja kommandiittiyhtiöön 18.4.1973/322; L ulkomaalaisten yritysostojen seurannasta 30.12.1992/1612.

³⁰ Koski ym. 1990: 24; vrt. Norri 1988: 25.

KKO 1945 II 40: A:n ja B:n kesken heidän harjoittaessaan suullisen sopimuksen perusteella yhteiseen lukuun erityisin toiminimin ('A:n Radio-, Sähkö- ja Polkupyöräliike') liikettä katsottiin syntyneen avoin yhtiö.

Yhtiömiehet harjoittavat *elinkeinotoimintaa* avoimen yhtiön tai kommandiittiyhtiön muodossa itsenäisesti yhteiseen lukuun ja yhteisen päämäärän saavuttamiseksi määrätyn tai määräämättömän ajan. Toiminta edistää välittömästi tai välillisesti yhtiömiesten taloudellisia etuja, ja se on järjestäytyntä sekä suunnitelmallista. Yhtiön toimialana on elinkeinotoiminta, joka vastaa EVL:ssa ja KPL:ssa tarkoitettua liike- ja ammattitoimintaa.³¹

KKO 1966 II 99: Kahden henkilön kesken heidän harjoittaessaan yhteiseen lukuun linja-autoliikennettä katsottiin muodostuneen avoin yhtiö.

Taloudellisesti pienimuotoinen toiminta ei ole AKL:n tarkoittamaa elinkeinotoimintaa ellei toisin ole sovittu.

KKO 1957 II 6: Kahden henkilön ainoastaan erään maalausurakan suorittamiseksi muodostamaa yhtymää ei pidetty avoimena yhtiönä.

Yhteiseen lukuun harjoitettu maatilatalous, kalastus ja poronhoito ei perusta avointa yhtiötä tai kommandiittiyhtiötä. Harjoitetun maatilatalouden keskimääräistä suurempi laajuus tai sen liitännäiselinkeinojen luonne tulevat arvioitaviksi, kun perustellaan onko toiminta AKL:ssa tarkoitettua elinkeinotoimintaa.³²

KKO 1995 155: A oli luovuttanut pojalleen B:lle varoja oman maatilan hankkimista varten. A:n jo aikaisemmin omistamalla tilalla ja B:n ostamalla tilalla asianosaiset olivat harjoittaneet yhteiseen lukuun maataloutta. Kysymys siitä, oliko A:n ja B:n välille muodostunut avoin yhtiö.

Korkein oikeus totesi em. tapauksessa, että ”yhteistoiminnan katsomista avoimen yhtiön muodossa harjoitetuksi tukee lähinnä se, ettei toimintaa voida pitää aivan pienimuotoisena ja että tiloilla on osaksi käytetty yhteistä työvoimaa ja koneita”. Nämä seikat eivät kuitenkaan yksinään riitä osoittamaan, että isän ja pojan välille olisi syntynyt sopimus broilerinkasvatuksen ja muun maatalouden harjoittamisesta avoimena yhtiönä. Koska osapuolet eivät olleet nimenomaisesti sopineet em. toiminnan harjoittamisesta avoimena yhtiönä, varat oli kirjattu velaksi ja saatavaksi osapuolten erilliseen kirjanpitoon, veroilmoitukset olivat erilliset eikä tilojen tuoton käyttämisestä

³¹ HE 6/1987: 16.

³² HE 6/1987: 16–17.

tai sen jakoperusteista ollut sovittu, korkein oikeus katsoi, että isän pojalleen antamien varojen osalta kysymys oli lainan antamisesta eikä yhtiösuhteesta.

AKL:n neljännessä luvussa säädetään tarkemmin *yhtiömiehen velkavastuusta*, joka ei varsinaisesti ole yhtiön tunnusmerkki vaan oikeusseuraamus. Avoimen yhtiön velkavastuulle on tunnusomaista vastuun henkilökohtaisuus, rajattomuus, ensisijaisuus ja solidaarisuus. Avoimen yhtiön yhtiömiehet vastaavat yhtiön velvoitteista henkilökohtaisesti niiden täyteen määrään asti niin kuin omasta velastaan. Yhtiömies vastaa kaikista yhtiön velvoitteista, jotka ovat syntyneet, ennen kuin hänen eronsa yhtiöstä on merkitty kaupparekisteriin ja kuulutettu, jos velkoja ei tiennyt yhtiömiehen erosta. Uuden yhtiömiehen vastuu ulottuu yhtiön kaikkiin sitoumuksiin.³³ Yhtiön velkoja voi periä koko saatavaansa keneltä tahansa yhtiömieheltä, yleensä perintä kohdistuu maksukykyisimpään. Hyvän liiketavan mukaista on kuitenkin kohdistaa maksuvaatimus ensin yhtiöön ja vasta sitten yhtiömieheen, kun vapaaehtoista maksua ei yhtiöltä saada.

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön ero riippuu yhtiösopimuksesta. Jos yhtiömiehet ovat sopineet, että yhden tai useamman yhtiömiehen vastuu yhtiön velvoitteista rajoittuu yhtiösopimuksessa sovittuun yhtiöön sijoitettuun omaisuuspanoksen määrään, on kyseessä kommandiittiyhtiö. Kyseinen yhtiömies on kommandiittiyhtiön äänetön yhtiömies eli kommanditääri. Yhtiömiehen vastuuta yhtiön velvoitteista ei voida rajata millään muulla tavalla. Kommandiittiyhtiössä tulee olla vähintään yksi vastuunalainen yhtiömies eli komplementääri. Vastuunalaiseen yhtiömieheen sovelletaan samoja sääntöjä kuin avoimen yhtiön yhtiömieheen.³⁴

KKO 1990 47: Kommandiittiyhtiö oli tuotantotoiminnassaan käyttänyt myrkkylaissa tarkoitettua toisen luokan myrkyä. Myrky oli saastuttanut lähiympäristön kaivot. Kun yhtiön henkilökohtaisesti vastuunalainen yhtiömies oli vastuussa myrkyä käsittelemisestä siten, ettei siitä aiheudu vaaraa ympäristölle, ja hän oli ennen myrkyä käyttöönsä ottamista laiminlyönyt huolehtia siitä, että myrkyä käsittelevässä käytettävät työmenetelmät ja laitteistot olivat sellaisia, etteivät mahdollisesti syntyvät päästöt aiheuta vahinkoa ympäristölle, hän oli tuottamuksensa perusteella velvollinen korvaamaan saastuneiden kaivojen omistajille aiheutuneet vahingot.

Kun yhteistyötä harjoitetaan erityisen yhteenliittymän muodossa, alkeellisin organisointimuoto on *yhtymä*, josta käytetään myös nimitystä *yksinkertainen yhtiö*, *siviiliyhtiö* tai *konsortio*. Yhtymiä voivat olla esimerkiksi veikkausta ja lottopeliä

³³ Ilola ym. 1988: 59–60.

³⁴ Wilhelmsson ym. 2001: 41; Villa 2006: 70.

harjoittavat ”porukat”, yhtyeet ja teatteriryhmät, yhteisostoja suorittavat yksityishenkilöt, henkilöt, jotka yhteisesti omistavat koneen tai kiinteistön ja käyttävät sitä ei-ammattimaisesti ansaitsemistarkoituksessa, osakassopimuksen tehneet osakkeenomistajat osakeyhtiöissä, yhteisurakat ja muut vastaavat joint venture -yhteenliittymät sekä erilaiset yritysten keskeiset konsortiot ja poolit, joissa ne yhdistävät tiettyjä toimintojaan yhteisen päämäärän toteuttamiseksi. Yhtymä perustuu sopimukseen toiminnasta yhteiseen lukuun ja sen tarkoitus on taloudellinen, mutta se ei harjoita elinkeinotoimintaa. Yhtymä ei ole erityinen oikeushenkilö: Se ei esiinny oikeussubjektina suhteessa ulkopuolisiin eikä sillä ole omaa omaisuutta. Yleensä yhtymän nimissä tehdyistä oikeustoimista vastaavat vain oikeustoimeen osallistuneet jäsenet. Jos osakas sallii toisen osakkaan käyttää toiminimeä tai muuta yhteistä tunnusta, voi oikeustoimi sitoa myös häntä, vaikka hän ei ollut osallistunut oikeustoimen tekemiseen. Yhtymän osakkaiden välinen suhde on velvoiteoikeudellinen. Yhtymästä ei ole olemassa omia säännöksiään, mutta osakkaiden välisiin suhteisiin sovelletaan, jos ei muuta ole sovittu, lakia eräistä yhteisomistussuhteista (180/1958) ja sopimusoikeuden yleisiä periaatteita.³⁵ Pienyhtiötoimikunnan mietinnössä annettu ehdotus henkilöyhtiölaiksi sisälsi myös yksinkertaisia yhtiöitä koskevia säännöksiä. Nämä säännökset jätettiin kuitenkin AKL:n ulkopuolelle.³⁶

Yhtiötä, jossa henkilö luovuttaa elinkeinonharjoittajalle omaisuutta, joka tulee tämän omistukseen käytettäväksi panoksena tämän liiketoiminnassa voitto- tai tappio-osuutta vastaan, kutsutaan *hiljaiseksi yhtiöksi*. Yhtiösuhde pysyy salassa ja vastuunkantava elinkeinonharjoittaja esiintyy omissa nimissään. On kiistanalaista, tuntee ko Suomen oikeus hiljaista yhtiötä. Siihen liittyvien asioiden ratkaisuissa on arvioitava tilanne tapauskohtaisesti asianomaisen sopimuksen ja velvoiteoikeuden yleisten periaatteiden pohjalta. Suomen verotuskäytännössä hiljainen yhtiö on samaistettu velaksiantoon.³⁷

KHO 1972 II 573: Suomalainen yhtiö osallistui ruotsalaisen yhtiön omistamaan matkustaja-alukseen suurella rahoitusosuudella. Osuutta pidettiin pelkkänä saamisena.

Kommandiittiyhtiötä, jossa on yleensä suuri määrä ”osakkaita”, jonka yhtiösopimukseen sekä hallintoon on otettu osakeyhtiöoikeudellisia piirteitä ja johon sijoitetusta panoksesta annetaan usein luovutuskelpoinen osaketta muistuttava asiakirja, kutsutaan *kommandiittiosakeyhtiöksi*. Yhtiö kuuluu AKL:n soveltamisalan piiriin, mutta

³⁵ KM 1983:56: 61; Koski ym. 1990: 29–31; Villa 2002: 19–20.

³⁶ KM 1983:56: 8; HE 6/1987: 14–15.

³⁷ HE 6/1987: 8 ja 17; Koski ym. 1990: 32; Wilhelmsson ym. 2001: 49–50.

arvioitaessa sisäisiä oikeussuhteita kommandiittiosakeyhtiössä, OYL ei ole vailla merkitystä.³⁸

Laivanisännistöyhtiön katsotaan yhtiömuotonsa perusteella kuuluvan henkilöyhtiöihin. Yhtymän tavoin se ei ole itsenäinen oikeushenkilö. Laivanisännistöyhtiön osakkaat omistavat yhtiön omaisuuden, aluksen, määräosuuksin. Osakkaan vastuu yhtiön velvoitteista sekä osuus yhtiön voittoon tai tappioon määräytyy laivaosuuden mukaisessa suhteessa. Laivanisännistöyhtiöitä koskevat säännökset sisältyvät merilakiin (15.7.1994/674). Merilain 5 luvun mukaan tilinpäätöksen, tilintarkastuksen ja selvityksen osalta noudatetaan AKL:ia.

Perustamisvaiheessa olevaan *rekisteröimättömään osakeyhtiöön* sovelletaan OYL:ia. Jos yhtiötä ei ole määräajassa ilmoitettu rekisteröitäväksi tai rekisteröinti on viranomaistoimin eväty ja yhtiön perustajat päättävät jatkaa toimintaa, joka täyttää AKL:ssa mainitut tunnusmerkit avoimesta yhtiöstä tai kommandiittiyhtiöstä, voidaan AKL:ia soveltaa.³⁹

KKO 1930 II 394: Kaupparekisteriin merkitsemättä jääneen oy:n perustajien ei katsottu olevan vastuussa yhtiön toimitusjohtajaksi valitun ja sen hallituksen jäsenenä toimineen henkilön yhtiön hyväksi ehkä käyttämien varojen korvaamisesta, kun ei ollut näytetty tuon varojen käytön tapahtuneen perustajain toimeksiannon johdosta, eivätkä he sen nojalla, että he olivat kuuluneet yhtiön hallitukseen ja olleet valitsemassa häntä toimitusjohtajaksi, olleet vastuussa korvauksen maksamisesta sanottuun tarkoitukseen ehkä käytetyistä varoista.

KKO 1941 II 149: Henkilöiden välillä, jotka olivat perustettavan oy:n lukuun ostaneet ruokala- ja kahvilaliikkeen, ei katsottu syntyneen avointa yhtiötä.

Perhe- ja perintöoikeudelliset yhteenliittymät aiheuttavat usein rajanvetokysymyksiä siitä, onko kyseessä yhtiöoikeudellisesti tulkittavaa toimintaa. Lähtökohtaisesti aviopuolisoiden välisiin omaisuus- ja velkasuhteisiin sovelletaan avio-oikeudellisia normeja, vaikka puoliset harjoittavat keskenään ja mahdollisesti lastensa kanssa yhteiseen lukuun elinkeinoa tai muuta taloudellista toimintaa. Kun toiminta selvästi eriytyy omaksi yritykseksi, sovelletaan yhtiösuhdetta koskevia säännöksiä. Sama presumptio koskee myös avoliitossa elävien henkilöiden suhdetta.⁴⁰

³⁸ Koski ym. 1990: 37.

³⁹ Koski ym. 1990: 33.

⁴⁰ Koski ym. 1990: 36; Wilhelmsson ym. 2001: 34–35; ks. ElinkeinoL 5 §.

KKO 1977 II 86: Avioliittoa solmimatta jatkuvasti yhteisessä taloudessa avioliitonomaisissa olosuhteissa eläneiden A:n ja B:n kesken heidän harjoittaessaan yhteisesti omistamallaan kiinteistöllä yhteiseen lukuun vanhain tavarain kauppaa katsottiin muodostuneen avoin yhtiö. Ään.

Yhteisomistus, joka perustuu perimyksen tai lahjaan, ei perusta yhtiötä. Kolmannen henkilön toimilla, kuten testamenttimääräyksellä, ei voida perustaa yhtiötä. Perintökaaren 18 ja 24 luvuissa säädetään toiminnasta jakamattomassa kuolinpesässä. Jos yhteishallinto sovitaan myös jäämistön ulkopuolista omaisuutta koskevaksi ja toiminta on järjestetty erilliseksi pesän muusta hallinnosta, voidaan toimintaa pitää mahdollisesti erillisenä yhtiönä.⁴¹

2.3. Sopimusvapaus ja kaupparekisterimerkintä

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön olemassaolon edellytyksenä on yhtiösopimus (AKL 1:1.1). Ne syntyvät oikeushenkilöksi ja saavuttavat oikeuskelpoisuutensa sillä hetkellä, kun yhtiön yhtiösopimus tulee voimaan (AKL 1:2). Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö voivat hankkia oikeuksia ja tehdä sitoumuksia sekä olla asianosaisena tuomioistuimessa ja muun viranomaisen luona (AKL 1:3). Henkilöyhtiöiden yhtiömiesten sopimusvapaus on hyvin laaja, koska AKL on pääosin tahdonvaltainen eli dispositiivinen. Yhtiömiehillä on vapaus itse määrätä, missä muodossa tai järjestyksessä sopimus tehdään (*muotovapaus*) ja mitä sopimuksessa sovitaan (*sisältövapaus*). Yhtiömiehillä on lisäksi laaja sopijakumppanin valitsemisvapaus (ks. edellä 2.2.).⁴²

Yhtiömiesten laajaa *sisältövapautta* lainsäätäjä on halunnut rajoittaa vain joissakin yksittäistapauksissa, kun yhtiömiehen etujen turvaamiseen liittyvät painavat syyt edellyttävät pakottavaa sääntelyä. Sopimuksin ei voida rajoittaa

- yhtiömiehen oikeutta tarkastaa yhtiön kirjanpitoa ja saada tietoja yhtiön toiminnasta (AKL 2:15)
- yhtiömiehen oikeutta moittia yhtiön tilinpäätöstä (AKL 2:16 ja 7:7)
- yhtiömiehen oikeutta irtisanoa yhtiösopimus, kun yhtiömieheksi ryhtymisestä on kulunut kymmenen vuotta, vaikka sopimus olisi sovittu tätä pidemmäksi aikaa (AKL 5:2.3)
- yhtiömiehen oikeutta vaatia selvitystilaa silloin, kun yhtiösuhteen edellytykset ovat rauenneet (AKL 5:5).

⁴¹ Koski ym. 1990: 35–36; Wilhelmsson ym. 2001: 35–36.

⁴² Toiviainen 2006: 50; Saarnilehto 1991: 29–30.

Julkisen edun vuoksi säädettyjä pakottavia säännöksiä koskien kirjanpitoa ja tilintarkastusta eivät yhtiömiehet voi keskinäisin sopimuksin sivuuttaa. Yleisten periaatteiden mukaisesti yhtiömiesten keskinäisin sopimuksin ei voida vaikuttaa kuin rajatusti kolmannen miehen asemaan koskien yhtiön edustamista, yhtiömiehen velkavastuuta sekä eräitä selvitystilaa koskevia säännöksiä.⁴³

AKL:ssa ei ole määräyksiä koskien yhtiösopimuksen *muotoa*. Yhtiösopimus voi olla niin suullinen kuin kirjallinen. Avoimen yhtiön voidaan katsoa syntyneeksi myös, mikäli yhtiön tunnusmerkistön täytyminen on pääteltävissä osapuolien käyttäytymisen perusteella, eli yhtiösopimus voi syntyä konkludenttisesti. Kommandiittiyhtiössä on erikseen sovittava ainakin äänettömän yhtiömiehen yhtiöpanosta koskevista asioista, joten sen yhtiösopimus on käytännössä vähintään suullinen. Yhtiön ja yhtiösopimuksen syntymisellä konkludenttisesti on käytännössä merkitystä rajanvetotapauksissa (ks. em. KKO 1966 II 99, KKO 1977 II 86, KKO 1995 155).⁴⁴ Ennen vuoden 1993 lakiuudistusta ruotsalaiset henkilöyhtiöt syntyivät yhtiömiesten sopimuksella, joskin kauppayhtiöt oli rekisteröitävä sakkorangaistuksen uhalla. 1995 voimaan tulleen lain mukaan kauppayhtiöt syntyvät kaupparekisterimerkinnällä, eli merkinnällä on nykyään konstitutiivinen vaikutus. Tällä halutaan mm. tehdä selvempi ero kauppayhtiön ja yksinkertaisen yhtiön välillä.⁴⁵ Suomessa vastaavaa on toivottu oikeuskirjallisuudessa mm. rajanvetotapausten ratkaisemisen helpottamiseksi.

Henkilöyhtiön rekisteröinnin suhteen AKL viittaa KRL:iin, jonka 3 §:n perusteella avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö ovat velvollisia tekemään rekisteriviranomaiselle perusilmoituksen sakon uhalla, josta säädetään yritys- ja yhteisötietolain (16.3.2001/244) 19 §:ssä. Vastuu ilmoituksen tekemisestä on henkilöyhtiön vastuunalaisella yhtiömiehellä (YYTL 14 §). Kaupparekisteriasetuksessa säädetään, että avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiö perusilmoitukseen on liitettävä yhtiösopimus alkuperäisenä (KRA 8 §), mikä merkitsee käytännössä vaatimusta kirjallisesta sopimuksesta eli *muotovapauden* rajoittamista. Ilmoitusvelvollisuus on myös silloin, kun perusilmoituksessa ilmoitettuun asiaan tai yhtiösopimukseen on tullut muutos (KRL 14 §). Pätevä yhtiösopimus voidaan tehdä muodon puolesta vapaasti eikä mikään estä sitä, että sopimus tehdään osin kirjallisesti ja osin suullisesti. Säännökset perusilmoituksen tekemisestä rajoittavat käytännössä myös yhtiösopimuksen *sisältövapautta* asettamalla yhtiösopimuksen sisällölle sen minimivaatimuksen:

⁴³ Wilhelmsson ym. 2001: 69.

⁴⁴ Toiviainen 2006: 50–51.

⁴⁵ Nial 1990: 28; Sandström 1994: 32–33.

Yhtiösopimuksessa tulee olla mainittuna KRL:n perusilmoituksessa vaatimat tiedot sekä määräykset henkilöyhtiön AKL:ssa määritellyistä tunnusmerkeistä.⁴⁶

Kaupparekisterilain 5 §:n mukaisesti avoimen yhtiön perusilmoituksessa on mainittava

1. yhtiön toiminimi, josta säädetään toiminimilaissa (2.2.1979/128)
2. päivä, jona yhtiösopimus on allekirjoitettu
3. kaikkien yhtiömiesten henkilötiedot
4. yhtiön toiminnan laatu
5. kunta, josta yhtiön toimintaa johdetaan
6. yhtiön postiosoite
7. yhtiömiehet, jotka kirjoittavat yhtiön toiminimen
8. yhtiön mahdollisen toimitusjohtajan henkilötiedot.

Toiminimen erikieliset ilmaisut ja aputoiminimi sekä myös prokura, joka ei sisällä muuta kuin prokuralain (130/79) 3 §:ssä sallitun rajoituksen tai ehdon, sekä elinkeinon harjoittamisen oikeudesta annetun lain 6 §:n 3 momentissa tarkoitettu edustaja, voidaan ilmoittaa kaupparekisteriin merkittäväksi joko perusilmoituksesta tai muutosilmoituksesta säädetyssä järjestyksessä (KRL 17.1). Kommandiittiyhtiön perusilmoituksessa on näiden lisäksi mainittava äänettömien yhtiömiesten omaisuuspanosten arvo rahassa ilmaistuna (KRL 6 §).

Kaupparekisterimerkinnällä ei ole yhtiötä synnyttävää, konstitutiivista, vaikutusta vaan asiantilan toteava, deklaraatiivinen, vaikutus. Kaupparekisteriin merkityt tiedot ovat julkisia ja kaikkien saatavilla, joten niillä katsotaan olevan julkisuusvaikutus. Positiivinen julkisuusvaikutus ilmenee siten, että esimerkiksi henkilöyhtiöstä rekisteröidyt tiedot oletetaan olevan kaikkien tiedossa. Sitä, että kyseisten tietojen paikkansapitävyyteen voi luottaa, kutsutaan kaupparekisterimerkinnän negatiiviseksi julkisuusvaikutukseksi. Muutettuun rekisterimerkintään yhtiö voi vedota sitten, kun kuusitoista päivää on kulunut muuttuneen seikan rekisteröinnistä ja kuuluttamisesta, ellei voida näyttää toteen, että toinen osapuoli tiesi muutoksesta.⁴⁷

Koska yhtiösopimuksia ei edellä mainitulla tavalla rekisteröidä ja kuuluteta, niillä ei ole samanlaista julkista luotettavuutta kuin kuulutetuilla rekisteritiedoilla. Kuitenkin, jos kuulutettu seikka poikkeaa rekisteriin merkitystä tai rekisteriin merkittyä elinkeinonharjoittajaa koskevasta asiakirjavihkosta, johon kirjallinen yhtiösopimuskin kuuluu, ilmenevästä seikasta, kuulutettuun seikkaan ei voida vedota kolmatta vastaan. Kolmas henkilö voi kuitenkin vedota kuulutettuun seikkaan, jollei hänen näytetä

⁴⁶ Toiviainen 2006: 52–53; ks. Relas-Vuorio 1990: 45; vrt. Airaksinen & Jauhiainen 2000: 65.

⁴⁷ Toiviainen 2006: 34.

tieneen rekisteriin merkitystä tai asiakirjavivhkosta ilmenevästä seikasta (KRL 26.3). Rekisterimerkinnän julkisuus voi olla merkityksellinen mm. silloin, kun yhtiömiehen edustamisoikeutta on rajoitettu tai kun joku yhtiömiehistä eroaa, tulee uusi yhtiömies tai yhtiömiehen varallisuusasemassa tapahtuu muutoksia, jolloin vaikutukset mm. yhtiön velanmaksukykyyn voivat olla oleellisia.

Yhtiösopimus on varallisuus oikeudellinen sopimus ja siihen soveltuvat sopimusten pätemättömyyttä koskevat OikTL 3 luvun säännökset. Jos yhtiösopimus on solmittu käyttäen hyväksi pakkoa, petollista viettelyä, kiskontaa, erehdystä tai jos sopimuksen syntymisolosuhteisiin vetoaminen olisi kunnianvastaista tai arvotonta, voidaan sopimus todeta pätemättömäksi OikTL:ssa säädetyillä edellytyksillä. Oikeus vedota pätemättömyyteen ei ole voimassa loputtomiin, vaan siihen on vedottava kohtuullisessa ajassa, joka ratkaistaan tapausittain.

Jos sopimus todetaan pätemättömäksi, osapuolten sopimukseen perustuvat velvollisuudet lakkaavat ja heidän on palautettava sopimukseen perusteella tehdyt suoritukset. Oikeudelliset olot pyritään palauttamaan entiselleen, eli pätemättömyys vaikuttaa taannehtivasti.⁴⁸ AKL:ssa ei ole säännöksiä, miten tulisi toimia, jos yhtiö on jo ehtinyt toimia jonkin aikaa ja osapuolet eivät pääse yhteisymmärrykseen sopimuksen purkautumiseen liittyvistä toimenpiteistä. Tällöin tulisi lähinnä kysymykseen yhtiömiehen vaatimus yhtiön asettamisesta selvitystilaan kuin, että joudutaan vetoamaan yhtiösopimuksen pätemättömyyteen.⁴⁹

KKO 1986 II 114: Yhtiöjärjestyksen määräystä oikeudesta lunastaa osake ei voitu jättää huomioon ottamatta varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain (oikeustoimilain) 36 §:n perusteella.

Lunastusoikeuden toteuttamista tarkoittava oikeustoimi voitiin sitä vastoin kumota lain pätemättömyysperusteilla.

KKO 1999 42: Asunto-osakeyhtiön yhtiöjärjestykseen ennen asunto-osakeyhtiölain (809/1991) voimaantuloa otetun lunastuslausekkeen lunastushintaa koskevaa määräystä muutettiin varallisuus oikeudellisista oikeustoimista annetun lain 36 §:n nojalla.

Yhtiömiesten sopimusvapautta osaltaan rajaa sopimusoikeudellinen kohtuusperiaate. AKL:iin ei katsottu tarpeelliseksi ottaa yhtiösopimusta koskevaa kohtuullistamissäännöstä, vaan kohtuuttomien yhtiösopimuksen sovittelussa sovelletaan

⁴⁸ Saarnilehto 2005: 116, 137.

⁴⁹ Wilhelmsson ym. 2001: 61.

OikTL 36 §:n sovittelusäännöstä.⁵⁰ Säännöksen nojalla voidaan puuttua sekä ennalta arvattaviin että satunnaisiin epäkohtiin sopimussuhteissa. Henkilöyhtiön yhtiömiesten keskinäisiä suhteita leimaa läheinen ja luottamuksellinen yhteistyö. Mikäli yhtiömiehille tulee riitaa yhtiösopimuksen kohtuullisuudesta, seurauksena on todennäköisesti, että yhtiö puretaan tai että yhtiömies eroaa yhtiöstä. Yhtiön hallintoa ja edustamista koskevien määräysten kohtuullistamiseen onkin pienyhtiötoimikunnan mietinnön mukaan suhtauduttava varovaisuudella. Kohtuullistaminen tulee kysymykseen lähinnä silloin, kun yhtiön toiminta on päättynyt tai päättymässä tai yhtiömies on eroamassa yhtiöstä, jolloin vahingonkorvausvelvollisuutta, voitonjakoa, omaisuudenjakoa tai selvitystilaa koskevat sopimusmääräykset voivat johtaa jonkin yhtiömiehen kannalta kohtuuttomiin tuloksiin. Sovittelusääntöä voi olla aiheellista soveltaa erityisesti pitkäaikaisissa sopimussuhteissa, jos olosuhteiden muuttumisen johdosta sopimuksen kirjaimellinen noudattaminen johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen. Lähtökohtana on kuitenkin sopimuksen sitovuus. Sovittelun tulee olla poikkeus.⁵¹

⁵⁰ HE 6/1987: 4.

⁵¹ KM 1983:56: 26; Saarnilehto 2005: 163.

3. AVOIMIEN YHTIÖIDEN YHTIÖSOPIMUSKÄYTÄNTÖ VUOSINA 1989–1998

3.1. Yhtiömiehet, yhtiöpanokset ja yhtiöosuudet

Ensimmäinen taulukko kuvaa yhtiömiesten lukumäärää tutkimuksen kohteena olleissa avoimissa yhtiöissä. Avoin yhtiö on edelleen tyypillinen kahden henkilön yhtiömuoto. Tutkittujen avoimien yhtiöiden yhtiömiehinä ei ole yhtään oikeushenkilöä. Sitä vastoin puolisoja on yhtiömiehinä useita. Kaiken kaikkiaan yhtiömiehiä on 484. Taulukossa 2 on yhtiömiesten lukumäärä vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa yhtiöissä. Sarakkeessa A ovat yhtiöt, joiden yhtiösopimukset olivat kaupparekisterissä ja sarakkeessa B ovat yhtiöt, joiden yhtiösopimustietoja ei saatu, vaan tiedot on kerätty veroviraston verovelvollisten kortistosta.

2 yhtiömiestä	202	89,8 %
3 yhtiömiestä	17	7,6 %
4 yhtiömiestä	4	1,8 %
6 yhtiömiestä	1	0,4 %
7 yhtiömiestä	1	0,4 %
YHTEENSÄ	225	100 %

Taulukko 1. Yhtiömiesten lukumäärä avoimissa yhtiöissä 1989–1998.

	A	B	YHT.	%
2 yhtiömiestä	36	91	127	84,7 %
3 yhtiömiestä	5	13	18	12,0 %

4 yhtiömiestä	2	3	5	3,3 %
YHTEENSÄ	43	107	150	100 %

Taulukko 2. Yhtiömiesten lukumäärä avoimissa yhtiöissä 1961–1981.

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön vastuunalaisilla yhtiömiehillä ei ole lakimääräistä velvollisuutta sijoittaa panosta yhtiöön, joten panosvelvollisuus riippuu yhtiösopimuksesta. Yhtiömiehellä ei ole velvollisuutta eikä oikeutta ilman toisten yhtiömiesten suostumusta lisätä yhtiöpanostaan yhtiön toiminnan aikana. AKL:ssa yhtiöpanokset jaetaan omaisuuspanokseen ja työpanokseen tai vastaavaan toimintaan yhtiön hyväksi. Omaisuuspanos voi olla rahapanos, johon rinnastetaan myös muu rahoitusomaisuus, tai muuta varallisuutta, joka voi olla vaihto- tai käyttöomaisuutena käytettävää irtainta omaisuutta tai kiinteistö. Yhtiömies voi sijoittaa yhtiöpanokseksi yksityisliikkeensä joko niin, että hän sijoittaa yhtiöön liikkeensä omaisuuden, jolloin liike puretaan, tai niin, että yksityisliike muutetaan henkilöyhtiöksi, jolloin sen identiteetti säilyy.

Yhtiömiehet voivat sopia, ettei sijoitettu omaisuus siirry yhtiön omaisuuspiiriin, vaan panos on omaisuuteen liittyvä hallinta- tai käyttöoikeus. Mikään ei myöskään estä sitä, että panos on jokin immateriaalinen oikeus. Yhtiön kirjanpidossa sijoitettu omaisuus arvostetaan KPL:n mukaisesti. Omaisuuspanos on luovutettava viimeistään silloin, kun panosta tarvitaan yhtiösopimuksessa sovittuun yhtiön toimintaan, ellei luovutuksesta ole erikseen sovittu yhtiösopimuksessa tai muuten. Maksamattomalle rahamääräiselle yhtiöpanokselle on maksettava viivästyskorkoa korkolaissa (633/82) säädetyllä tavalla (AKL 2:6), ellei muuta ole sovittu.⁵²

Taulukko kolme kuvaa yhtiömiesten sijoittaman yhtiöpanoksen suuruutta, kun se on yhtiösopimuksessa ilmoitettu rahamääräisenä. 163 (33.7 % yhtiömiehistä) yhtiömiestä on sijoittanut rahaa tai rahassa mitattavissa olevan yhtiöpanoksen perustettavaan yhtiöön. Noin puolet sijoitetuista pääomista on 1 – 5 000 markkaa. Yli sadan tuhannen markan (100 000 mk) pääomasijoituksia on 2 kappaletta vuodelta 1994. Yhtiöiden yhteenlasketuissa markkamääräisissä pääomasijoituksissa on huomattavaa, että tarkastelujaksolla 1994–1997 on eniten yhtiöitä, joiden yhtiöpääoma on 15 000 markkaa, mikä oli osakeyhtiön minimipääoma 31.8.1997 asti. Muutoin yhteenlasketuissa markkamääräisissä pääomasijoituksissa ei ole yhtiöittäin vaihteluita.

⁵² Airaksinen ym. 2000: 100–101; Wilhelmsson ym. 121–123; vrt. Immonen 2000: 36.

Yli sadantuhannen markan sijoitettu kokonaispääoma on kuudessa yhtiössä, ja ne jakaantuvat tasaisesti tarkastelujaksolle.

44.8 % kaikista 484 yhtiömiehestä sijoittaa yhtiöpanokseksi työpanoksensa. Liikkeensä (toiminimensä) yhtiöpanokseksi luovuttaneista viiden panos on ilmoitettu rahamääräisenä yhtiösopimuksessa. Kaksi (2) yhtiömiestä ei sijoita yhtiöön yhtiöpanosta yhtiösopimuksen mukaan. Yhdessä (1) yhtiössä yhtiömiehellä on oikeus sijoittaa yhtiöön lisäpanos, myös apportina. Yhdessä (1) yhtiössä ”yhtiömiesten yhtiöpanoksia voidaan muuttaa vain, jos yhtiön toimialan mukainen omaisuus samalla suurenee tai pienenee”. Yhtiöpanoksen sijoittamisesta ei ole mainintaa 81 yhtiösopimuksessa. Tyypillistä tutkituille avoimille yhtiöille on, että yhtiömies sijoittaa yhtiöön pienen summan rahaa sekä työpanoksensa. Toinen yleinen sopimustyyppi on, että joku yhtiömiehistä sijoittaa suuremman rahassa mitatun yhtiöpanoksen ja muut sijoittavat yhtiöön työpanoksensa. Vuoden 1981 tutkimuksen mukaan 83.7 % yhtiöistä oli sellaisia, joiden yhtiömiehet sijoittivat rahassa mitattavan panoksen. Lain voimaan tulon jälkeen 33.7 % tutkittujen yhtiöiden yhtiömiehistä sijoittaa rahassa mitatun yhtiöpanoksen. Vuoden 1981 tutkimuksessa työpanoksesta yhtiöpanoksena ei ollut ainuttakaan mainintaa yhtiösopimuksissa, koska aikaisemmin työpanosta ei katsottu yhtiöpanokseksi ja palkanmaksu taas miellettiin ilman eri sopimusta voitonjaoksi.⁵³ Sitä vastoin melkein puolet (44.8 %) uudempien yhtiöiden yhtiömiehistä sijoittaa yhtiöön työpanoksen.

	-89	-90	-91	-92	-93	-94	-95	-96	-97	-98	YHT.	%
1 – 1 000 mk (0.17 – 168.18 euro)	2	3	2	2	3		8	4	6		30	18,4 %
1 001 - 5 000 mk (168.35 – 840,90)		4		6	2		13	10	9	9	53	32,5 %
5 001 - 10 000 mk (841,07 – 1 681,80)			4					8	2	2	16	9,8 %
10 001 – 20 000 mk (1 681,97 – 3 363,60)	2	2	2			7	6	1	2	2	24	14,7 %
20 001 - 40 000 mk (3 363,77 – 6 727,20)		4	2	2		2		2		6	18	11,1 %
40 001 - 60 000 mk (6 727,37 – 10 090,80)	2	2			2	2			4	2	14	8,6 %
60 001 - 80 000 mk (10 090,97 – 13 454,40)			2			2			2		6	3,7 %
100 001 ≤ mk (16 818.17 ≤ euro)						2					2	1,2 %
YHTEENSÄ	6	15	12	10	7	15	27	25	25	21	163	100,0 %

⁵³ KM 1983:56: 118.

Taulukko 3. Yhtiömiesten sijoittama yhtiöpanos (1 mk = 0,16818 euroa).

	- 89	- 90	- 91	- 92	- 93	- 94	- 95	- 96	- 97	- 98	YHT.	%
Liike				2	3	3		4	4	4	20	7,7 %
Tavarapanos		2	6	2	2		5	1		3	21	8,1 %
Työpanos	2	13	10	10	11	33	29	27	35	47	217	83,4 %
Ei erillistä alkupääomaa / panosta		1					1				2	0,8 %
YHTEENSÄ	2	16	16	14	16	36	35	32	39	54	260	100,0 %

Taulukko 4. Yhtiömiesten sijoittaman yhtiöpanoksen laatu, kun kyseessä ei ole rahapanos.

	1961	1971	1981	YHT.	%
1 – 1 000 mk	2		1	3	7,0 %
1 001 – 5 000 mk	2	5	1	8	18,6 %
5 001 – 10 000 mk		2	2	4	9,3 %
10 001 – 20 000 mk	2	1	3	6	14,0 %
20 001 – 40 000 mk	2	2	3	7	16,3 %
40 001 – 60 000 mk	1	1	2	4	9,3 %
60 001 ≤ mk		1	1	2	4,6 %
Liike			2	2	4,6 %
Ei mainintaa	1	3	3	7	16,3 %
YHTEENSÄ	10	15	18	43	100,0 %

Taulukko 5. Yhtiömiesten sijoittama yhteenlaskettu yhtiöpanos markkoissa vuoden 1981 tutkimuksessa.

Yli sadassa yhtiösopimuksessa (48,9 %) on sovittu yhtiömiesten kesken yhtiöosuuksista. Näistä yhtiöistä yli 90 % on sellaisia, joissa sijoitetulla yhtiöpanoksella ei ole mitään tekemistä yhtiömiehen yhtiöosuuden kanssa. Pääasiassa yhtiöosuudet on jaettu pääluvun mukaan tasan. Kun yhtiöosuus on jaettu määräosiin sijoitettujen panosten suhteessa, yhtiömiesten yhtiöpanoksissa on suuria eroja. Esimerkiksi yhdessä yhtiössä on kolme yhtiömiestä, joista yksi sijoittaa toiminimensä, joka on arvioitu yli sadantuhannen markan arvoiseksi, ja kaksi muuta sijoittaa työpanoksensa. Siitä, miten yhtiöosuudet jakautuvat yhtiömiesten kesken, ei ollut vuoden 1981 selvityksen mukaan yhtiösopimusmääräyksiä.

	- 89	- 90	- 91	- 92	- 93	- 94	- 95	- 96	- 97	- 98	YHT.	%

määräosuus	1	2	2	1		2	2	4	1	1	16	14,5 %
osuus pääluvun mukaan tasan	7	7	4	5	7	9	5	17	10	13	84	76,4 %
määräosuus panosten suhteessa	1	1		1		2			4		9	8,2 %
erillisen sopimuksen mukaan										1	1	0,9 %
YHTEENSÄ	9	10	6	7	7	13	7	21	15	15	110	100,0 %

Taulukko 6. Yhtiösopimuksissa sovittuja yhtiömiesten yhtiöosuuksia.

Yhtiöosuus ei tuota suoraa omistus- tai muuta oikeutta yhtiön omaisuuteen, vaan se käsittää kaikki lain, yhtiösopimuksen ja yhtiömiesten päätösten nojalla kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet suhteessa yhtiöön ja toisiin yhtiömiehiin: yhtiömiehen hallintovaltuus ja edustamisoikeus, tarkastusoikeus, oikeus käyttää yhtiömiehelle lain ja yhtiösopimuksen mukaan kuuluvia oikeussuojakeinoja sekä yhtiömiehen taloudelliset oikeudet ja velvollisuudet. Yhtiömiesten omistusoikeus yhtiön omaisuuteen on taas jaotonta yhteisomistusta, ellei yhtiömiesten kesken ole muuta sovittu. Yhtiöosuus on jakamaton varallisuusarvoinen kokonaisuus ja irtainta omaisuutta, joka voidaan ulosmitata (AKL 5:3) ja muiden yhtiömiesten suostumuksella luovuttaa kolmannelle (AKL 1:4.2).⁵⁴

3.2. Yhtiön hallinto, organisaatio ja edustaminen

3.2.1. Yhtiön hallinto, organisaatio ja päätöksenteko

Lähtökohtaisesti jokaisella avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön vastuunalaisella yhtiömiehellä on yksinään oikeus ryhtyä yhtiön asioiden hoidon edellyttämiin toimenpiteisiin. Tämä hallintovaltuus on henkilökohtainen: Yhtiömies ei saa panna toista sijaansa hoitamaan yhtiön asioita (AKL 2:2.1). Hallintoon katsotaan kuuluvan mm. yhtiön töiden johtaminen, yhtiön omaisuutta koskevat käytännön toimenpiteet, kuten yhtiön omistaman kiinteistön hoito- ja korjaustyöt, yhtiön puolesta kolmannen kanssa tehtävät oikeustoimet, yhtiön lukuun tehtävät tavaratilaukset, yhtiön ja yhtiömiehen väliset oikeustoimet, palkkion maksu yhtiön hallintoon osallistumisesta ja yhtiön voiton jako. Hallintovaltuutta rajaavat

- yhtiön toimiala ja tarkoitus

⁵⁴ Immonen 2000: 37; Wilhelmsson ym. 2001: 55, 119.

- yleinen yhtiöoikeudellinen yhdenvertaisuusperiaate, jonka mukaan yhtiömies ei saa tehdä päätöstä, joka tuottaisi yhtiömiehelle tai muulle henkilölle epäoikeutettua etua yhtiön tai toisen yhtiömiehen kustannuksella
- toisen vastuunalaisen yhtiömiehen kielto-oikeus muiden vastuunalaisen yhtiömiesten suorittamia yksittäisiä toimia kohtaan (AKL 2:3.1 ja 7:2).

Kielto-oikeus on tahdonvaltaista oikeutta, josta voidaan sopimuksin poiketa. Toimialan ja tarkoituksen ylittävään tai yhdenvertaisuusperiaatetta rikkovaan päätökseen katsotaan tarvittavan kaikkien, myös äänettömien, yhtiömiesten suostumus. Lisäksi henkilöyhtiöoikeudellinen uskollisuus- ja huolellisuusvelvollisuus edellyttävät, että merkittävistä hallintotoimista tulee mahdollisuuksien mukaan informoida muita yhtiömiehiä.⁵⁵

Esimerkiksi yhtiösopimuksen muuttaminen ja päätökset yhtiön purkamisesta tai jonkun yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamisesta jäävät em. hallintotoimien ulkopuolelle. Kyseisten päätösten katsotaan vaativan yhtiömiesten yksimielisyyttä, ellei muuta ole sovittu. Yhtiösopimuksessa on mahdollista määritellä erikseen asiat, jotka vaativat yksimielisen päätöksen ja asiat joihin riittää esimerkiksi enemmistöpäätös. Myös yhtiömiesten äänivallan määräytymisestä on mahdollista sopia. Äänioikeus voi määräytyä pääluvun mukaan tai äänivalta voidaan porrastaa sopimuksessa mainittujen yhtiöpanosten tai yhtiöosuuksien suhteessa. Yksimielisyyden tai jopa enemmistön vaatimus hallintotoimiin voi kuitenkin tarpeettomasti kangistaa yhtiön päätöksentekoa. Lakiin onkin otettu erityissäännös, jonka mukaan vastuunalainen yhtiömies voi ryhtyä hallintotoimeen, jos joku yhtiömies on sairauden tai poissaolon takia estynyt antamasta suostumusta ja toimi on kiireellinen sekä yhtiön oikeuden turvaamiseksi tai yhtiötä uhkaavan vahingon torjumiseksi välttämätön (AKL 2:2.3). Hallituksen esityksen mukaan kaikkien kolmen edellytyksen on kuitenkin täytyttävä samanaikaisesti, eikä niihin voitaisi vedota esimerkiksi vain lupaavan liiketoimen tekemiseksi. Kun arvioidaan säännöksen soveltamisedellytyksiä, mittapuuna on pidettävä huolellisen, järkevän ja asiantuntevan yhtiömiehen toimintaa tilanteessa. Toisaalta on otettava huomioon, että yhtiömies saattaa yleisen *uskollisuusvelvollisuutensa* ja AKL 2 luvun 12 §:ään, vahingonkorvausvelvollisuus yhtiötä kohtaan, perustuvan *huolellisuusvelvollisuutensa* nojalla olla myös velvollinen ryhtymään em. toimeen.⁵⁶

Yhtiöiden hallintoa sekä organisaatiota koskevia erilaisia yhtiösopimusmääräyksiä on tarkastelluissa yhtiöissä muutamia. Enemmän on sovittu päätöksentekojärjestyksestä,

⁵⁵ HE 6/1987: 22–23; Wilhelmsson ym. 2001: 81, 83, 86–91.

⁵⁶ HE 6/1987: 22–23.

jota koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on tutkituissa yhtiöissä 86 sopimuksessa (38,2 % sopimuksista). Yleinen maininta yhtiösopimuksissa on, että laajakantoiset toimet ja päätökset aiheuttavat velvollisuuden informoida muita yhtiömiehiä. Päätös, joka koskee yhtiömiehen hallintovaltuuden ylittäviä toimia, vaatii yhtiömiesten yksimielisyyden 59 yhtiössä (26,2 %). 16 sopimuksen mukaan laajakantoiset päätökset tehdään yksimielisesti. Muutamissa näistä sopimuksissa laajakantoiseksi päätökseksi on erikseen mainittu lainanottaminen. ”Pääsääntöisesti enemmistöpäätöksiä” vaaditaan yhdeksässä (9) sopimuksessa, joista seitsemässä (7) yhtiösopimuksen muuttaminen vaatii yksimielisen päätöksen. Yhdessä yhtiössä (1) yhtiömiesten äänivallat muodostuvat pääomapanosten suhteissa kuitenkin niin, että päätökset toimeenpannaan kaikkien yhtiömiesten suostumuksella. Yhden yhtiösopimuksen (1) mukaan uusi yhtiömies valitaan yksimielisesti. Vuoden 1981 selvityksessä yksimielisyyden vaatimus on vallitseva päätöksenteossa.

Avoimen yhtiön *yhtiösopimus* on siviilioikeudellisesti vapaamuotoinen sopimus, joten sitä voidaan myös vapaamuotoisesti muuttaa. Yhtiömiehet voivat muuttaa kirjallista sopimusta myös suullisesti ja konkludenttisesti. Konkludenttinen yhtiösopimuksen muutos, eli pitkäaikainen yhtiösopimuksesta poikkeava käytäntö, on mahdollinen, jos kaikki yhtiömiehet ovat tienneet käytännöstä, eivätkä he ole vastustaneet sitä.⁵⁷ Edellä mainituin tavoin tehdyt muutokset ovat päteviä yhtiömiesten keskinäisissä suhteissa. Julkisuusvaikutuksen vuoksi kirjallista muotoa tulisi noudattaa ainakin silloin, kun rekisteriviranomaisille jätettyä sopimusta muutetaan, jotta muutoksiin voitaisiin vedota vilpittömässä mielessä olevaa kolmatta vastaan (julkisuusvaikutus). Lisäksi kaupparekisterilaissa on säädetty yhtiösopimuksen muutosilmoituksen laiminlyönnistä seuraavasta sakkorangaistuksesta (KRL 30 §).

Lain tahdonvaltaisen säännöksen mukaan yhtiösopimuksen muutos on pätevä vain, jos kaikki yhtiömiehet ovat muutoksesta yksimielisiä (AKL 1:4.1). Yhtiösopimukseen voidaan ottaa määräyksiä, joiden mukaan sopimusta voidaan muuttaa ilman äänettömien yhtiömiesten suostumusta tai yhtiömiesten enemmistön tai määräänemmistön päätöksellä. Pienyhtiötoimikunnan mietinnössä esitetyn kannan mukaan enemmistöpäätöksiin ei kuitenkaan olisi mahdollista vähentää vähemmistön mahdollisuuksia osallistua yhtiön päätöksentekoon esimerkiksi poistamalla vähemmistöltä äänioikeuden.⁵⁸ Hallituksen esityksessä em. päätöksiä olisi mahdollista tehdä eli, jollei enemmistöpäätöksellä tehtäviä muutoksia ole sopimuksessa millään

⁵⁷ HE 6/1987: 19.

⁵⁸ KM 1983:56: 25.

tavoin asiallisesti rajoitettu, voidaan ilman kaikkien yhtiömiesten suostumusta periaatteessa muuttaa esimerkiksi itse päätöksentekosääntöjä taikka määräyksiä voitto-osuudesta, jako-osuudesta tai oikeudesta osallistua yhtiön asioiden hoitamiseen. Seurauksena em. päätöksistä saattaa kuitenkin olla yhtiösopimuksen kohtuullistaminen (OikTL 36 §) tai yhtiön purkamisvaade AKL 5:5:n (yhtiösuhteen edellytysten raukeaminen) nojalla.⁵⁹

Päätöksentekotavoista, jotka koskevat yhtiösopimuksen muuttamista, on määräyksiä 56 yhtiösopimuksessa. Vain yhdessä (1) yhtiössä yhtiösopimuksen muuttaminen on mahdollista määränemmistön päätöksellä. Yhtiösopimuksen muuttaminen vaatii yhtiömiesten yksimielisen päätöksen 55 yhtiössä, joista seitsemässä (7) muut päätökset tehdään enemmistöpäätöksin. Yhdessä (1) sopimuksessa päätöksenteosta on mainittu vain tilanne, jolloin yhtiöön otetaan yksimielisellä päätöksellä uusi yhtiömies. Yhtiösopimuksen muuttamiseen vaadittava yksimielisyys voi olla mainittu erikseen, vaikka kaikki muutkin päätökset on yhtiösopimuksen mukaan tehtävä yksimielisesti. Yhdessä (1) yhtiössä on mainittu, että yhtiösopimuksen purkaminen vaatii yksimielisyyden. Vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa yhtiösopimuksissa ei ollut määräyksiä koskien yhtiösopimuksen muuttamista.

Hallinnon ja yhtiömiesten keskinäisten suhteiden järjestämisen suhteen lähtökohtana on sopimusvapaus. Yhtiömiehet voivat sopia siitä, että joku yhtiömiehistä suljetaan yhtiön hallinnon ulkopuolelle, jolloin hänellä ei ole myöskään kielto-oikeutta (AKL 2:3.2). Hallinnon jakamisesta voidaan myös sopia siten, että kullakin yhtiömiehellä on hallintovaltuus vain omalla vastuualueellaan. Sopimuksessa voi olla myös määräyksiä mm. yhtiömiesten kokouksesta tai hallituksesta, joiden asema ja tehtävä yhtiössä tulisi tarkoin määritellä: Yhtiömiesten tulisi sopia mm. siitä, kuka kuuluu kyseiseen elimeen, mitä päätöksiä siinä voidaan tehdä ja mikä on päätöksentekojärjestys.

Yhtiömiehet voivat sopia, että yksi heistä tai joku ulkopuolinen toimii yhtiön toimitusjohtajana, jonka tehtävänä on yhtiön juoksevan hallinnon hoitaminen. Toimitusjohtajalla voi hallintovaltuutensa rajoissa edustaa yhtiötä (asemavaltuutus). Yhtiömiehen toimiminen toimitusjohtajana tai muussa sovitussa erityistehtävässä ei rajoita hänen henkilökohtaista hallintovaltuuttaan. Jokainen yhtiömies, jolla on oikeus hoitaa yhtiön asioita, voi milloin tahansa vapauttaa ulkopuolisen toimitusjohtajan tästä tehtävästä (AKL 2:4). Yhtiömies, jolle yhtiösopimuksessa on uskottu yhtiön kaikkien tai tiettyjen asioiden hoitaminen, voidaan toisten yhtiömiesten yksimielisellä päätöksellä

⁵⁹ HE 6/1987: 19.

painavasta syystä vapauttaa tästä tehtävästä. Yhtiömies, jolle on uskottu em. tehtävä, voi painavasta syystä luopua siitä, jollei luopuminen ole muiden yhtiömiesten kannalta kohtuutonta (AKL 2:5), ellei muuta ole sovittu.

Kolmessa (3) yhtiösopimuksessa on mainittu, että yhtiön hallinnosta tehdään erillinen sopimus. Yhtiömiesten työnjaosta on erillinen kuvaus neljässä (4) yhtiössä. Yhdessä (1) sopimuksessa mainitaan ”yhtiömiehelle erikseen sovituista tehtävistä”. Hallinnosta sekä yhtiömiesten tehtävistä, lähinnä toimitusjohtajana toimimisesta, on joitakin määräyksiä 75 yhtiösopimuksessa (33,3 % yhtiöistä). Kahdessa (2) yhtiössä on nimetty yhtiömies hoitamaan hallintoa. Erillisiä vastuualueita ja tehtäviä yhtiömiehille on määrätty kahdeksassa (8) sopimuksessa. Kolmessa (3) yhtiössä ”vastuun- ja tehtävänjaosta päätetään erikseen”. Yhdessä (1) yhtiössä on nimetty yhtiömies, ”jota ei kutsuta toimitusjohtajaksi”, hoitamaan yhtiön juoksevia asioita. ”Yhtiömiehet hoitavat yhdessä hallintoa”, ”kaikki ne asiat, joita tässä sopimuksessa ei ole mainittu” sekä ”tehtäviä jakamatta” ovat määräyksiä, joita on 61 yhtiösopimuksessa.

Yhtiökokouksesta on usein käytetty sanamuotoa *yhtiömiesten kokous*, ja se on mainittu 17 sopimuksessa (7,6 % sopimuksista). 15 yhtiössä yhtiömiesten kokous kutsutaan koolle tarvittaessa ja yhdessä (1) yhtiössä jonkun yhtiömiehen ehdotuksesta. Yhtiömiesten kokouksessa päätettävistä asioista on mainittu vain kahdessa (2) yhtiösopimuksessa: Yhdessä (1) sopimuksessa yhtiömiesten kokouksessa päätetään voiton käyttämisestä ja yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan yhtiömiesten kokouksen tehtävänä on ehdotettujen asioiden käsittely.

Kuudessa (6) yhtiössä (2,7 % yhtiöistä) on yhtiösopimuksen mukaan *hallitus*, jonka muodostavat yhtiömiehet neljässä (4) yhtiössä. Kahdessa (2) yhtiössä osa yhtiömiehistä muodostaa ”johtoryhmän”, jonka tehtävänä on päättää lainan ottamisesta ja antamisesta, kiinteistökaupoista sekä työntekijän palkkaamisesta ja erottamisesta. Yhdessä (1) sopimuksessa on nimetty hallituksen puheenjohtajana toimiva yhtiömies.

Tutkituista yhtiösopimuksista 61:ssä (27,1 % yhtiöistä) on *toimitusjohtajaa* koskevia määräyksiä. Yhtiösopimusmääräys ”yhtiöllä voi olla” tai ”yhtiöllä on toimitusjohtaja” on 33 yhtiösopimuksessa. Näistä 22:ssä on nimetty yhtiömies, joka toimii yhtiön toimitusjohtajana. Vuonna 1996 perustetussa kahden yhtiömiehen avoimessa yhtiössä molemmat yhtiömiehet toimivat toimitusjohtajina. Kuudessa (6) sopimuksessa on määräys, ettei yhtiöllä ole toimitusjohtajaa. Kahden (2) sopimuksen mukaan toimitusjohtaja valitaan yhtiömiesten yksimielisellä päätöksellä.

Avoimien yhtiöiden organisaatiota ja hallintoa koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on edelleen vain muutamissa yhtiöissä. Poikkeuksena ovat toimitusjohtajaa koskevat määräykset (27,1 % yhtiöistä), joita ei aikaisemmin ollut lainkaan. Hallintoa ja päätöksentekoa koskevissa yhtiösopimusmääräyksissä ei ole tutkimusten välillä huomattavia eroja. Uutta on yhtiösopimuksissa nykyisin oleva maininta yhtiömiehen velvollisuudesta informoida muita yhtiömiehiä ”laajakantoisista toimista ja päätöksistä”. Yhtiömiehen hallintovaltuuden ulkopuolisista asioista päätetään pääsääntöisesti yksimielisesti. Lain kirjaimen mukainen yksimielisyyden vaatimus on sopimusmääräyksenä erityisesti, kun kyseessä on yhtiösopimuksen muuttaminen.

3.2.2. Yhtiön edustaminen

AKL:n kolmannessa luvussa säädetään avoimen yhtiön aktiivisesta ja passiivisesta edustamisesta, yhtiömiehen ja toimitusjohtajan *edustamisoikeudesta* sekä prokuran antamisesta. Lain mukaan jokaisella yhtiömiehellä on oikeus edustaa yhtiötä, eli tehdä yhtiötä sitovia oikeustoimia, ja kirjoittaa sen toiminimi yhtiön toimialaan kuuluvissa asioissa, ellei oikeutta ole yhtiömiesten välisellä sopimuksella rajoitettu. Ensinnäkin kelpoisuutta edustaa rajoittaa kaupparekisteriin merkitty toimiala. Lisäksi kaupparekisteriin voidaan merkitä, että oikeus edustaa poistetaan yhdeltä tai useammalta yhtiömiehellä tai että se on kahdella tai useammalla yhtiömiehellä yhdessä. Ainoastaan näillä rekisteröidyillä kollektiivirajoituksilla voidaan vedota vilpittömässä mielessä olevaa kolmatta vastaan.

Yhtiön prokuristit tulee myös rekisteröidä. Kollektiivirajoitus koskien yhtiön prokuristia voidaan rekisteröidä samoin julkisuusvaikutuksin kuin edellä (ProkL 3 §). Prokuristilla on yleistoimivalta edustaa yhtiötä kaikessa elinkeinonharjoittamiseen liittyvässä toiminnassa. Hän ei kuitenkaan saa ilman erityistä valtuutusta luovuttaa päämiehensä kiinteää omaisuutta tai tontinvuokraoikeutta eikä hakea kiinnitystä niihin. Jos prokura on kirjallinen, voi prokuristi edustaa päämiestään myös oikeudessa (ProkL 2 §). Prokuran antavat kaikki yhtiömiehet yhdessä ja sen voi peruuttaa kuka tahansa yhtiömiehistä, ellei häntä ole sopimuksella suljettu hallinnon ulkopuolelle (AKL 3:3). Jos yhtiömiehen *hallintovaltuus* on poistettu kokonaan tai sitä on jotenkin rajattu

yhtiösopimuksessa, on selvyiden vuoksi järkevää vastaavasti rajata myös edustamisoikeutta. Haasteen ja muun tiedoksiannon katsotaan tulleen yhtiön tietoon, kun se on annettu tiedoksi yhtiömiehelle, toimitusjohtajalle tai prokuristille. Kyse on tällöin passiivisesta edustamisesta.

Yhtiön edustamisesta ja yhtiön toiminimen kirjoittamisesta on sovittu 122 yhtiössä. Yli puolet (54,2 %) tutkituista yhtiösopimuksista sisältää *toiminimen kirjoittamista* koskevia määräyksiä. Sopimuksia, joissa ei ole mainintaa toiminimen kirjoittamisesta on 103 kappaletta. Yhdessä (1) tutkituista yhtiöistä on seitsemän yhtiömiestä, mutta vain yhdellä nimetyllä yhtiömiehellä on toiminimen kirjoitusoikeus.

Usein käytetty sanamuoto yhtiösopimuksissa on, että ”yhtiömies edustaa ja kirjoittaa toiminimen”. Prokuran antamisesta yhtiömiesten yksimielisellä päätöksellä on määräys 26 yhtiösopimuksessa. Yhdessä (1) yhtiössä prokuran antaa yhtiön hallitus. Passiivisesta edustusoikeudesta on määräys yhdessä sopimuksessa: ”Haaste on tullut yhtiön tietoon, kun se on tullut yhtiömiehelle tai prokuristille”.

TAPA	YHTIÖN TOIMINIMEN KIRJOITTAMINEN
Kukin yhtiömies kirjoittaa yksin erikseen.....	97 sopimusta
Kukin yhtiömies yksin erikseen tai joku muu henkilö per procuram.....	13 sopimusta
Nimetty yhtiömies tai nimetyt yhtiömiehet yksin erikseen.....	2 sopimusta
Yhtiömiehet yhdessä.....	9 sopimusta
Useimmat yhtiömiehet yhdessä.....	1 sopimus
YHTEENSÄ	122 sopimusta

Taulukko 7. Määräyksiä koskien yhtiön toiminimen kirjoittamista.

Pääsääntöisesti jokainen yhtiömies voi edustaa yhtiötä ja kirjoittaa sen toiminimen. Yhtiön edustamista koskevat yhtiösopimusten määräykset liittyvät yleensä toiminimen kirjoittamiseen. ”Kukin yhtiömies kirjoittaa yhtiön toiminimen yksin erikseen” on edelleen selvästi yleisin määräys koskien yhtiön toiminimen kirjoittamista. Molempien

tutkimusten tutkituista yhtiösopimuksista yli 50 %:ssa on määräyksiä toiminimen kirjoittamisesta. Yhtiön edustamista koskevia rajoituksia ei voitu rekisteröidä, eivätkä ne olleet päteviä suhteessa vilpittömässä mielessä olevaan ulkopuoliseen henkilöön, ennen AKL:a.⁶⁰

3.2.3. Yhtiösuhteesta johtuvien riitojen ratkaiseminen

Lähtökohtaisesti yhtiön kaupparekisteriin merkityn toiminnan johtamispaikan tuomioistuinta pidetään toimivaltaisena käsittelemään yhtiötä vastaan ajettavia kanteita: ”Yhtiömiehiä haetaan siellä, missä yhtiö on” (OK 10:6). Yhtiösopimuksessa tai riidassa asianosaisina olevien yhtiömiesten kesken oikeuspaikasta voidaan sopia toisin, kun kyseessä on yhtiösuhteeseen, yhtiön selvitykseen tai sen omaisuuden jakamiseen liittyvä riita. Selvitysmiehen määräämistä yhtiöön on aina haettava siinä tuomioistuimessa, jossa kanteet yhtiötä vastaan on ajettava. Yhtiömiesten välinen vahingonkorvauskanne taikka toimitusjohtajaa, selvitysmiestä tai tilintarkastajaa vastaan ajettava kanne voidaan nostaa yhtiön kotipaikan tuomioistuimessa, vaikka tällainen kanne on yleensä nostettava vastaajan kotipaikan tuomioistuimessa (AKL 1:5).⁶¹

Yhtiömiehet voivat ottaa yhtiösopimukseen välityslausekkeen, jonka mukaan tietyt tai kaikki yhtiösuhteeseen liittyvät yhtiömiesten väliset riidat ratkaistaan yleisten tuomioistuimien sijasta välimiehen tai välimiesten toimesta vuonna 1992 voimaan tulleen uuden välimiesmenettelyä koskevan lain mukaisesti (laki välimiesmenettelystä 23.10.1992/967). Menettelyn hyvinä puolina voidaan pitää tuomarin todennäköisesti korkeaa asiantuntemusta, menettelyn nopeutta ja sitä, että menettely ei ole julkinen. Huonona puolena voidaan pitää erityisesti monimutkaisen riidan osalta menettelyn kalleutta. Siitä, kuka nimeää välimiehen, voidaan myös sopia.⁶²

Mahdollisten yhtiömiesten keskinäisten riitojen varalta on yhtiösopimuksissa määräyksiä. Ne koskevat sitä, ratkaistaanko riidat tuomioistuimessa tai välimiesmenettelyllä. Kaiken kaikkiaan erimielisyyksien varalta on määräyksiä 103 yhtiösopimuksessa (45,8 % sopimuksista). ”Yhtiömiesten väliset erimielisyydet ratkaistaan välimiesmenettelystä annetun lain mukaan” 44 yhtiössä. Riitojen ratkaisemisesta välimiesmenettelyin on määrätty 32 sopimuksessa. 12 sopimuksessa on määräys, että lunastushintaa koskevat erimielisyydet ratkaistaan välimiesmenettelyllä.

⁶⁰ HE 6/1987: 6.

⁶¹ HE 6/1987: 20.

⁶² Airaksinen (2006): 147–148.

Näistä yhtiöistä kuudessa (6) muut riidat ratkaistaan yhtiön kotipaikkakunnan tuomioistuimessa. Yhdessä (1) yhtiössä erimielisyydet ratkotaan ”yhden miehen välimiesoikeudessa välimiesmenettelystä annetun lain mukaan”. Yhtiön kotipaikkakunnan tuomioistuin ratkaisee erimielisyydet 14 sopimuksen mukaan.

Yhtiösuhteesta, yhtiön selvityksestä tai sen omaisuuden jakamisesta johtuvat riidat ratkaistaan lähtökohtaisesti yhtiön kotipaikan tuomioistuimessa, eikä tästä ole juuri yhtiösopimuksissa poikettu. Muutamissa (11,6 % sopimuksista) vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa yhtiösopimuksissa oli maininta yhtiömiesten keskinäisten erimielisyyksien ratkaisemisesta. Kaikissa näissä oli viitattu välimiesmenettelystä annettuun lakiin tai välimiehen valitsemiseen. Yhtiösopimusmääräys koskien yhtiömiesten välisten erimielisyyksien ratkaisemista on selvästi yleisempi uusissa yhtiösopimuksissa (45,8 % sopimuksista). Näissä välimiesmenettely on suosituin tapa ratkaista riidat.

3.3. Yhtiön tilien tarkastaminen

Yhtiön tilien tarkastamiseen voidaan katsoa kuuluvan yhtiömiehen oikeus tarkastaa yhtiön asiakirjoja ja kirjanpitoa sekä tilintarkastus. Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön tilintarkastuksesta säädetään AKL:n kymmenennessä luvussa ja TTL:ssa. Ennen ensimmäisen tilintarkastuslain (28.10.1994/936) voimaan tuloa (1.1.1995) avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön tilintarkastusta koskevat säännökset sisältyivät AKL:in, jossa säädettiin, että yhtiössä oli suoritettava tilintarkastus, jos yhtiön palveluksessa kahden viimeksi kuluneen tilikauden aikana oli ollut keskimäärin yli 30 henkilöä tai jos yhtiössä on yhtiösopimuksen mukaan toimitettava tilintarkastus. Jos yhtiön palveluksessa oli kahden viimeksi kuluneen tilikauden aikana ollut keskimäärin yli 50 henkilöä, siinä tuli olla vähintään yksi Keskuskauppakamarin tai kauppakamarin hyväksymä tilintarkastaja tai tilintarkastusyhteisö. Vuonna 1995 voimaantulleen tilintarkastuslain mukaan tilintarkastusvelvollisuus oli kaikilla KPL:n mukaan kirjanpitovelvollisella yhteisöllä, joita sekä avoin yhtiö että kommandiittiyhtiö ovat. Lisäksi laissa säädettiin velvollisuudesta valita varatilintarkastaja, jos tilintarkastajana ei ollut tilintarkastusyhteisö sekä velvollisuudesta valita hyväksytty tai KHT-tilintarkastaja tai -yhteisö, kun yhtiö kokonsa puolesta täytti lain kriteerit.

Uuden tilintarkastuslain (13.4.2007/459) mukaan, jollei muualla laissa toisin säädetä, tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta yhteisössä, jossa sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täyttynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä: taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa, liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa tai palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä. Tilintarkastaja on kuitenkin aina valittava yhteisössä, jonka pääasiallisena toimialana on arvopapereiden omistaminen sekä hallinta ja jolla on kirjanpitolain 1 luvun 8 §:ssä tarkoitettu huomattava vaikutusvalta toisen kirjanpitovelvollisen liiketoiminnan tai rahoituksen johtamisessa. Yhtiösopimuksessa voidaan kuitenkin päättää tilintarkastajan valinnasta, vaikka tilintarkastusvelvollisuutta ei lain mukaan olisi. Vähintään yhden tilintarkastajan on oltava KHT-tilintarkastaja tai KHT-yhteisö, jos kyse on julkisen kaupankäynnin kohteena olevasta yhteisöstä tai jos yhteisössä tai säätiössä päättyneellä tilikaudella täyttyy vähintään kaksi seuraavista edellytyksistä: taseen loppusumma ylittää 25 000 000 euroa, liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 50 000 000 euroa taikka yhteisön tai säätiön palveluksessa on keskimäärin yli 300 henkilöä.

Yhtiömiehen tarkastusoikeudesta, jota ei voi sopimuksin tai kielto-oikeudella rajoittaa, on säädetty AKL:n 2 luvun 15 §:ssä. Yhtiömiehellä on oikeus tarkastaa yhtiön kirjanpitoa, joka käsitetään laajasti ja sisältää myös yhtiön kassan tositteet, liikeasiakirjat, arkiston ja liiketapahtumia koskevan kirjeenvaihdon, ja saada tietoja yhtiön toiminnasta. Tarkastusoikeus on myös äänettömällä yhtiömiehellä ja yhtiömiehellä, joka on muutoin yhtiösopimuksella suljettu yhtiön hallinnon ulkopuolelle. Yhtiömies saa käyttää avustajia kirjanpitoa tarkastaessaan. Toiset yhtiömiehet voivat kieltää avustajan käyttämisen, jollei avustaja ole tilintarkastaja. Ennen uutta tilintarkastuslakia muut yhtiömiehet saattoivat edellyttää, että avustajan tuli olla hyväksytty tilintarkastaja. Avustajien salassapitovelvollisuudesta on voimassa, mitä tilintarkastajasta tilintarkastuslaissa säädetään. Tarkastus ei saa aiheuttaa kohtuutonta häiriötä yhtiön toiminnalle.⁶³

173 yhtiösopimusta (76,8 %) tutkituista 225 yhtiösopimuksesta ei sisällä tilintarkastusta koskevia määräyksiä. Useimmat yhtiösopimusten määräykset, jotka liittyvät tilintarkastukseen, koskevat yleisesti sitä, onko yhtiöllä tilintarkastajaa. Myös tilintarkastajan valinnasta, toimikaudesta sekä kelpoisuudesta on yhtiösopimusmääräyksiä. 52 yhtiössä ”on tai voi olla” tilintarkastaja. Tilintarkastajan valinnasta on maininta 34 sopimuksessa. Yleensä ”tilintarkastaja valitaan yhteisesti”. Tilintarkastajan toimikaudesta, joka on yleensä toistaiseksi, on määräys 33

⁶³ Airaksinen 2006: 160–162.

sopimuksessa. Auktorisoitu tilintarkastaja vaaditaan kolmessa (3) yhtiössä. Yhdessä (1) yhtiössä on tilintarkastaja ”lain vaatiessa”. Yhtiömiehen tarkastusoikeudesta ei ole määräyksiä yhdessäkään yhtiösopimuksessa.

Ennen AKL:n voimaantuloa jokaisella yhtiömiehellä oli myös oikeus tarkastaa yhtiön kirjanpitoa ja hallintoa, mutta ei oikeutta käyttää avustajaa. Velvollisuutta ulkopuolisen tilintarkastajan suorittamaan tilintarkastukseen ei ollut.⁶⁴ Pienyhtiötoimikunnan selvityksen mukaan tilintarkastaja on oltava n. 16 %:ssa yhtiöistä. Muutamissa yhtiöissä tilien tarkastaminen kuuluu yhtiömiesten tehtäviin.

3.4. Yhtiön varojen jakaminen

3.4.1. Yhtiömiehen yksityiskäyttö

Yhtiömiehet voivat henkilökohtaisen vastuunsa vuoksi ottaa yhtiöstä varoja rahana tai ”in natura” omaan käyttöönsä eli tehdä *yksityisottoja*. Ne eivät ole yhtiömiehen veronalaista tuloa. Varallisuuden siirrot yhtiöstä yhtiömiehille käsitellään yhtiön kirjanpidossa ja tilinpäätöksessä niiden luonteen mukaisesti voitonjakona, oman pääoman palautuksena, muuna rahoituksen yksityisottona tai yhtiön lainanantona yhtiömiehille (KILA 834/1986).⁶⁵ Vaikka yksityisottoja ei ole juurikaan rajoitettu yhtiöoikeudellisin perustein, niillä ei saa kuitenkaan loukata yhtiön velkojia.

KKO 1983 II 86: Kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen itselleen ja yhtiön äänettömälle yhtiömiehelle tekemät yhtiön varojen nostot julistettiin KS 46 §:n b kohdan nojalla peräytymään kommandiittiyhtiön konkurssipesään. Ään.

Yksityiskäyttöön otettu omaisuus katsotaan yhtiön elinkeinotoiminnan veronalaiseksi tuloksi EVL 51 b §:n ja myynniksi AVL 20 §:n mukaisesti. Kun yhtiömies ottaa käyttöönsä vaihto- tai käyttöomaisuutta taikka muuta omaisuutta esimerkiksi palveluksia, katsotaan luovutushinnaksi omaisuuden alkuperäinen hankintameno tai sitä alempi todennäköinen luovutushinta. Jos yhtiömies ottaa yksityisottona kiinteistön, rakennuksen, rakennelman, arvopaperin tai oikeuden, luovutushinnaksi katsotaan verotuksessa vuodesta 1997 lähtien omaisuuden todennäköinen luovutushinta eli käypä arvo.⁶⁶ Yhtiömiehen verotukseen yksityisotto vaikuttaa pienentämällä yhtiön nettovarallisuutta ja näin seuraavan verovuoden pääomatulo-osuutta.

⁶⁴ Lehti 1988: 51; Norri 1988: 92.

⁶⁵ Kirjanpitolautakunnan päätös/lausunto numero 834/7.4.1986.

⁶⁶ Andersson & Ikkala 2005: 522–525.

Yksityisotot yhtiöstä merkitään rahankäyttönä oman pääoman tiliryhmän tileille liiketapahtuman luonteen mukaisesti ja ilmoitetaan taseessa oman pääoman ryhmässä myös silloin, kun ne ylittävät oman pääoman. Yksityisotoista johtuvat oman pääoman erien vähennykset on ilmoitettava eriteltyinä. Yhtiön oma pääoma saattaa siten muodostua myös negatiiviseksi (KILA 834/1986).⁶⁷ Negatiivinen oma pääoma ei kuitenkaan osoita sitä, ovatko yhtiön velat sen varoja suuremmat eikä sitä, missä määrin yhtiömies voi joutua lopullisesti yhtiön veloista vastuuseen yhtiön velkojille. Se, kuinka paljon yhtiön veloista jää lopullisesti yhtiömiehen vastattavaksi, on arvioitava vertaamalla yhtiön varoja ja velkoja keskenään. Huomattavaa on, että AKL:n 6 luvun mukaista jako-osuutta laskettaessa yhtiömiesten yksityistilien saldot ovat yhtiön velkoja tai varoja (oman pääoman vähennyksiä) tilanteen mukaan, eivätkä ne vaikuta yhtiömiesten jako-osuuksiin, ellei toisin ole sovittu.⁶⁸

KKO 2007 59: A:n varoihin kuului vastuunalaisen yhtiömiehen osuus kommandiittiyhtiöstä, jonka velat olivat varoja suuremmat ja jonka oma pääoma oli negatiivinen muun muassa A:n yksityisottojen johdosta. A:n ja hänen puolisonsa B:n välisessä osituksessa A:n katettaviksi veloiksi katsottiin se määrä yhtiön veloista, josta A:n arvioitiin todennäköisesti joutuvan vastaamaan. Kun yhtiöllä ei ollut tuottoarvoa, katettavien velkojen määrää ei arvioitu yhtiön negatiivisen oman pääoman pohjalta, vaan vertaamalla yhtiön käypään arvoon arvioituja varoja yhtiön velkoihin.

Palkanmaksua tai voitonjakoa koskevien määräysten yhteydessä on 8,4 %:ssa uusimmista sopimuksista määrätty myös yhtiömiehen oikeudesta nostaa tai käyttää yhtiön varoja. 11 sopimuksessa on sovittu, että ”yhtiömiehellä on oikeus erikseen sovittuun määrään asti yksityisottoihin”. Kahdessa (2) yhtiösopimuksessa mainitaan, että ”yhtiöllä on yksityistilit”. Yhdessä (1) sopimuksessa sovitaan, että ”yhtiömiehellä on oikeus nostaa rahaa yhtiöstä vain keskinäisen sopimuksen perusteella”. Yksityiskäyttöä ja yksityistiliä koskevia määräyksiä ei ole vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa yhtiösopimuksissa.

3.4.2. Korvaus yhtiön puolesta suoritetuista menoista sekä palkan ja palkkion maksaminen

Henkilöyhtiön varojen jakamisjärjestys voidaan AKL:n säännösten mukaisesti esittää seuraavasti:

Liiketoiminnan tuotot

⁶⁷ Immonen 2000: 40.

⁶⁸ Wilhelmsson ym. 2001: 316.

- kulut, joihin kuuluu tavanomaisten menojen lisäksi korvaus vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöön panemista kuluista ja työstä (AKL 2:7 ja 8)
- = voitto (tappio)
- korkolain mukainen korko äänettömien yhtiömiesten panokselle (AKL 7:4)
- = vastuunalaisille yhtiömiehille jaettavissa oleva voitto
- korkolain mukainen korko vastuunalaisen yhtiömiehen *jäljellä olevalle omaisuuspanokselle* (AKL 2:9.1)
- = vastuunalaisille yhtiömiehille pääluvun mukaan jaettava voitto (AKL 2:9.2)

Jos tilikauden tulos on tappiollinen, jaetaan tappio vastuunalaisten yhtiömiesten kesken tasan (AKL 2:9.2 ja 7:4.1). Varojen jakamista sääntelevät AKL:n säännökset ovat tahdonvaltaisia.

Avoimen yhtiön yhtiömiehellä on oikeus saada korvaus yhtiön puolesta toimivaltansa puitteissa suorittamistaan yhtiölle välttämättömien tai hyödyllisten asioiden hoidon tai yhtiön velan maksun aiheuttamista menoista (AKL 2:7). Kyseinen meno on yhtiön velkaa ja yhtiömiehellä on oikeus saada tällaiselle saatavalle korkoa korkolain 3 §:n 2 momentin mukaan siitä päivästä, jona saatava syntyi, siihen päivään, josta lähtien yhtiömiehellä on korkolain mukaan oikeus viivästyskorkoon (AKL 2:7.2). Jos yhtiömies ei saa korvausta em. yhtiön menojen suorittamisesta eikä sen saaminen näytä tulevaisuudessakaan todennäköiseltä, esimerkiksi yhtiön ylivelkaantumisen takia, yhtiömiehellä voidaan katsoa olevan oikeus vaatia yhtiön purkamista AKL 5:5:ään vedoten.⁶⁹ Yhtiömiehen yhtiösuhteeseen perustuva saatava ei kilpaile yhtiön toisten velkojien saatavien kanssa yhtiön konkurssissa, kuten yhtiömiehen saatavat, jotka eivät perustu yhtiösuhteeseen.⁷⁰ Sama periaate koskee myös yhtiön saneerausta. Yhtiön asioiden hoitamiseen tarvitsemansa varat yhtiömiehellä on oikeus nostaa kahden (2) yhtiösopimuksen mukaan.

KKO 1984 II 97: Kommandiittiyhtiön konkurssissa ei voi vahvistaa suoritettavaksi vastuunalaiselle yhtiömiehelle korvausta yhtiön velan maksamisesta tai osuutta yhtiön voitosta.

KKO 2000 81: Kommandiittiyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet olivat antaneet takauksia ja asettaneet vakuuksia yhtiön veloista. Saneerausohjelmassa ei voitu määrätä yhtiömiehiä mahdollisen maksusuorituksen varalta takautumisoikeuden perusteella velkojan sijaan. (Ään.)

⁶⁹ Wilhelmsson ym. 2001: 261.

⁷⁰ HE 6/1987: 26–27.

Yhtiömiehellä on oikeus saada kohtuullista vastiketta yhtiölle tekemästään työstä sekä yhtiön hallintoon kuuluvien tehtävien hoitamisesta, vaikka siitä ei ole sovittu, ellei olosuhteista ilmene, että työ tai tehtävät oli tarkoitettu suoritettavaksi vastikkeetta AKL 2:8. Tätä oikeutta ei yhtiömiehellä ollut ennen AKL:n säätämistä ilman eri sopimusta.⁷¹ Silloin palkanmaksu miellettiin voitonjaksi. Oikeus palkkioon tai palkkaan on riippumaton yhtiön toiminnan tuloksellisuudesta ja merkitään kirjanpidossa toimintamenoksi.⁷² Palkkaa tai palkkiota verotetaan aina ansiotulona, jolloin yhtiötä rasittavat myös palkan sivukulut. Yhtiösopimuksessa on mahdollista sopia, että korvaus työpanoksesta sisältyy voitto-osuuteen.

Työpanoksensa yhtiöön sijoittaa 44.8 % yhtiömiehistä. Palkan maksamisesta yhtiömiehelle on maininta 55 yhtiösopimuksessa (24.4 % tutkituista yhtiöistä). Yhdessäkään yhtiösopimuksessa ei ole mainittu markkamääriä. Kahden (2) yhtiösopimuksen mukaan palkan maksaminen yhtiömiehelle vaatii yhtiömiesten yksimielisen päätöksen. Palkan maksamisesta ja sen määräytymisestä sovitaan erikseen 41:ssä yhtiössä. Neljässä (4) yhtiössä palkka määräytyy työpanoksen mukaan, ja kolmessa (3) yhtiössä se on kohtuullinen tai käypä. Yhtiön tuloksen tai tuoton perusteella (tantieemi) palkkaa maksetaan kolmessa (3) yhtiössä: Yhdessä (1) yhtiössä palkka maksetaan tuloksen perusteella, yhdessä (1) yhtiössä on erikseen sovittu palkka sekä tantieemi ja yhdessä (1) palkkana maksetaan tasaosuus tuotosta. Kahden (2) yhtiösopimuksen määräyksen mukaan yhtiömiehelle ei makseta palkkaa. Näissä yhtiöissä yhtiömiesten yhtiöpanoksena ovat heidän työpanoksensa.

Vuoden 1981 selvityksen mukaan yhtiömiesten oli mahdollista jakaa yhtiön tulos joko voitto-osuuksina tai palkkoina. ”Monissa yhtiösopimuksissa onkin palkanmaksu ja voitonjako mielletty saman ongelman osiksi”. Muutamissa uusimmissa yhtiöissä tilikauden tulos vaikuttaa myös palkan määrään, kun kysymyksessä on esimerkiksi tantieemi. Molempien selvitysten mukaan palkan maksusta ja sen määrästä sovitaan pääosin erikseen. Palkkaa koskevia määräyksiä on vuoden 1981 selvityksessä noin 50 %:ssa tutkituista avoimista yhtiöistä. Noin neljänneksessä uusimmista yhtiösopimuksista on palkanmaksua koskevia määräyksiä.

3.4.3. Voiton ja tappion jakaminen

⁷¹ Wilhelmsson ym. 2001: 133.

⁷² HE 6/1987: 28.

Harkittuja ja tarkkoja voitonjakomääräyksiä pidetään tärkeänä paitsi voitonjaon kannalta myös sen takia, että niiden nojalla jaetaan yleensä myös yhtiön netto-omaisuus yhtiön lopettamisen yhteydessä.⁷³ Voiton jakaminen on aina mahdollista riippumatta edellisten vuosien mahdollisista tappioista. Jos yhtiösopimuksessa on sovittu vain joko voiton tai tappion jaossa noudatettavasta perusteesta, on tätä perustetta sovellettava sekä voiton että tappion jakoon (AKL 2:9.3). Lain voitonjakosäännösten mukaan avoimen yhtiön voitosta jaetaan ensin korkoa vastaava osuus yhtiömiehen tilikauden alkaessa jäljellä olleille panoksille (AKL 2:9.1). Jos voitto ei riitä osuuksien täysimääräiseen suorittamiseen, jaetaan voitto sanottujen panosten suuruuden mukaisessa suhteessa. Korkohyvityksen jälkeinen osa yhtiön voitosta jaetaan tasan yhtiömiesten kesken (AKL 2:9.2). Lain mukaan tilikauden mahdollinen tappio jaetaan yhtiömiesten kesken tasan (AKL 2:9.2).

Kun lasketaan voitonjako AKL:n mukaisesti, on oleellista erotella käsitteet sovittu panos, maksettu panos ja jäljellä oleva panos.

- *Sovittu panos* on yhtiösopimuksessa sovittu omaisuuspanos.
- *Maksettu panos* on se osa sovittua panosta, jonka yhtiömies on yhtiölle suorittanut yhtiön ulkopuolisista varoista. Sen yläraja on sovittu panos.
- *Jäljellä oleva panos* tarkoittaa maksettua panosta lisättynä voitto-osuuksilla, jotka yhtiömiehet ovat velvollisia jättämään yhtiöön, kunnes jäljellä oleva panos on yhtä suuri kuin sovittu panos. Jäljellä oleva panos ei voi olla sovittua panosta suurempi, ellei siitä ole erikseen sovittu.

Yhtiömiehen, joka ei yhtiösopimuksen mukaisesti sijoita yhtiöön omaisuuspanosta, jäljellä oleva panos on yhtiön toiminnan alkaessa nolla eli sovitun omaisuuspanoksen suuruinen. AKL:n mukainen tappion jakaminen vähentää yhtiömiehen jäljellä olevaa panosta. Jäljellä olevan panoksen arvo voi näin ollen olla negatiivinen, erityisesti pelkän työpanoksensa sijoittavalla yhtiömiehellä. Negatiiviselle jäljellä olevalle omaisuuspanokselle ei lasketa mahdollisesta tilikauden voitosta korko-osuutta. Tilinpäätöksen laatimisen jälkeen yhtiömiehellä on oikeus nostaa yhtiöstä voitto-osuutena se osuus voitosta, joka ylittää sovitun panoksen.⁷⁴ Voitto-osuuden yhtiömies voi nostaa rahana tai muuna omaisuutena ”in natura”, jolloin omaisuus arvostetaan yhtiön verotuksessa samoin kuin yksityisotto.⁷⁵ Sopimuksen mukaan yhtiömies voi nostaa voitto-osuutensa myös enakkoon. Oikeudesta nostaa erikseen sovittu määrä voitto-osuutena enakkoon on määräys kolmessa (3) yhtiösopimuksessa. Tappio-

⁷³ Wilhelmsson ym. 2001: 136.

⁷⁴ Wilhelmsson ym. 2001: 136–143; vrt. Airaksinen ym. 2000: 110–112.

⁷⁵ Andersson ym. 2005: 524.

osuuttaan yhtiömiehellä ei ole ilman eri sopimusta velvollisuutta suorittaa yhtiölle mahdollista, koska suoritus lisäisi yhtiömiehen sovittua ja samalla maksettua panosta.

Yhtiösopimusmääräys voiton jakamisesta panosten suhteessa tarkoittanee jakoa sovittujen panosten mukaisesti. Kun voitto on sovittu jaettavaksi yhtiöosuuksien suhteessa, sopimuksessa on yleensä mainittu murto-osuudet. Ellei murto-osia ole mainittu, ja kaikki yhtiömiehet osallistuvat työpanoksella, jaetaan voitto pääluvun mukaan. Jos kaikki yhtiömiehet osallistuvat omaisuuspanoksella, eikä murto-osia ole mainittu, jaetaan voitto panosten suhteessa. Kun yhtiössä on sekä pelkällä työ- että omaisuuspanoksella osallistuneita yhtiömiehiä, lain mukainen voitonjako johtanee yhtiömiesten tarkoittamaan lopputulokseen.⁷⁶

Yhtiömiesten voitto-osuuden määräytymistä koskevia määräyksiä on lähes jokaisessa yhtiösopimuksessa. Voitonjakoperusteesta ei ole mainintaa kolmessa sopimuksessa (3/225). Erilaisia määräyksiä koskien voitonjakoa on tutkituissa yhtiöissä toistakymmentä. Tappion jakamista tai jakamatta jättämistä yhtiömiehille koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on 155 (68,9 % sopimuksista) yhtiösopimuksessa. Erilaisia määräyksiä on kymmenkunta.

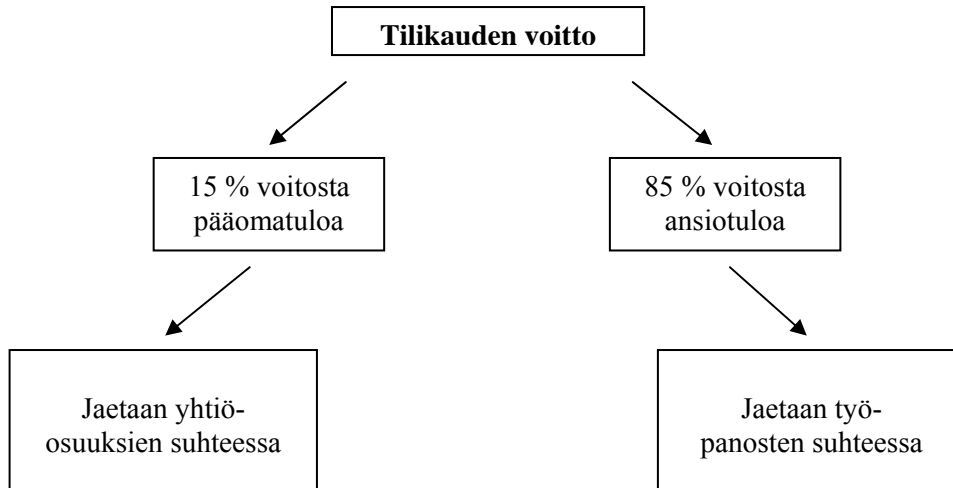
Yhdeksässä (9) yhtiössä yhtiösopimuksen mukaan voitonjaosta sovitaan erikseen. Yleisin yhtiösopimuksen määräys on, että ”voitto jaetaan tasan yhtiömiesten kesken” (122 sopimusta, 54,2 %). Näistä yhtiöistä neljässä (4) voitto voidaan jakaa myös muulla erikseen kirjallisesti sovitulla tavalla. Yhtiöosuuksien suhteessa voitto jaetaan 27 yhtiössä. 23 yhtiötä on sellaisia, että voitto jaetaan yhtiömiesten kesken heidän työpanostensa suhteessa. Yhtiömiesten sijoittamien yhtiöpanosten mukaan voitto-osuus määräytyy 36 yhtiössä, joista 28 yhtiössä voitto-osuus lasketaan korkona sijoitetulle yhtiöpanokselle. Viidessä (5) yhtiöissä

- tappio katetaan ensin ja mahdollinen voitto jaetaan työpanosten suhteessa
- voitto jaetaan yhtiösopimuksessa mainitun määräosan perusteella
- voitto jaetaan yhtiöosuuksien tai työpanoksien suhteessa,
- voitto jaetaan AKL:n mukaisesti
- voitosta jätetään puolet yhtiöön ja puolet jaetaan yhtiömiehille.

Yhdessä (1) sopimuksessa vuodelta 1996 on määritelty, mikä osa voitosta on yhtiömiehille pääomatuloa ja mikä osa on ansiotuloa. Henkilöyhtiön yhtiömiehen

⁷⁶ Wilhelmsson 2001: 138–142.

voitto-osuuden jako pääoma- ja ansiotuloksi tapahtuu kuitenkin TVL:n mukaan. Yhtiösopimuksessa on myös määritelty, missä suhteessa osuudet voitosta jaetaan.

Kuvio 1. Voitonjakomalli yhden yhtiösopimuksen mukaan.

Yhtiömiehen sijoittamalle yhtiöpanokselle maksettavaa korko-osuutta voitonjakona käytetään 28 yhtiössä. Kahdessa (2) sopimuksessa on maininta, että mahdollinen voitto jaetaan korkona yhtiömiehen jäljellä olevalle panokselle seuraavan tilikauden alussa. Yleensä määräykset koskevat jäljellä olevaa panosta. Kaikissa näissä yhtiöissä maksetaan ensin korko-osuus, minkä jälkeen mahdollinen loppuvoitto

- jaetaan jäljellä olevien panosten suhteessa (6 sopimusta)
- jaetaan tasan yhtiömiesten kesken (11)
- jaetaan voitto-osuuksien suhteessa (1)
- lisätään omaan pääomaan vararahastoon tai voittovaroihin (1).

Kymmenessä (10) sopimuksessa on määräys siltä varalta, ettei voitto riitä korko-osuuksien maksamiseen. Tällöin

- voitto maksetaan yhtiöosuuksien mukaisessa suhteessa (1 sopimus)
- voitto maksetaan tasan yhtiömiesten kesken (1)
- voitto maksetaan yhtiöpanosten mukaisessa suhteessa (7)
- voitto lisätään yhtiömiesten sijoittamiin pääomapanoksiin (1).

%	- 89	- 90	- 91	- 92	- 93	- 94	- 95	- 96	- 97	- 98	YHT.
Suomen Pankin peruskorko	1			1							2
10	1										1
12		1					1				2
15							1			1	2
20			1			2	2	1	2		8
YHT.	2	1	1	1		2	4	1	2	1	15

Taulukko 8. Yhtiösopimuksissa sovittuja yhtiöpanokselle maksettavia korko-osuuksia.

Yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan ”yhtiö maksaa sen voitosta määräytyneet verot, ellei yhtiömiehen veronmaksuvelvollisuus johdu hänen yksityiskäytöstään”. Kirjanpitolautakunnan lausunnon (1012/30.1.1989) mukaisesti avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön verotettavan tulon ja varallisuuden perusteella yhtiömiehille määrättäviä veroja ei merkitä välittöminä veroina yhtiön kirjanpitoon. Yhtiömiehelle määrätyn veroennakon maksu yhtiön rahatililtä merkitään yhtiömiehen yksityisotoksi omaa pääomaa veloittaen.⁷⁷

Mahdollinen voitto jätetään tai voidaan jättää jakamatta osittain tai kokonaan 40 yhtiössä (17,8 % sopimuksista). 37 yhtiösopimuksessa on määräys, että mahdollinen voitto lisää voittovaroja tai vararahastoa. Näistä yhdessä (1) sopimuksessa on määräys, että vararahaston perustaminen vaatii yhtiömiesten yksimielisen päätöksen. Kahdessa (2) yhtiössä voitto jätetään voitto/tappio -tilille, ja yhdessä (1) yhtiössä mahdollinen voitto lisää yhtiömiesten pääomia.

Voitonjakoa koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on molempien selvitysten mukaan lähes kaikissa avoimien yhtiöiden yhtiösopimuksissa. Mahdollinen voitto jaetaan tasan yhtiömiesten kesken yli puolessa selvityksissä tutkituista yhtiöistä. Muita voitonjakoperusteita on vuoden 1981 selvityksessä neljä, kun tuoreemmassa selvityksessä niitä on toistakymmentä erilaista enemmän. Määräyksiä, joiden mukaan voitto jätetään tai voidaan jättää osittain tai kokonaan jakamatta, on yli 10 %:ssa yhtiöistä molempien tutkimusten perusteella. Uudemmissa sopimuksissa kyseisen voiton tai sen osan käsittelystä on tarkempia määräyksiä. Tappion jakamista, sen

⁷⁷ Kirjanpitolautakunnan päätös/lausunto numero 1012/30.1.1989.

jakamatta jättämistä tai tappio-osuuden maksamista koskevia yhtiösopimusmääräyksiä ei ole vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa sopimuksissa ollenkaan. Noin 70 % sopimuksista sisältää nykyisin määräyksiä koskien mahdollista tappion jakamista ja noin 20 % sopimuksista tappio-osuuden maksamista. AKL:n mukaista tappion jakamisperustetta käytetään yli 70 %:ssa kaikista tutkituista yhtiöistä.

Siitä, kuinka tappio jaetaan tai jätetään jakamatta yhtiömiesten kesken, on määräys 155 yhtiösopimuksessa. Yhtiöitä, joissa tappio voidaan jättää jakamatta tappiutilille, on 27. Yleisin määräys on, että tappio jaetaan yhtiömiesten kesken tasan (93 sopimusta). Näistä yhtiöistä 22 on sellaisia, joissa yhtiömiehen aiemmin maksama osuus tappioista otetaan huomioon. AKL on tappionjakamisperusteena kahdessa (2) yhtiössä. Toisessa näistä tappio katetaan ensin, minkä jälkeen mahdollinen voitto jaetaan työpanosten suhteessa. 12 yhtiössä tappion jakamisen peruste on sama kuin voitonjakoperuste eli ”mahdollinen tappio jaetaan kuten voitto”. Yhtiöosuuksien suhteessa tappio jaetaan kymmenessä (10) yhtiössä, ja sijoitettujen pääomapanosten suhteessa se jaetaan seitsemän (7) yhtiösopimusmääräyksen mukaan. Kahdessa (2) yhtiössä tappio jaetaan työpanosten suhteessa. Tappion jakamisesta sovitaan erikseen kolmen (3) määräyksen mukaan.

Yhtiömiehen velvollisuudesta suorittaa jaettu tappio-osuus yhtiölle on määräyksiä 46 yhtiösopimuksessa (20,4 % sopimuksista). 45 yhtiössä osuus tappiosta, ”ainakin osa siitä” tai ”puolet tappio-osuudesta”, on maksettava tietyssä erikseen sovituksessa ajassa tai seuraavan tilikauden loppuun mennessä. Kahdessa (2) näistä yhtiöistä yhtiömiehellä on maksuvelvollisuus, elleivät edellisten tilikausien voitot riitä kattamaan tilikauden tappiota. 42 sopimuksessa on maininta, että aikaisemmin yhtiön puolesta maksetut sitoumukset otetaan huomioon. Yhdessä (1) yhtiössä tappio-osuudella vähennetään yhtiömiehen sijoittaman panoksen määrää. Tappio-osuuden suorittamista koskevia yhtiösopimuksen määräyksiä on erityisesti uusimmissa yhtiösopimuksissa.

3.5. Yhtiösuhteen muutokset

3.5.1. Yhtiön purkamisvaateen edellytykset

Avoimen yhtiön yhtiömiesten välisessä yhtiösuhteessa voi yhtiön toiminnan aikana tapahtua muutoksia: yhtiöön tulee uusi yhtiömies ja/tai vanha poistuu. Jos yhtiön toimintaa jatketaan muutoksen jälkeen, tulee yhtiösopimusta muuttaa ja muutoksesta

tulee ilmoittaa kaupparekisteriin. Jokainen, joka on eronnut kaupparekisteriin merkitystä asemastaan tai jonka rekisteriin merkitty tehtävä on lakannut, saa itse tehdä tästä ilmoituksen (KRL 16 §). Yhtiö katsotaan purkautuneeksi, jos yhtiömiesten lukumäärä on alentunut yhteen eikä vuoden kuluessa ole noussut vähintään kahteen (AKL 5:9). Yksin jääneellä yhtiömiehellä on myös mahdollisuus jatkaa yhtiön toimintaa yksityisenä elinkeinonharjoittajana mainitun vuoden kuluessa säilyttäen tietyin edellytyksin (mm. toimintavarauksien purkaminen) verotuksellisen identiteetin.

AKL:n viides luku, avoimen yhtiön selvitystila, sisältää säännökset yhtiösuhteen lopettamisesta, lopettamisen edellytyksistä sekä siinä noudatettavasta menettelystä. Periaatteena on yhtiömiesten sopimusvapaus. Avoimen yhtiön yhtiömiesten henkilökohtaisesta vastuusta johtuen yhtiömiehet voivat yksimielisinä sivuuttaa luvun menettelytapasäännökset kokonaan. Lain mukaan (AKL 5:1) yhtiömiehellä on oikeus vaatia yhtiön purkamista, kun

- 1) hän on irtisanonut yhtiösopimuksen ja irtisanomisaika on kulunut tai sovittu yhtiökausi on päättynyt
- 2) toinen yhtiömies joutuu konkurssiin tai hänen yhtiöosuutensa ulosmitataan
- 3) toinen yhtiömies on kuollut eikä ole sovittu tai ei sovita yhtiön toiminnan jatkamisesta tästä huolimatta
- 4) edellytykset yhtiön toiminnan jatkamiselle ovat AKL 5:5:ssä tarkoitetusta syystä rauenneet.

Myös yhtiömiehen konkurssin johdosta konkurssipesä tai hänen osuutensa ulosmittauksen johdosta osuuden pakkohuutokaupassa ostanut saavat vaatia yhtiön purkamista. Yhtiömiehen kuoltua sama oikeus on kuolinpesällä, ellei yhtiön toiminnan jatkamisesta sovita. Kun vaatimus yhtiön purkamisesta on tehty, yhtiömiehet voivat sopia siitä, miten yhtiö puretaan. Tällaista sopimusta ei kuitenkaan saa tehdä ilman yhtiömiehen konkurssin konkurssipesän, yhtiöosuuden ulosmittausvelkojan tai pakkohuutokauppaostajan taikka yhtiömiehen kuolinpesän suostumusta. Jos yhtiömiehet eivät sovi siitä, miten yhtiö puretaan, yhtiö on selvitettävä niin kuin AKL:n 5 luvussa säädetään.

Selvitystilaan asettaminen on 5 luvun säännösten mukaan kolmivaiheinen tapahtuma. Ensimmäinen vaihe on *purkamisperusteen (AKL 5:1.1) ilmaantuminen*. Toinen vaihe on *purkamisperusteeseen vetoamisen jälkeinen aika*. Kun joku yhtiömiehistä on ilmoittanut vetoavansa purkamisperusteeseen, on ilmoituksen saaneiden yhtiömiesten pitäydettävä toimista, jotka ovat ristiriidassa selvitystarkoituksen eli yhtiön toiminnan lopettamisen

kanssa, ja heidän on tehtävä päätös jatkotoimenpiteistä. Kolmas vaihe on *torjua yhtiön selvitystilalla lunastamalla* (AKL 5:6.1) purkamisperusteeseen vedonneen yhtiömiehen yhtiöosuus, jos yhtiön toimintaa halutaan jatkaa. Käytännössä lunastustarjous on syytä esittää pian lunastuspäätöksen jälkeen, jotta vältetään esimerkiksi se, että purkamista vaativa yhtiömies hakee tuomioistuimelta ulkopuolisen selvitysmiehen määräämistä. Lunastustarjous voidaan tehdä myös yhtiömiehen kuolinpesälle, konkurssipesälle ja ulosmittausvelkojille. Jos lunastuskohteena oleva yhtiöosuus on jo ehditty myydä yhtiömiehen ulosmittaus- tai konkurssihuutokaupassa, ei selvitystilaa voida välttää. Purkaminen voidaan vielä kuitenkin välttää lunastamalla yhtiöosuus pakkohuutokauppaostajalta.⁷⁸

KKO 1992 65: Sen jälkeen kun avoimen yhtiön kahden yhtiömiehen oikeus lunastaa kahden muun yhtiömiehen yhtiöosuudet oli tullut näitä sitovaksi, lunastajat saivat avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä annetun lain 5 luvun 14 §:n 1 momentin nojalla päättää yhtiön selvitystilan lopettamisesta.

Yhtiöosuuden lunastushinta määräytyy sen mukaan, mitä yhtiömies olisi saanut, jos yhtiön omaisuus olisi jaettu siten kuin laissa (AKL 6:2) säädetään, ellei toisin ole sovittu. Lunastushinnan selvittämiseksi on suoritettava laskennallinen selvitys, jossa yhtiön varat mukaan lukien yhtiön liikearvo (goodwill) arvostetaan niiden käypään arvoonsa ja vähennetään niistä yhtiön kirjanpitoon merkityt velat. Kirjanpidossa näkymättömät vastuut, esimerkiksi vahingonkorvausvastuu, joiden realisoituminen näyttää todennäköiseltä laskelman tekohetkellä, on otettava huomioon. Mikäli yhtiön varat eivät riitä velkojen kattamiseen, lunastus toteutetaan ilmoittamalla lunastuksen saajalle määrä, joka hänen on yhtiölle suoritettava. Lunastuksen saajalla sekä sellaisella saajan oikeudenomistajalla, esimerkiksi kuolinpesä, joka voi itse joutua vastuuseen yhtiömiehen veloista, on oikeus saada vakuus siitä, etteivät yhtiön sitoumukset kohdistu yhtiömieheen suuremmissa määrin kuin mitä yhtiötä lunastushetkellä jaettaessa olisi tapahtunut. Lunastus on loppuunsaatettu, kun lunastushinta on suoritettu 30 päivän kuluessa lunastustarjouksen hyväksymisestä (AKL 5:6.3). Yhtiöosuuden lunastukseen voidaan käyttää yhtiön varoja.⁷⁹

Muutamissa yhtiösopimuksissa on määräyksiä yhtiön toiminnan jatkuvuudesta sekä yhtiöosuuden lunastamisesta, kun *AKL 5 luvun 1 §:n edellytykset* täyttyvät. Kahdeksan (8) yhtiösopimuksen mukaan toisella yhtiömiehellä on oikeus tai mahdollisuus lunastaa yhtiön purkamista vaatineen yhtiömiehen yhtiöosuus. Yhtiöosuuden lunastushinta em.

⁷⁸ HE 6/1987: 43–44.

⁷⁹ HE 6/1987: 45–46; Wilhelmsson ym. 2001: 266–267.

tapauksessa on lain määrittelemä (AKL 5:6 ja 7) arvo viidessä (5) yhtiössä. Yhdessä (1) yhtiössä se on käypä arvo ja yhdessä (1) yhtiössä osuus yhtiön varoista vähennettynä veloilla. Kahdessa (2) sopimuksessa on määrätty, että yhtiö purkautuu lainkohdan edellytysten täytyessä.

3.5.1.1. Yhtiösopimuksen irtisanominen

Jos yhtiösopimus on voimassa toistaiseksi, jokaisella yhtiömiehellä on oikeus *irtisanoa sopimus* milloin tahansa ilmoittamalla siitä toisille yhtiömiehille. Yhtiömiehen eliniäksi tai yli kymmeneksi vuodeksi solmittu yhtiösopimus on myös vastaavasti irtisanottavissa, kun yhtiömieheksi ryhtymisestä on kulunut kymmenen vuotta. Tätä oikeutta ei voida sopimuksella rajoittaa. Jos yhtiön toimintaa jatketaan huolimatta yhtiösopimuksessa sovitun yhtiökauden päättymisestä, pidetään yhtiösopimusta sen jälkeen toistaiseksi voimassa olevana (AKL 5:2).

Irtisanoneen yhtiömiehen velkavastuun päättymisen kannalta on tärkeää saada ero merkittyä kaupparekisteriin mahdollisimman nopeasti, koska hän on vastuussa yhtiön velvoitteista vilpittömässä mielessä olevaa velkojaa vastaan, kunnes hänen eronsa on merkitty kaupparekisteriin ja kuulutettu. Jos velkoja tiesi yhtiömiehen erosta, kun velvoite syntyi, ei yhtiömies ole kyseisestä velvoitteesta vastuussa (AKL 4:1).

KKO 1998 48: Pankki oli myöntänyt avoimelle yhtiölle toistaiseksi voimassa olevan shekkitililuoton. Luotollisen shekkitilin saldon ollessa negatiivinen erosi yhtiömies A pankin tietien yhtiöstä. Sen jälkeen tehtiin tilille talletus, jolloin tilin saldo tuli positiiviseksi. Sitten tilin saldo muuttui siltä tehtyjen nostojen johdosta uudelleen negatiiviseksi. Kun pankilla oli ollut A:n yhtiöstä eroamisen yhteydessä mahdollisuus harkita, pitikö se luoton voimassa A:n erosta huolimatta, A:n katsottiin vapautuneen vastaamasta tilin velkasaldosta.

Yhtiösopimuksen irtisanomista koskevia määräyksiä on 187 yhtiösopimuksessa (83,1 % sopimuksista). Suurin osa näistä määräyksistä koskee irtisanomisaikaa. Myös määräykset yhtiöosuuden lunastamisesta ovat yleisiä. Kun yhtiömies irtisanoo yhtiösopimuksen eli eroaa yhtiöstä, yhtiö purkautuu neljän (4) sopimuksen mukaan. Yksi (1) yhtiö purkautuu, ellei yhtiöön tule uutta yhtiömiestä eronneen tilalle tietyssä ajassa, jota ei kuitenkaan ole mainittu. Kolmessa (3) sopimuksessa on määräys, että yhtiö ei purkaudu. Yhdessä (1) yhtiösopimuksessa on määräys, jonka mukaan ”yhtiösopimuksen irtisanominen vaatii kaikkien yhtiömiesten hyväksynnän”. Kyseessä on määräaikainen yhtiösopimus. ”Irtisanoneen yhtiöosuus lakkaa, ja se on korvattava” - määräys on yhdessä (1) sopimuksessa. Kuudessa (6) yhtiössä on yhtiöosuuden lunastusmahdollisuus, jos yhtiösopimuksen irtisanonut vaatii yhtiön purkamista.

Irtisanomisaikaa ei ole mainittu kahdeksassa (8) sopimuksessa, joissa on yhtiösopimuksen irtisanomista koskevia määräyksiä.

irtisanomisaika	A	B	YHT.
1 kk	1		1
2 ”	9	1	10
3 ”	34	55	89
4 ”			
5 ”			
6 ”	63	16	79
YHT.	107	72	179

A: Yhtiömies irtisanoo yhtiösopimuksen.

B: Yhtiömies irtisanoo yhtiösopimuksen sopimuksessa mainitun irtisanomisajan mukaan, jos *muut yhtiömiehet eivät suostu lopettamaan* yhtiötoimintaa ennen irtisanomisajan kulumista loppuun.

Taulukko 9. Yhtiösopimuksen irtisanomisaikoja tutkituissa yhtiöissä.

Kaikkiaan 115 tutkitussa yhtiössä (51,1 % sopimuksista) on mahdollista lunastaa yhtiösopimuksen irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuus. Yhtiömiehellä on oikeus lunastaa irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuus 104 yhtiössä. Yhdessä (1) yhtiössä yhtiöosuutta ei ole oikeutta lunastaa ollenkaan ja yhdessä (1) yhtiössä se on lunastettava. Kahdessa (2) yhtiössä yhtiömiehellä on oikeus lunastaa eronneen yhtiöosuus kolmannelle, mikä tarkoittaa uuden yhtiömiehen tuloa yhtiöön eronneen yhtiömiehen tilalle. AKL:n mukaan tulee toimia kahdeksan (8) yhtiösopimuksen mukaan (AKL 5 luku). Lunastusilmoitusta koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on vain yhdessä (1) yhtiösopimuksessa. Kyseisen määräyksen mukaan lunastusilmoitus on tehtävä todisteellisesti vähintään kolme kuukautta ennen irtisanomisajan kulumista umpeen.

Irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastushinta on määritelty 98 yhtiössä (43,6 % sopimuksista). Kahdessa (2) yhtiössä irtisanominen tapahtuu vastikkeetta. Siitä, miten yhtiösopimuksen irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastushinta määräytyy, on useita erilaisia määräyksiä. Lunastushinnan määräytymisperuste on

- yhtiöosuuden käypä arvo, jolloin yhtiön varoista vähennetään yhtiön velat (51 sopimusta)
- yhtiöosuuden käypä arvo kuten edellä, josta vähennetään vielä verovelka ja 40 % varauksista (20)

- yhtiön varat, joihin on lisätty liikearvo, vähennettynä yhtiön veloilla (5)
- yhtiön varat, josta vähennetään yhtiön velat ja 40 % varauksista (4)
- yhtiöosuuden tasearvo (3)
- erikseen sovittu lunastushinta (3)
- AKL 5 luvun 6 § ja 7 § (2)
- asiantuntijan määrittelemä arvo (2)
- yhtiöosuuden nimellisarvo tilinpäätöksessä ja kirjanpidossa (1)
- yhtiöosuuden nimellisarvo, johon lisätään mahdollinen arvonkorotus verotuksessa (1)
- osuus jakokelpoisesta omaisuudesta (1)
- yhtiöosuus yhtiösopimuksen mukaan (1)
- osuus tilinpäätöksen nettovarallisuudesta (1)
- jäljellä olevat yhtiömiehen sijoittama pääoma, johon lisätään maksamattomat voitto-osuudet (1).

Huomioitavaa on, että osa yhtiöosuuden laskentaperusteista, kuten käypä arvo, ovat sellaisia, että yhtiöosuuden arvo saattaa olla negatiivinen. Tähän on varauduttu yhden (1) yhtiön yhtiösopimuksen määräyksellä: ”Jos netto-omaisuus osoittaa velkaa, on eroavan yhtiömiehen, tämän oikeudenomistajan tai kuolinpesän maksettava yhtiölle osuutensa tästä nettovelasta”.

Molempien selvitysten mukaan yli 80 % yhtiösopimuksista sisältää määräyksiä koskien yhtiösopimuksen irtisanomista. Vuoden 1981 selvityksessä yleisin irtisanomisaika on kolme kuukautta, kun uudemmissa sopimuksissa yleisimmät irtisanomisajat ovat kolme kuukautta ja kuusi kuukautta. Mahdollista yhtiösopimuksen irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamista koskevia määräyksiä ei ole vuoden 1981 ollenkaan. Vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa yhtiösopimuksissa on muutamia määräyksiä tilanteesta, jossa yhtiömies haluaa erota. Määräykset koskevat yhtiön toiminnan jatkamista tai eronneen yhtiöosuuden lunastamista. Uusimmissa sopimuksissa ei ole erikseen määräyksiä koskien yhtiömiehen eroamista yhtiöstä.

3.5.1.2. Yhtiömiehen kuolema ja konkurssi

Kuolleen yhtiömiehen kuolinpesällä ja toisilla yhtiömiehillä on aina oikeus vaatia yhtiön purkamista, ellei muuta ole sovittu. Yhtiömiehen kuoleman varalta voidaan sopia, että vainajan yhtiöosuus lunastetaan tai kuolinpesä, leski tai joku nimetty perillinen tulee yhtiömieheksi sillä edellytyksellä, että yhtiöosuus tulee osituksessa ja perinnönjaossa

viimeksi mainittujen asianomaisen osuuteen ja asianomainen hyväksyy omalta osaltaan sopimuksen. Hyväksyminen on vapaamuotoinen ja voi olla myös konkludenttinen.⁸⁰

KKO 1998 5: Kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen A:n kuoltua oli yhtiön toimintaa jatkettu ja yhtiömieheksi A:n sijaan oli tullut hänen kuolinpesänsä. Kuolinpesän osakas vastasi henkilökohtaisesti velvoitteesta, johon yhtiö oli sitoutunut A:n kuoleman jälkeen osakkaan ollessa täysivaltainen.

Yhtiömiehen kuoleman varalta laaditut yhtiösopimusten määräykset koskevat yhtiötoiminnan jatkuvuutta, kuolleen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamista sekä osuuden lunastushintaa. Toiminnan jatkuvuutta koskevia yhtiösopimuksen määräyksiä on reilussa 20 %:ssa tutkituista yhtiösopimuksista. Lunastusoikeutta tai -mahdollisuutta koskevia määräyksiä on 79 sopimuksessa (35,1 % sopimuksista), ja lunastushinta määritellään 67 sopimuksessa.

Kahdeksan yhtiötä saattaa purkautua tai purkautuu, kun yhtiömies kuolee. Yhtiömiehen kuolema johtaa yhtiösopimuksen purkamiseen neljän (4) yhtiösopimuksen mukaan. Kolmessa (3) yhtiössä joku perillisistä tulee kuolleen yhtiömiehen sijaan. Ellei näin tapahdu, yhtiö purkautuu. Yhden (1) määräyksen mukaan perillinen tulee yhtiömieheksi, kunnes yhtiöön liittyy uusi yhtiömies. Ellei uutta yhtiömiestä saada kuolleen tilalle, yhtiö purkautuu. Kymmenessä (10) yhtiösopimuksessa on määräys, että ”yhtiö ei purkaudu yhtiömiehen kuoleman johdosta”. Kuolleen yhtiömiehen yhtiöosuus siirtyy muille yhtiömiehille yhdessä (1) yhtiössä. Yhden (1) määräyksen mukaan kuolleen yhtiöosuus lakkaa ja se on korvattava oikeudenomistajille. ”Eloonjääneellä on oikeus käyttää yhtiön toiminimeä” mainitaan yhdessä (1) sopimuksessa. 25 yhtiössä kuolleen yhtiömiehen oikeudenomistajat, perillinen tai kuolinpesä, tulee kuolleen yhtiömiehen sijaan. Yhdessä (1) yhtiössä jakamaton kuolinpesä jatkaa yhtiömiehenä, ja yhdessä (1) yhtiössä perillinen jatkaa yhtiömiehenä, ellei kolmatta tule yhtiömieheksi kaikkien yhtiömiesten suostumuksella.

Tutkituista yhtiöistä 79 (35,1 %) on sellaisia, joissa kuolleen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamisesta on määrätty yhtiösopimuksessa. 26 sopimusmääräyksen mukaan yhtiömiehellä tai -miehillä on aina oikeus lunastaa kuolleen yhtiöosuus. Jos kuolleella yhtiömiehellä ei ole perillisiä, kuolleen yhtiömiehen yhtiöosuus on lunastettava 49 yhtiössä. Kolmessa (3) yhtiössä yhtiömiehellä on oikeus lunastaa yhtiöosuus. Ellei näin tapahdu, perillinen jatkaa yhtiömiehenä. Kuolin- tai konkurssipesällä on oikeus vaatia yhtiöosuuden lunastamista yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan.

⁸⁰ Wilhelmsson ym. 2001: 254–255.

Siitä, miten kuolleen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastushinta määräytyy yhtiösopimusten mukaan, on useita erilaisia määräyksiä. Lunastushinnan määräytymisperuste on

- yhtiöosuuden käypä arvo, jolloin yhtiön varoista vähennetään yhtiön velat (31 sopimusta)
- yhtiöosuuden käypä arvo kuten edellä, josta vähennetään vielä verovelka ja 40 % varauksista (13)
- yhtiön varat vähennettyinä veloilla (7)
- yhtiöosuuden tasearvo (4)
- yhtiön varat, josta vähennetään yhtiön velat ja 40 % varauksista (4)
- asiantuntijan määrittelemä arvo (2)
- AKL (1)
- yhtiön varat, josta vähennetään yhtiön velat ja johon lisätään yhtiöpanos (1)
- jäljellä oleva yhtiömiehen sijoittama yhtiöpanos (1)
- yhtiöosuus yhtiösopimuksen mukaan (1)
- yhtiöosuus (1)
- osuus viimeisen tilikauden voitosta (1).

Osassa sopimuksista hinta määritellään kuolinhetkellä ja osassa lunastushetkellä. Mahdolliseen nettovelkaan on varauduttu kahdessa (2) sopimuksessa. Toisessa sopimuksessa on määräys, ”mikäli yhtiön omaisuus ja yhtiömiehen yksityistili kuolinhetkellä osoittaisi velkaa, hänen oikeudenomistajiensa on maksettava hänen osuutensa omaisuussaldon velasta ja yksityistilin velka”. Toisessa sopimuksessa on määräys, ”jos netto-omaisuus osoittaa velkaa, on eroavan yhtiömiehen, tämän oikeudenomistajan tai kuolinpesän maksettava yhtiölle osuutensa tästä nettovelasta”. Tutkituista yhtiösopimuksista 55 on sellaisia, joissa samat lunastusmääräykset koskevat niin irtisanoneen kuin kuolleen yhtiömiehen yhtiöosuutta.

Avoimen yhtiön yhtiömiehen ja kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen konkurssin tai hänen yhtiöosuutensa ulosmittauksen johdosta yhtiön purkamista voivat vaatia toiset yhtiömiehet, konkurssiin joutuneen yhtiömiehen konkurssipesä ja ulosmitatun osuuden pakkohuutokaupassa ostanut. Konkurssiin joutunut yhtiömies ei voi vaatia yhtiön purkamista (AKL 5:1 ja 2). Konkurssinsa aikana yhtiömies voi hoitaa yhtiön asioita vain toisten yhtiömiesten ja konkurssipesän suostumuksella. Jos yhtiöosuus on ulosmitattu, yhtiömies saa hoitaa yhtiön asioita toisten yhtiömiesten suostumuksella (AKL 5:3.3). Jos yhtiömiehen edustamisoikeus poistetaan, tulisi tästä tehdä merkintä kaupparekisteriin (AKL 3:1.2).

Tutkituissa yhtiösopimuksissa on melko vähän määräyksiä koskien jonkun yhtiömiehen mahdollista konkurssia. Määräykset koskevat yhtiön toiminnan jatkuvuutta sekä konkurssiin menneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamista. Konkursissa olevan yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamiseen toisilla yhtiömiehillä on oikeus tai mahdollisuus kahdeksan (8) yhtiösopimuksen mukaan. Yhdessä (1) sopimuksessa on sovittu, että ”toisen yhtiömiehen ollessa ulosmittauksen kohteena toisella yhtiömiehellä on oikeus erottaa ulosmittauksen kohteena oleva yhtiömies vastikkeetta”. ”Kuolin- tai konkurssipesällä on oikeus vaatia yhtiöosuuden lunastamista” -lauseke on yhdessä (1) yhtiösopimuksessa. Yhdessäkään sopimuksessa ei ole määräystä, että yhtiösopimus purkautuisi yhtiömiehen konkurssin johdosta. Neljässä (4) yhtiösopimuksessa on määritelty yhtiöosuuden lunastushinta, joka on yhtiöosuuden kirjanpitoarvo, yhtiöosuuden tasearvo, tarkemmin määrittelemätön yhtiöosuus ja yhtiösopimuksen mukainen yhtiöosuus.

3.5.1.3. Yhtiösuhteen edellytysten raukeaminen

Yhtiösuhteen edellytysten raukeamisesta on AKL 5 luvun 5 §:ssä säädetty, että yhtiömiehellä on oikeus vaatia yhtiön purkamista,

- jos toinen yhtiömies olennaisesti rikkoo yhtiösuhteeseen perustuvia velvollisuuksiaan tai jatkuvasti käyttää asemaansa yhtiössä yhtiön edun vastaisesti
- jos yhtiön toiminnan jatkamista on pidettävä kohtuuttomana yhtiömiehen kannalta ottaen huomioon hänen tai toisen yhtiömiehen terveydentilan, taloudellisen aseman tai muun vastaavan seikan suhteen tapahtuneet muutokset
- kun yhtiön toimintaedellytykset ovat oleellisesti huonontuneet.

Yhtiömies ei voi etukäteen luopua oikeudesta vedota AKL 5:5:n purkamisperusteisiin.⁸¹

Yhtiömies (luonnollinen henkilö) voi *menettää oikeustoimikelpoisuutensa* sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen, heikentyneen terveydentilan tai muun vastaavan syyn vuoksi rajoitetusti tai kokonaan (HolhL 2, 8 ja 18 §). Tällöin yhtiön purkamista voivat vaatia muut yhtiömiehet. Rajoitetusti tai kokonaan vajaavaltaisen edustajan on esitettävä vastaava vaade, jos yhtiömiehen etu sitä edellyttää (HolhL 34.1 erityisesti kohdat 4–6).⁸² Sellaisten tapausten varalta, että yhtiömies menettää

⁸¹ HE 6/1987: 44.

⁸² Wilhelmsson 2001: 259–260.

oikeustoimikelpoisuutensa, on yhtiösopimuksen määräyksiä muutamissa yhtiöissä. Ne koskevat, kuten edellä, yhtiön toiminnan jatkuvuutta sekä mahdollista yhtiöosuuden lunastamista. Yksi (1) yhtiö purkautuu tapahtuman johdosta. Kahdessa (2) sopimuksessa on lunastusoikeus tai -mahdollisuus lauseke. Toisessa näistä sopimuksista on määritelty yhtiöosuuden lunastushinta, joka on yhtiömiehelle yhtiötä purettaessa tuleva osuus.

Tutkituista yhtiösopimuksista 14 (6,2 % sopimuksista) sisältää määräyksiä koskien yhtiömiehen mahdollista *työkyvyttömyyttä*. Työkyvyttömyys on myös AKL 5:5:n tarkoittama purkamisperuste. Kun yhtiömies on pysyvästi kykenemätön työhön yhtiön hyväksi, yhtiösopimus purkautuu neljän (4) yhtiösopimuksen mukaan. Kuudessa (6) yhtiössä yhtiösopimuksen purkamisen vaihtoehtona on yhtiöosuuden lunastaminen. Yhtiöosuuden lunastaminen on seurauksena työkyvyttömyyden johdosta kolmessa (3) yhtiössä. Yhdessä (1) yhtiössä työkyvyttömyyden on velvollinen hankkimaan itselleen sijaisen. Sopimuksesta ei käy ilmi onko kysymyksessä uusi työntekijä vai uusi yhtiömies. Työkyvyttömän yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastushinta on määritelty kahdessa (2) sopimuksessa. Toisessa se on osuuden käypä arvo ja toisessa viitataan AKL 5 luvun 6 ja 7 pykäliin.

3.5.2. Yhtiöosuuden luovuttaminen

Lain mukaan avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiöosuus ei ole vapaaehtoisesti siirrettävissä, elleivät muut yhtiömiehet suostu siirtoon (AKL 1:4.2). Säännös kuvastaa yhtiöiden luonnetta yhtiömiesten henkilökohtaiseen yhteistoimintaan ja luottamukseen perustuvana yhteisönä ja koskee myös osuuden osittaista luovuttamista. Yhtiöosuuden mahdollinen luovutus merkitsee aina myös yhtiösopimuksen muuttamista. Useimmat yhtiöosuuden luovuttamista koskevat yhtiösopimusmääräykset koskevat osuuden luovuttamisen edellytyksiä. Yhtiöosuuden lunastusmahdollisuutta tai -oikeutta koskevia määräyksiä on 21 sopimuksessa, ja lunastettavan osuuden hinta on määritelty yhdeksässä (9) sopimuksessa.

Yhtiöosuuden luovuttamisen edellytyksiä koskevia määräyksiä on 77 yhtiösopimuksessa (34,2 % sopimuksista). Yleisin määräys on, ettei yhtiöosuutta saa luovuttaa ilman muiden yhtiömiesten suostumusta (73 sopimusta). Yhdessä (1) yhtiössä osuuden luovutus vaatii yhtiön hallituksen suostumuksen. Toisten yhtiömiesten sekä takaaajien suostumus tarvitaan yhdessä (1) yhtiössä. Yhdessä (1) yhtiössä yhtiösopimuksen luovuttaminen edellyttää toisten yhtiömiesten kuulemista, kun taas

yhdessä (1) yhtiössä osuuden saa luovuttaa toista yhtiömiestä kuulematta. Toisella yhtiömiehellä on oikeus lunastaa luovutuksen kohteena oleva yhtiöosuus 21 tutkitussa yhtiössä (9,3 % sopimuksista). Seitsemässä (7) näistä yhtiöistä yhtiömiehellä on ”velvollisuus tarjota yhtiöosuus lunastettavaksi”. Yhdessä (1) yhtiösopimuksessa on yhtiöosuuden luovutuksesta sekä sen mahdollisesta lunastamisesta viitattu yleisesti AKL:iin.

Kaiken kaikkiaan määräyksiä koskien lunastushintaa yhtiöosuuden luovutustilanteessa on yhdeksässä (9) yhtiösopimuksessa. Kolmessa (3) yhtiössä luovutuksen kohteena olevan yhtiöosuuden lunastushinta on sen ”käypä arvo”. Kahden (2) yhtiösopimuksen mukaan osuuden lunastava yhtiömies maksaa osuudesta ”mahdollisen kauppahinnan eli hinnan, jonka siirronsaaja on valmis maksamaan”. ”Yhtiöosuuden lunastushinta määräytyy sen tasearvon mukaan” yhdessä (1) yhtiössä. Kahdessa (2) yhtiössä osuuden hinta määräytyy yhtiön varojen ja velkojen erotuksena sekä yhden (1) sopimuksen mukaan varojen, velkojen ja mahdollisten varausten erotuksena. Yhdessä (1) sopimuksessa lunastushinta määräytyy AKL:n mukaan. Jos luovutus on vastikkeeton, niin yhden (1) sopimuksen mukaan osuuden arvo on sen verotusarvo ja toisessa yhtiössä tilinpäätösarvo. Yhtiösopimuksen määräys, että ”kaluston arvioinnissa käytetään arviomiestä” on yhdessä (1) yhtiössä. Arvo, joka saadaan varojen ja velkojen erotuksena, tai käypä arvo voivat olla negatiivisia.

Yhtiöosuuden luovuttamista koskevia määräyksiä on molempien selvitysten mukaan noin 30 %:ssa yhtiösopimuksista. Mahdollinen luovuttaminen vaatii useimpien yhtiösopimusmääräysten mukaan muiden yhtiömiehien suostumuksen. Noin neljänneksessä näistä yhtiöistä on osuuden lunastusmahdollisuus. Lunastushinnan määräytymisestä on määräyksiä vain uusimmissa yhtiösopimuksissa.

3.5.3. Yhtiörakenteen ja yhtiömuodon muuttaminen

Henkilöyhtiöt voivat lain mukaan sulautua eli fuusioitua ja niiden yhtiömuoto voidaan muuttaa toiseksi henkilöyhtiöksi tai osakeyhtiöksi. Nämä muutokset aiheuttavat myös yhtiösuhteessa muutoksia. Sulautuminen voi tapahtua kahdella tavalla. *Absorptiosulautumisessa* yhden tai useamman sulautuvan yhtiön varat ja velat siirtyvät ilman selvitysmenettelyä olemassa olevalle vastaanottavalle yhtiölle. *Kombinaatiosulautumisessa* kaksi tai useampi yhtiö fuusioituu siten, että näiden varat ja

velat siirtyvät ilman selvitysmenettelyä sulautumisessa perustettavalle kokonaan uudelle vastaanottavalle yhtiölle. AKL:n mukaan molemmat fuusioitumistavat ovat henkilöyhtiöiden kesken mahdollisia. Henkilöyhtiöt voivat sulautua myös ristiin, avoin yhtiö kommandiittiyhtiöön ja päinvastoin. Kombinaatiosulautuminen, jossa avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö sulautuvat yhdeksi uudeksi avoimeksi yhtiöksi tai kommandiittiyhtiöksi, on mahdollinen (AKL 8:6). Sulautuminen on ns. yleisseuraanto, jossa sulautuvan yhtiön kaikki oikeudet ja velvollisuudet siirtyvät sellaisenaan vastaanottavalle yhtiölle.

Sulautumisesta on laadittava sopimus, joka on kummankin yhtiön yhtiömiesten hyväksyttävä siinä järjestyksessä kuin yhtiön yhtiösopimusta muutetaan, eli lähtökohtaisesti yksimielisesti. Vastaanottavan yhtiön yhtiösopimukseen on tehtävä muutokset, joita sulautuminen aiheuttaa. Sulautuvien yhtiöiden yhtiömiehistä tulee vastaanottavan yhtiön yhtiömiehiä, joten heidän on hyväksyttävä myös muutettu tai kokonaan uusi yhtiösopimus. Kun kombinaatiofuusiossa sulautuvista yhtiöistä tulee uuden yhtiön yhtiömiehiä, päätös fuusiosta vaatii yksimielisyyden, jos kyseessä ei ole yhtiön tarkoitusta vastaava hallintotoimi. Sulautuvien yhtiöiden vastuunalaisten yhtiömiesten on ilmoitettava sulautumisesta rekisteriviranomaisille. Rekisterimuutoksilla ei ole konstitutiivista vaikutusta, vaan sulautuminen astuu voimaan sulautumissopimuksessa määrätyllä hetkellä tai silloin, kun sulautuvan yhtiön omaisuus, varat ja velat, siirtyy vastaanottavalle yhtiölle. Samalla sulautuva yhtiö purkautuu.⁸³

Henkilöyhtiö voi lain mukaan muuttaa yhtiömuotonsa toiseksi henkilöyhtiöksi tai osakeyhtiöksi säilyttämällä yhtiön identiteetin. Yhtiömuodon muuttaminen vaatii kaikkien yhtiömiesten yksimielisyyttä, ellei toisin ole sovittu (AKL 2:4.1 ja 8:3). Avoin yhtiö muutetaan kommandiittiyhtiöksi, siten että yhtiöön otetaan äänetön yhtiömies tai jonkun yhtiömiehen vastuuta rajoitetaan omaisuuspanoksen määrään. Jos vastuunalainen yhtiömies muuttuu äänettömäksi yhtiömieheksi, hän vastaa niistä veloista, jotka ovat syntyneet, ennen kuin vastuunrajoitus on merkitty kaupparekisteriin (AKL 8:1). Kommandiittiyhtiö muutetaan avoimeksi yhtiöksi niin, ettei yhtiöön jää äänettämiä yhtiömiehiä. Jos aikaisempi äänetön yhtiömies jatkaa avoimen yhtiön yhtiömiehenä, hän vastaa myös niistä yhtiön velvoitteista, jotka ovat syntyneet ennen yhtiömieheksi ryhtymistä (AKL 8:2). Kommandiittiyhtiö voi muuttua avoimeksi yhtiöksi myös silloin, kun yhtiöön jää vain yksi tai useampi vastuunalainen yhtiömies ilman, että yhtiösopimusta on muutettu. Tämä tulee kysymykseen silloin, kun

⁸³ HE 6/1987: 62–63.

vastuunalaiset yhtiömiehet ostavat äänettömien yhtiömiesten yhtiöosuudet, kun ne lunastetaan vaihtoehtona yhtiön purkamiselle tai siirtyvät muutoin esimerkiksi perintönä tai lahjana vastuunalaisille yhtiömiehille tai yhtiölle.⁸⁴

Ennen AKL:ia avointa yhtiötä ei voitu suoraan muuttaa osakeyhtiöksi niin, että se säilyttäisi identiteettinsä, vaan se oli ensiksi muutettava kommandiittiyhtiöksi ja sitten osakeyhtiöksi kommandiittiyhtiön muuttamisesta osakeyhtiöksi annetun lain mukaisessa järjestyksessä. Osakeyhtiöksi voidaan muuttaa vain rekisteröity henkilöyhtiö. Yhtiömuodon muuttamista koskevasta päätöksestä, joka edellyttää kaikkien yhtiömiesten yksimielisyyttä, ellei muuta ole sovittu, on laadittava asiakirja, johon on otettava tai liitettävä osakeyhtiölain mukainen yhtiöjärjestys ja jossa on mainittava kaikki osakkeenomistajat sekä kullekin tulevat osakkeet. Yhtiön tilikausi on mainittava asiakirjassa tai siitä on määrättävä yhtiöjärjestyksessä. Asiakirja on päivättävä sekä henkilöyhtiön vastuunalaisen yhtiömiesten allekirjoitettava (AKL 8:3). Kun asiakirja on allekirjoitettu, yhtiömiesten on toimitettava yhtiökokoukselle kuuluvat vaalit, jossa valitaan hallitus tai hallintoneuvosto sekä tilintarkastajat. Henkilöyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet ja valittu hallitus ilmoittavat yhdessä yhtiömuodon muuttamisen kaupparekisteriin. Jos osakeyhtiön osakkaiksi halutaan muita kuin entisiä yhtiömiehiä, on heidät ensin yhtiösopimuksen muutoksella otettava muutettavan yhtiön yhtiömieheksi tai on päätettävä uuden osakeyhtiön osakeannista sen jälkeen, kun osakeyhtiö on syntynyt eli rekisteröity.⁸⁵

Vanhan yhtiön omaisuus siirtyy uudelle osakeyhtiölle, joka joutuu vastuuseen vanhan yhtiön velvoitteista. Tämä ei kuitenkaan poista entisten yhtiömiesten henkilökohtaista velkavastuuta henkilöyhtiön aiemmin syntyneistä velvoitteista, elleivät velkojat ole antaneet siihen suostumustaan (AKL 8:5.1). Äänettömien yhtiömiesten vastuu muuttuu sen sijaan osakeyhtiön osakkaan vastuuksi silloin, kun kommandiittiyhtiö muuttuu osakeyhtiöksi. Jollei velkoja, joka on todistettavasti saanut kirjallisen ilmoituksen yhtiön muuttumisesta osakeyhtiöksi ja velkojan oikeudesta vastustaa velkavastuusta vapautumista, ole kolmen kuukauden kuluessa ilmoituksen saamisesta ilmoittanut osakeyhtiölle vastustavansa vapautumista, katsotaan hänen siihen suostuneen (AKL 8:5.2). Ilmoituksen velkojalle voi tehdä osakeyhtiö, osakkeenomistaja tai yhtiömies, joka ei ole ryhtynyt uuden osakeyhtiön yhtiömieheksi. Velkoja voi halutessaan

⁸⁴ HE 6/1987: 61; Wilhelmsson ym. (2001): 334–335.

⁸⁵ Wilhelmsson ym. (2001): 334–336.

vapauttaa ainoastaan jotkut yhtiömiehistä taikka rajoittaa vapauttamisen koskemaan tiettyjä yhtiön velkoja.⁸⁶

Jos päätös yhtiön muuttamisesta osakeyhtiöksi tai sulautumispäätös voidaan yhtiössä tehdä enemmistöpäätöksenä, on sellaisella yhtiömiehellä, joka ei ole hyväksynyt yhtiömuodon muuttamista tai sulautumista, oikeus erota yhtiöstä ja saada lunastus yhtiöosuudestaan siten kuin AKL 5:6.2:ssa säädetään (AKL 8:7.1). Perusteluna em. oikeudelle on, että yhtiömiehen asema saattaa olennaisesti muuttua, kun em. päätös voidaan tehdä ilman hänen suostumustaan. Vastaavaa oikeutta ei yhtiömiehellä ole, kun henkilöyhtiö muutetaan toisenlaiseksi henkilöyhtiöksi mahdollisella enemmistöpäätöksellä. Lunastusta vaativan on esitettävä lunastusvaatimus kolmen kuukauden kuluessa siitä, kun hän on saanut tiedon yhtiömuodon muuttamista tai sulautumista koskevasta päätöksestä (AKL 8:7.2). Lunastuksen suorittamisesta vastaa osakeyhtiö tai vastaanottava yhtiö. Yhtiömuodon muuttamisesta huolimatta yhtiömuotoa muuttaneen avoimen yhtiön yhtiömiehet ja kommandiittiyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet ovat henkilökohtaisessa vastuussa lunastuksen suorittamisesta (AKL 8:7.3).

Yhtiömuodon muuttamista koskevia yhtiösopimuksen määräyksiä on vain muutamia, ja ne koskevat päätöksentekotapaa. Yhtiömuodon muuttaminen kommandiittiyhtiöksi vaatii yksimielisen päätöksen kolmessa (3) yhtiössä. Yksimielinen päätös vaaditaan myös, kun yhtiömuoto muutetaan osakeyhtiöksi kahden (2) sopimuksen mukaan. Vanhemmissa yhtiösopimuksissa (KM 1983:53) ei ole yhtiömuodon muuttamiseen liittyviä yhtiösopimusmääräyksiä.

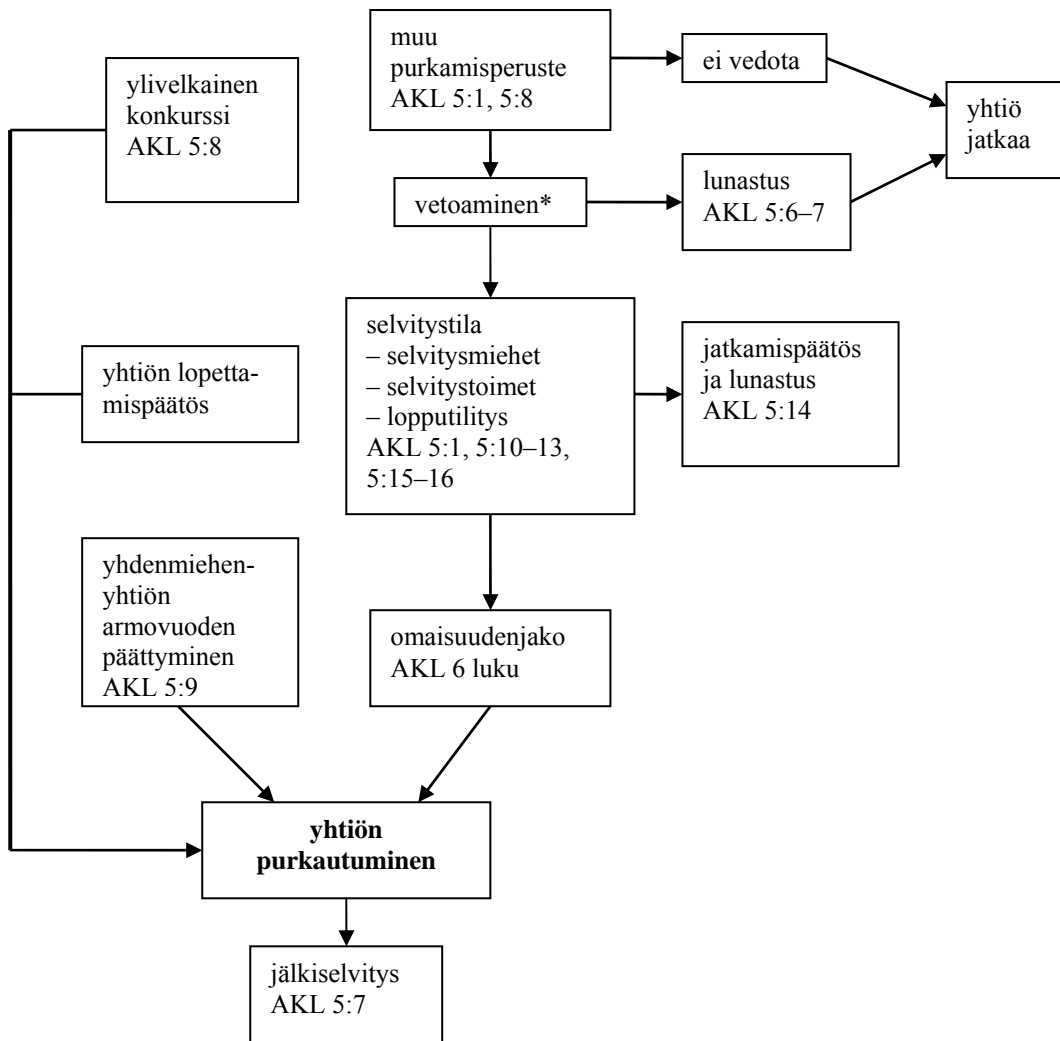
3.6. Yhtiön purkaminen ja purkautuminen

⁸⁶ HE 6/1987: 62.

AKL:n melko yksityiskohtaisten säännösten yhtiön purkamisesta (5 luku) ja omaisuuden jakamisesta (6 luku) tarkoituksena on lähinnä oikeussuojan antaminen yhtiömiehille. Henkilökohtaisen vastuunsa takia yhtiömiehet voivat yksimielisinä syrjäyttää lain säännökset ja purkaa yhtiön vapaamuotoisesti. Yhtiön purkaminen ei edellytä sen velkojen maksamista. Sääntelyn pyrkimyksenä on myös taloudellisesti elinkelpoisten yrityskokonaisuuksien säilyttäminen lunastussäännöksiin.

Henkilöyhtiöt voivat purkautua kolmella tavalla ilman AKL:ssa säädettyä selvitystilamenettelyä. Kun yhtiöosuudet joutuvat *yhden yhtiömiehen* käsiin, esimerkiksi lunastuksen, vaihdon, testamentin tai fuusion kautta, yhtiö katsotaan purkautuneeksi ilman selvitystilaa, jos yhtiömiesten lukumäärä ei ole vuoden kuluessa noussut vähintään kahteen (AKL 5:9). Yhtiömiehet voivat myös yksimielisellä päätöksellä *lopettaa yhtiön* ilman selvitystilaa ja jakaa omaisuuden maksamatta velkoja. Purkamispäätös voi olla selväsanainen tai konkludenttinen. Yhtiö katsotaan purkautuneeksi omaisuuden jaon jälkeen, eikä se ole enää oikeushenkilö. Yhtiömiehet ovat velvollisia ilmoittamaan yhtiön purkautumisen kaupparekisteriin (AKL 6:5). Yhtiö voi joutua konkurssiin omasta tai velkojan hakemuksesta. Päätös konkurssihakemuksen tekemisestä edellyttää kaikkien yhtiömiesten suostumusta, mutta hakemuksen voi yhtiön puolesta tehdä jokainen yhtiömies, jolla on oikeus edustaa yhtiötä. Konkurssi toteutetaan konkurssilain (20.2.2004/120) (entinen konkurssisääntö) mukaisesti. Jos konkurssin lopputilitys osoittaa yhtiön varattomaksi, kyseessä on *ylivelkainen konkurssi* ja yhtiö katsotaan lopputilityksen antamishetkellä purkautuneeksi. Pesänhoitaja on velvollinen tekemään ilmoituksen lopputilityksen tekemisestä (AKL 5:8).

Jos yhtiössä on varoja konkurssin päättyessä tai jos yhtiömies, hänen konkurssipesänsä, kuolinpesänsä tai yhtiöosuutensa pakkohuutokauppaostaja vaatii yhtiön purkamista, kun käsillä on AKL 5:5:ssä säädetty purkamisperuste, yhtiö joutuu selvitystilaan (AKL 5:8). Yhtiön purkautuminen voidaan estää päättämällä lunastaa purkamisvaateen esittäneeltä yhtiöosuus. Yhtiömiehet voivat myös päättää selvitystilan lopettamisesta ja yhtiön toiminnan jatkamisesta. Jos vain osa yhtiömiehistä haluaa jatkaa yhtiön toimintaa yhdessä, heillä on oikeus lunastaa muiden yhtiömiesten yhtiöosuudet (AKL 5:14).

* Vetoaminen ei ole tarpeen, jos purkamisperusteena on yhtiön konkurssi, jossa on varoja jäljellä tai yhtiön tarkoituksen saavuttaminen.

Kuvio 2. Yhtiön purkautuminen.⁸⁷

Henkilöyhtiön selvitystila alkaa, kun purkamisperusteeseen on vedottu, eikä lunastuspäätöstä ole tehty. Lähtökohtaisesti selvitysmiehinä toimivat kaikki vastuunalaiset yhtiömiehet, ellei toisin sovita purkamisvaateen esittämisen jälkeen. Vasta kun vaatimus yhtiön purkamisesta on tehty, yhtiömiehet voivat sopia siitä, miten yhtiö puretaan (AKL 5:1.3). Vajaavaltainen tai konkurssissa oleva ei voi olla selvitysmiehenä (AKL 5:10). Tuomioistuimen on yhtiömiehen hakemuksesta määrättävä selvitysmies suorittamaan yhtiön selvittäminen. Hakemuksen voi tehdä

⁸⁷ Wilhelmsson ym. 2001: 234.

myös muu, jolla on oikeus vaatia yhtiön purkamista, sekä ulosmittausvelkoja (AKL 5:11). Ääneton yhtiömies voi toimia selvitysmiehenä tuomioistuimen määräyksellä tai, jos yhtiömiehet ovat näin sopineet (AKL 7:8.2). Selvitystilan aikana selvitysmiehet hoitavat yhtiön asioita ja edustavat sitä yhdessä, eli hallinto- ja edustamisvalta ovat kollektiivisia, ellei muuta ole sovittu (AKL 5:10.2). Selvitysmiesten tehtävänä on

- 1) ilmoittaa selvitystilasta, sen loppumisesta ja mahdollisesta jälkiselvityksestä rekisteriin
- 2) hakea julkinen haaste yhtiön velkojille
- 3) pyrkiä myymään yhtiön elinkeinotoiminta kokonaisuudessaan
- 4) mikäli edellä mainittu ei onnistu, muuttaa omaisuus rahaksi, jolla pyritään maksamaan tunnetut velat
- 5) laatia lopputilitys, jos kaikki yhtiömiehet eivät ole selvittäjiä
- 6) jakaa omaisuus yhtiömiehille
- 7) tehdä rekisteri-ilmoitus purkautumisesta
- 8) tehdä jälkiselvitys, mikäli uusia varoja tai velkoja ilmenee (AKL 5:15–18).

Selvitystila ei eräännytä yhtiön velkoja, joten velkojat eivät voi vaatia velkojen maksamista. Toisaalta velkojilla ei ole velvollisuutta vastaanottaa erääntymättömän saatavan suoritusta. Julkinen haaste saa aikaan velkojen vanhentumisen tuntemattomien velkojen osalta.⁸⁸

Kun yhtiön selvitysmenettely on saatettu loppuun, on kullakin yhtiömiehellä, yhtiömiehen kuolin- ja konkurssipesällä, yhtiöosuuden pakkohuutokaupasta ostaneella ja ulosmittausvelkojalla kaikilla erikseen oikeus vaatia omaisuuden jakamista (AKL 6:1, 6:3.1).⁸⁹ Jos yhtiömiehet eivät sovi yhtiön omaisuuden jakamisesta eikä tuomioistuimen määräämää selvitysmiestä ole, tuomioistuimen on hakemuksesta määrättävä selvitysmies toimittamaan jako. Myös jako-osuutta koskevat AKL:n säännökset ovat tahdonvaltaisia. Jako-osuuksien määräämisen lähtökohtana on yhtiön voiton tai tappion jakamista koskeva sääntely. Omaisuudenjakoa koskevan AKL 6:2 mukaan yhtiön omaisuus, käytännössä netto-omaisuus,⁹⁰ on sitä jaettaessa ensisijaisesti käytettävä yhtiömiesten jäljellä olevien panosten palauttamiseen. Jos omaisuus ei riitä panosten täysimääräiseen palauttamiseen, jaetaan omaisuus panosten suuruuden mukaisessa suhteessa. Jos ylijäämää jää, se jaetaan niiden perusteiden mukaan, joita sovelletaan yhtiön voittoa jaettaessa. Jollei yhtiön omaisuus riitä sen kaikkien velkojen

⁸⁸ Wilhelmsson ym. 2001: 301.

⁸⁹ Wilhelmsson ym. 2001: 309.

⁹⁰ Airaksinen 2006: 187.

suorittamiseen, vajuus jaetaan yhtiömiesten kesken niiden perusteiden mukaan, joita sovelletaan yhtiön tappiota jaettaessa (ks. 3.4.3.).

Lähes kaikissa tutkituissa yhtiösopimuksissa on määräyksiä, jotka koskevat yhtiön purkautumista tai purkamista. Vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa sopimuksissa ei vastaavia yhtiösopimusmääräyksiä ole. Neljässä (4) yhtiösopimuksessa on mainittu, että selvitys tapahtuu AKL:n mukaan. Yhtiömies ei voi ennen purkamisvaatimuksen esittämistä pätevästi luopua oikeudestaan toimia selvitysmiehenä. Purkamisvaatimuksen esittämisen jälkeen yhtiömiehet voivat sopia ketkä yhtiömiehistä toimivat selvitysmiehinä tai että selvitysmiehenä toimii ulkopuolinen. Yhtiömies tai -miehet toimivat selvitysmiehenä / -miehinä 51 yhtiösopimuksen mukaan yhtiön purkautuessa. Kolmessa (3) yhtiössä selvitysmies on yhtiömiesten valitsema. Yhtiömiehen vaatimuksesta selvitysmies on tuomioistuimen (36 sopimusta) tai jonkun muun instanssin esimerkiksi ”asianajajaliiton jonkun alueen osaston puheenjohtajan”, valitsema (4).

Yleisin määräys tutkituissa yhtiösopimuksissa on, että ”velat maksetaan ennen varojen jakamista” (211 sopimusta) (vrt. edellä 6:2). Joidenkin yhtiösopimusten mukaan ensin suoritetaan välitilitys, jonka jälkeen varataan varat velkoihin ja veroihin. Tämän jälkeen jaetaan mahdolliset säästöt tai vajaukset yhtiöosuuksien suhteessa. Kun lopputilitys on tehty, em. säästöt tai vajaukset jaetaan konkreettisesti yhtiöosuuksien suhteessa yhtiömiehille. Usein yhtiösopimuksessa on lausuttu, että ”kesken olevat sopimukset ja asiat on saatettava päätökseen”. Yhdeksässä (9) yhtiössä varat jaetaan yhtiömiehille ennen velkojen suorittamista. Tällöin tehdään ensin välitilitys, jonka jälkeen varat jaetaan yhtiömiehille. Tämän jälkeen tehdään lopputilitys. Mahdolliset jakokelpoiset varat jaetaan

- tasan yhtiömiesten kesken (79 sopimusta)
- siten, että ensisijaisesti palautetaan panokset ja loput varat jaetaan voitonjakoperusteen mukaan (18)
- yhtiöosuuksien mukaan (11)
- pääomapanosten suhteessa (9)
- siten, että varat ja velat jaetaan tasan yhtiömiesten kesken (8)
- voitonjakoperusteen mukaan (7)
- siten, että ensisijaisesti palautetaan panokset ja loput varat jaetaan tasan (2)
- siten, että ensisijaisesti palautetaan panokset ja loput varat jaetaan yhtiöosuuksien suhteessa (2)
- siten, että varat ja velat jaetaan yhtiöosuuksien suhteessa (1)

- työpanoksen perusteella (1).

4. KOMMANDIITTIYHTIÖIDEN YHTIÖSOPIMUSKÄYTÄNTÖ VUOSINA 1989–1998

4.1. Yhtiömiehet, yhtiöpanokset ja yhtiöosuudet

Kommandiittiyhtiöön sovelletaan AKL:n avoimia yhtiöitä koskevia säännöksiä, ellei toisin ole säädetty. Kommandiittiyhtiössä tulee olla vähintään yksi vastuunalainen yhtiömies ja yksi äänetön yhtiömies. Vastuunalainen yhtiömies vastaa yhtiön velvoitteista kuten avoimen yhtiön yhtiömies. Vastuunalaisella yhtiömiehellä on samanlaiset taloudelliset, hallinnolliset ja edustamista koskevat oikeudet ja velvollisuudet kommandiittiyhtiössä, kuin avoimen yhtiön yhtiömiehellä on avoimessa yhtiössä. Äänetön yhtiömies on täyttänyt vastuunsa kommandiittiyhtiön velvoitteista, kun hän on suorittanut yhtiölle yhtiösopimuksen osoittaman rahassa mitattavan omaisuuspanoksen.

1 vastuunalainen + 1 äänetön	151	67,1 %
1 vastuunalainen + 2-3 äänetöntä	24	10,7 %
2 vastuunalaista + 1 äänetön	35	15,6 %
2 vastuunalaista + 2-3 äänetöntä	9	4,0 %
2 vastuunalaista + 4- äänetöntä	1	0,4 %
3 vastuunalaista + 1 äänetön	4	1,8 %
3 vastuunalaista + 2-3 äänetöntä	1	0,4 %
YHTEENSÄ	225	100,0 %

Taulukko 10. Yhtiömiesten lukumäärä kommandiittiyhtiöissä.

Kommandiittiyhtiö on melkein yhtä korostuneesti muutamien yhtiömiesten perustama yhtiö kuin avoin yhtiö. Yleisimmin yhtiössä on yksi äänetön yhtiömies (84,5 % yhtiöistä) ja yksi vastuunalainen yhtiömies (77,8 %). Tutkituista yhtiöistä 67,1 % on sellaisia, joissa on yksi vastuunalainen ja yksi äänetön yhtiömies. Kaiken kaikkiaan tutkituissa 225 yhtiössä on 280 vastuunalaista ja 270 äänetöntä yhtiömiestä. Henkilöyhtiön yhtiömiehenä voi olla myös oikeushenkilö. Tutkituissa yhtiöissä on vastuunalaisena yhtiömiehenä yksi (1) kommandiittiyhtiö ja yksi (1) osakeyhtiö sekä äänettömänä yhtiömiehenä yksi (1) kommandiittiyhtiö ja kuusi (6) osakeyhtiötä.

	- 89	- 90	- 91	- 92	- 93	- 94	- 95	- 96	- 97	- 98	YHT.	%
1 – 1 000 mk (0,17 – 168,18 euro)								1		1	2	2,8 %
1 001 – 5 000 mk (168,35 – 840,90)	2	2	4		2	1	1	2	2	4	20	28,2 %
5 001 – 10 000 mk (841,07 – 1 681,80)	4		3	1		1	2	1	2	1	15	21,1 %
10 001 – 20 000 mk (1 681,97 – 3 363,60)	1	1		4			1	1	4	1	13	18,3 %
20 001 – 40 000 mk (3 363,77 – 6 727,20)	1			1			2		1		5	7,1 %
40 001 – 60 000 mk (6 727,37 – 10 090,80)	1	1				2	1	2	2		9	12,7 %
60 001 – 80 000mk (10 090,97 – 13 454,40)						2					2	2,8 %
80 001 – 100 000 mk (13 454,57 – 16 818,00)										1	1	1,4 %
100 001 ≤ mk (16 818,17 ≤ euro)				1	1	1	1				4	5,6 %
YHTEENSÄ	9	4	7	7	3	7	8	7	11	8	71	100,0 %

Taulukko 11. Vastuunalaisten yhtiömiesten sijoittamien yhtiöpanosten markkamäärät (1 mk = 0,16818 euroa).

Tutkittujen kommandiittiyhtiöiden vastuunalaisista yhtiömiehistä noin neljännes (25,4 %) sijoittaa yhtiöön rahassa mitatun yhtiöpanoksen. Yleisimmin (67,6 %) sijoitettu panos on 1 001–10 000 markan (168,34–1 681,80 euron) arvoinen. Työpanoksensa yhtiöön sijoittaa 121 (43,2 %) vastuunalaista yhtiömiestä. Panoksen laatu ilman arvoa on voitu mainita yhtiösopimuksessa: ”Vastuunalainen yhtiömiestä N. N. sijoittaa perustettavaan yhtiöön yksityisliikkeensä”. Kaikista vastuunalaisista yhtiömiehistä noin kolmannes (31,1 %) on sellaisia, joiden yhtiöpanoksen laatua ei ole mainittu.

	- 89	- 90	- 91	- 92	- 93	- 94	- 95	- 96	- 97	- 98	YHT.
Liike	3	1	2	5		2	4	5	6	1	29
Tavarapanos	1						3	3			7
Työpanos	5	5	3	6	6	20	14	17	22	23	121
Koneita			1								1
Tila/kiinteistö					1						1
Ei mainintaa	10	9	10	6	6	10	10	13	8	5	87

Taulukko 12. Vastuunalaisten yhtiömiesten sijoittamien yhtiöpanosten laatu.

Äänettömistä yhtiömiehistä 70,7 % on sijoittanut pääomapanoksen, jonka arvo on 1 001 – 20 000 markkaa (168,35–3 363,60 euroa). Noin 40 % panoksista sijoittuu arvoltaan 5 001–20 000 markan välille. Kolme (3) äänetöntä yhtiömiestä on sijoittanut pääomapanoksena tavarapanoksen. Äänettömän yhtiömiehen sijoittama yhtiöpanos on AKL:n mukaisesti ilmaistava rahamääräisenä (AKL 1:1). Yhdessä (1) kommandiittiyhtiössä sekä vastuunalainen että ääneton yhtiömies ovat sijoittaneet toiminimensä yhtiöön. Kyseinen yhtiösopimus on vuodelta 1995, eikä kummankaan yhtiömiehen sijoituksen arvoa ole määritelty markkoissa. Yhdeksän (9) äänetöntä yhtiömiestä sijoittaa rahassa mitatun panoksen lisäksi työpanoksensa yhtiöön. Äänettömän yhtiömiehen omaisuuspanos rajaa yhtiömiehen yhtiöosuuden, eli hänen velkavastuunsa, voitto-osuutensa ja jako-osuutensa, eikä laki tunnusta hänelle muuta roolia kuin oman pääoman ehdoin kommandiittiyhtiöön osallistuvan rahoittajan roolin. Näin ollen yhtiöpanokseksi eivät kelpaa työ tai muut sellaiset suoritukset.⁹¹

	- 89	- 90	- 91	- 92	- 93	- 94	- 95	- 96	- 97	- 98	YHT.	%
1 – 1 000 mk (0,17 – 168,18 euro)	1	1	2	1	3	4	9	5	6	13	45	16,7 %
1 001 – 5 000 mk (168,35 – 840,90)	6	5	5	5	9	9	8	12	17	7	83	30,9 %
5 001 – 10 000 mk (841,07 – 1 681,80)	7	4	4	5		13	8	9	6	8	64	23,8 %
10 001 – 20 000 mk (1 681,97 – 3 363,60)	5	5	4	2	6	4	6	4	1	6	43	16,0 %
20 001 – 40 000 mk (3 363,77 – 6 727,20)	1	2	2	4		1	1	2	1		14	5,2 %
40 001 – 60 000 mk (6 727,37 – 10 090,80)	1	3	1			1	1	1	2		10	3,7 %
60 001 – 80 000mk (10 090,97 – 13 454,40)				2					1		3	1,1 %
80 001 – 100 000 mk (13 454,57 – 16 818,00)				1							1	0,4 %
100 001 ≤ mk (16 818,17 ≤ euro)		2	2			1	1				6	2,2 %
YHTEENSÄ	21	22	20	20	18	33	34	33	34	34	269	100,0 %

Taulukko 13. Äänettömien yhtiömiesten sijoittamien yhtiöpanosten määrä (1 mk = 0,16818 euroa).

Taulukossa 14, jossa kuvataan kommandiittiyhtiöiden koko yhtiöpääoman määrää, ovat mukana vain sellaiset yhtiöt, joiden yhtiösopimuksissa vastuunalaisten yhtiömiesten

⁹¹ Wilhelmsson ym. 2001: 127.

panokset on ilmaistu markkamääräisinä tai niistä ei ole mainintaa. Noin 45 % taulukon kuvaamista kommandiittiyhtiöistä on sellaisia, joiden rahassa mitattu yhtiöpanosten määrä on arvoltaan tasan tai yli 15 000 markkaa, joka on tutkimusajankohdan osakeyhtiön minimiosakepääoma. Suurin markkoissa ilmoitettu sijoitetun pääoman määrä on

300 000 markkaa vuodelta 1995. Kommandiittiyhtiöistä, joissa sekä vastuunalaisen että äänettömän yhtiömiehen panos on ilmoitettu rahamääräisenä, 61,1 % on sellaisia, joissa vastuunalaisten yhtiömiesten yhtiöön sijoittama yhteenlaskettu panos on suurempi kuin äänettömien yhtiömiesten panos (taulukko 15). Yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan ”pääomia voidaan muuttaa vain, jos yhtiön toimialan mukainen omaisuus samalla suurenee”.

	- 89	- 90	- 91	- 92	- 93	- 94	- 95	- 96	- 97	- 98	YHT.	%
1 – 1 000 mk (0,17 – 168,18 euro)	1	1			2	3	4		2	8	21	13,3 %
1 001 – 5 000 mk (168,35 – 840,90)	2	2		2	5	3	3	3	2	6	28	17,7 %
5 001 – 10 000 mk (841,07 – 1 681,80)	2	1	3		2	9	3	7	5	6	38	24,1 %
10 001 – 20 000 mk (1 681,97 – 3 363,60)	3	1	2	1	2	2	4	2	4	7	28	17,7 %
20 001 – 40 000 mk (3 363,77 – 6 727,20)	1	1		3	1	1	1	3	5	2	18	11,4 %
40 001 – 60 000 mk (6 727,37 – 10 090,80)	1		1	1	1		1		3		8	5,1 %
60 001 – 80 000mk (10 090,97 – 13 454,40)		1		2		1	1		1		6	3,8 %
80 001 – 100 000 mk (13 454,57 – 16 818,00)		1				1		1			3	1,9 %
100 001 – 120 000 mk (16 818,17 – 20 181,60)	1					2				1	4	2,5 %
120 001 – 150 000 mk (20 181,77 – 25 227,00)				1							1	0,6 %
150 001 ≤ mk (25 227,17 ≤ euro)					1	1	1				3	1,9 %
YHTEENSÄ	11	8	6	10	14	23	18	16	22	30	158	100,0 %

Taulukko 14. Yhtiömiesten yhtiöpanosten määrä (koko yhtiöpääoman määrä) rahamääräisenä (1 mk = 0,16818 euroa).

a/b	-89	-90	-91	-92	-93	-94	-95	-96	-97	-98	YHT.
0.1 - 0.5	1				1			1	1	1	5
0.6 - 1.0	3				1	1	4	2	2	3	16
1.1 - 2.0	4		2	1	1	1	1	1	1	1	13
2.1 - 3.0		1		1			2				4
3.1 - 4.0			1			1			1		3
4.1 - 5.0									1		1
5.1 - 10.0				1		1		1	3	2	8
10.1 - 20.0						2			1		3
20.1 - 50.0					1						1
YHTEENSÄ	8	1	3	3	4	6	7	5	10	7	54

Taulukko 15. Vastuunalaisten (a) ja äänettömien (b) yhtiömiesten yhtiöpanosten suhde silloin, kun panokset on ilmoitettu rahamääräisinä.

Tutkituista 225:sta kommandiittiyhtiöstä 15 on sellaisia, joiden yhtiösopimuksessa on määräys vastuunalaisten yhtiömiesten yhtiöosuuksista. Kaikissa näissä yhtiöissä on enemmän kuin yksi vastuunalainen yhtiömies. Määräosuus on ilmoitettu murtolukuna 1/3, 1/4, 1/3 ja 2/3 tai 1/4 ja 3/4. Yhtiöpanos ja yhtiöosuus käsitettä ei ole määritelty erikseen vuoden 1981 selvityksessä tarkastelluissa yhtiösopimuksissa.

OSUUS	- 89	- 90	- 91	- 92	- 93	- 94	- 95	- 96	- 97	- 98	YHT.
tasan		1			1	2	1	1	1	1	8
määräosuus						1		1	1	3	6
Määräosuus panosten suhteessa							1				1
YHTEENSÄ		1			1	3	2	2	2	4	15

Taulukko 16. Vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuus sopimuksen mukaan.

Tyypillisimmillään kommandiittiyhtiöissä on ollut myös aikaisemmin yksi vastuunalainen yhtiömies. Äänettömien yhtiömiesten määrä on ollut vaihtelevampi. Uusimmista kommandiittiyhtiöistä 84,5 % on sellaisia, joissa on yksi äänetön yhtiömies, kun taas vastaava määrä vuoden 1981 selvityksessä on alle 60 %. Niin sanottuja kahden miehen yhtiöitä on uudemman selvityksen perusteella noin kaksikymmentä prosenttisyksikköä enemmän. Vuoden 1981 selvityksen mukaan kommandiittiyhtiön yhtiömiehenä ei ollut ainuttakaan oikeushenkilöä. Neljä prosenttia

uusimmista yhtiöistä on sellaisia, joiden yhtiömiehenä on muu kuin luonnollinen henkilö.

1 vastuunalainen + 1 äänetön	130	43,4 %
1 vastuunalainen + 2-3 äänetöntä	87	29,0 %
1 vastuunalainen + 4- äänetöntä	6	2,0 %
2 vastuunalaista + 1 äänetöntä	39	13,0 %
2 vastuunalaista + 2-3 äänetöntä	25	8,4 %
2 vastuunalaista + 4- äänetöntä	4	1,3 %
3 vastuunalaista + 1 äänetöntä	4	1,3 %
3 vastuunalaista + 2-3 äänetöntä	1	0,3 %
3 vastuunalaista + 4- äänetöntä	1	0,3 %
4 vastuunalaista + 1- äänetöntä	3	1,0 %
YHTEENSÄ	300	100,0 %

Taulukko 17. yhtiömiesten lukumäärä kommandiittiyhtiöissä (KM 1983:56).

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön pieneyhtiöluonnetta kuvaa myös se, että tutkituista 450 henkilöyhtiöistä yhden kommandiittiyhtiön tilinpäätöstiedot löytyivät kaupparekisteristä. Henkilöyhtiöllä oli velvollisuus ilmoittaa tilinpäätöstietonsa kaupparekisteriin, kun kirjanpitolaissa säädetyt edellytykset koskien yhtiön toiminnan laajuutta eli yhtiön liikevaihtoa ja taseen loppusummaa sekä myöhemmin kriteeriksi tullutta henkilökunnan määrää täytyivät. Nykyisin tilinpäätös on julkistettava, jos sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on ylittynyt vähintään kaksi seuraavista rajoista: liikevaihto tai sitä vastaava tuotto 7 300 000 euroa, taseen loppusumma 3 650 000 euroa tai palveluksessa keskimäärin 50 henkilöä. Lisäksi avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön on ilmoitettava tilinpäätöstietonsa rekisteriviranomaiselle, kun niiden vastuunalaisena yhtiömiehenä on osakeyhtiö. Sama velvollisuus on avoimella yhtiöllä ja kommandiittiyhtiöllä, kun se on itse vastuunalaisena yhtiömiehenä (KPL 3:9).

Yhtiö X:n tilinpäätöstiedot kaupparekisterissä:

	1994	1993
liikevaihto	6,2 milj. mk	4,6 milj. mk
tilikauden voitto/tappio	141 169 mk	46 412 mk
Oma pääoma		
oma pääoma	55 000 mk	55 000 mk
muu oma pääoma	55 161 mk	39 700 mk
Taseen loppusumma	0,78 milj. mk	0,46 milj. mk

Henkilökuntaa oli keskimäärin 5 henkilöä.

Tarkka ja suora vertailu kahden selvityksen kesken on vaikeaa koskien yhtiömiesten sijoittamien panosten rahallista arvoa. Syynä tähän on rahan arvon muutokset. Vuoden 1981 selvitykseen on otettu kommandiittiyhtiöitä sata yhtiötä kymmenen vuoden välein vuodesta 1961 vuoteen 1981. Suuria eroja selvitysten välillä ei kuitenkaan ole, kun tarkastellaan sijoitettujen rahamääräisten panosten arvoa sekä niiden suhdetta vastuunalaisten ja äänettömien yhtiömiesten välillä. Vuoden 1981 selvityksessä yli puolet (53,3 %) kommandiittiyhtiöistä oli sellaisia, joissa vastuunalainen yhtiömies on sijoittanut rahassa mitatun panoksen. Uusimmissa yhtiöissä neljännes (25,4 %) kaikista vastuunalaisista yhtiömiehistä sijoittaa rahamääräisenä ilmoitetun panoksen. Kommandiittiyhtiöissä, joissa sekä vastuunalaisen että äänettömän yhtiömiehen panos on ilmoitettu rahamääräisenä, n. 60 % on molempien selvitysten perusteella sellaisia, joissa yhtiön vastuunalaisten yhtiömiesten sijoittama yhteenlaskettu rahassa mitattava panos on suurempi kuin yhtiön äänettömien yhtiömiesten vastaava.

Aikaisemmin työpanosta ei ollut mainittu sijoitettuna panoksena yhtiöön, kun taas uudemmissa yhtiöissä yli 40 % (122) vastuunalaisista yhtiömiehistä sijoittaa työpanoksensa yhtiöpanoksena. Uudemman tarkastelujakson loppupuolella työpanos on huomattavasti yleisempää: Vuosina 1989–1993 26 vastuunalaista yhtiömiestä sijoitti työpanoksensa, kun vastaava luku 1994–1998 oli 96. Tämä johtuu osaksi tutkimusaineiston painotuksesta eli tutkittujen yhtiösopimusten määrästä kyseisillä aikaväleillä (75/150 yhtiötä) ja osaksi siitä, että ennen AKL:ia palkanmaksu rinnastettiin voitonjakoon, mikä saattaa heijastua tutkimusvälin alkupään yhtiöissä. Yhtiömiesten sijoittamien panosten laadussa, liike, tavaraa jne., ei juuri muuten ole eroa tutkimusten välillä.

4.2. Yhtiön hallinto, organisaatio ja edustaminen

4.2.1. Yhtiön hallinto, organisaatio ja päätöksenteko

Kommandiittiyhtiön vastuunalaisella yhtiömiehellä on vastaava hallintovaltuus kuin avoimen yhtiön yhtiömiehellä. Äänettömällä yhtiömiehellä ei ole oikeutta hoitaa yhtiön asioita eikä kielto-oikeutta johtuen hänen velkavastuunsa luonteesta (AKL 7:3.1).

Äänettömälle yhtiömiehelle voidaan kuitenkin selväsanaaisella yhtiösopimuksen määräyksellä tai muiden yhtiömiesten päätöksellä antaa oikeus osallistua päätöksentekoon yhtiön asioissa sekä kiello-oikeus, jotka eivät kuitenkaan vaikuta äänettömän yhtiömiehen vastuuseen yhtiön veloista. Yhtiömiehet voivat myös sopia, että ääneton yhtiömies toimii yhtiön toimitusjohtajana tai hänellä on muutoin jokin erityistehtävä, jolloin hänellä on asemaansa perustuva hallintovaltuus (asemavaltuus) sekä oikeus edustaa yhtiötä tämän hallintovaltuuden rajoissa. Kommandiittiyhtiöissä vastuunalaisella yhtiömiehellä on molempien selvitysten mukaan oikeus hoitaa yhtiön asioita ilman toisen yhtiömiehen myötävaikutusta lain säädösten mukaisesti.

AKL:n tahdonvaltaiset säännökset antavat yhtiömiehille mahdollisuuden järjestää sopimuksella hallintomallin, jossa äänettömien yhtiömiesten pääoma jaetaan vapaasti luovutettaviin osakeyhtiön osakkeiden kaltaisiin osuuksiin ja jossa äänettömille annetaan mahdollisuus osallistua päätöksentekoon osakeyhtiömallin mukaisissa orgaaneissa. Tällaisia yhtiöitä, joita kutsutaan *kommandiittiosakeyhtiöiksi*, ei ole erikseen laissa säännelty, vaan niihin sovelletaan AKL:n säännöksiä.⁹² Kommandiittiyhtiön vastuunalaisena yhtiömiehenä voi olla esimerkiksi osakeyhtiö, joka hallinnoi ja toteuttaa kommandiittiyhtiön elinkeinotoimintaa, esimerkiksi pääomasijoitustoimintaa. Äänettömät yhtiömiehet toimivat sijoittajina ja heidän mahdollisesti luovutuskelpoiset osuudet määrittelevät voitto-osuuden kyseisen liiketoiminnan voitosta sekä mahdollisen äänivallan yhtiön päätöksentekoeleimissä.⁹³

KHO 2007 11: A Ky:n toimialana ja tarkoituksena oli tehdä sijoituksia pääomasijoitustoimintaa harjoittaviin rahastoihin, sijoitusyhtiöihin tai vastaaviin. A Ky:tä hallinnoi osakeyhtiömuotoinen vastuunalainen yhtiömies ja sen äänettöminä yhtiömiehinä olivat sijoittajat. A Ky hankki toimintanaan äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuksia tai vastaavia henkilöyhtiöistä tai rahastoyhtiöistä ja saattoi ottaa lyhytaikaista lainaa esimerkiksi sijoitustensa väliaikaista rahoitusta varten. A Ky:n toimikausi oli määräaikainen ja sen tulot tulivat muodostumaan pääasiassa sijoituksista irtautumisista saatavista tuloista.

A Ky:tä oli pidettävä tuloverolain 9 §:n 5 momentissa tarkoitettuna yksinomaan pääomasijoitustoimintaa harjoittavana kommandiittiyhtiönä, joka ei ollut velvollinen perimään lähdeveroa rajoitetusti verovelvollisen yhtiömiehensä tulo-osuuteen sisältyvästä tulosta muulta kuin siltä osin kuin tulo olisi ollut rajoitetusti verovelvollisen suoraan saamana veronalaista.

Ennakkoratkaisu lähdeveron perintään vuosille 2006–2008

Tuloverolaki 9 § 5 momentti

Laki rajoitetusti verovelvollisen tulon verottamisesta 3 g §

⁹² HE 6/1987: 57–58.

⁹³ Villa 2006: 24.

Yhtiön hallinnon organisoimisesta ei ole yleisesti yhtiösopimuksissa sovittu. *Yhtiökokous* tai *yhtiömiesten kokous* on mainittu yhdeksässä (9) yhtiösopimuksessa (4 % sopimuksista), joista kahdessa (2) on maininta myös ylimääräisestä yhtiökokouksesta. Yhtiökokous kutsutaan koolle tarvittaessa seitsemän (7) sopimuksen mukaan. Yhdessä (1) kommandiittiyhtiössä yhtiökokouksen voi kutsua koolle vastuunalainen yhtiömies. Kahdessa (2) sopimuksessa on listattu yhtiökokouksessa päätettävät asiat: voitonjako ja toimitusjohtajan sekä työntekijöiden valinta. ”Tärkeät asiat” on sovittu päätettäväksi yhtiömiesten kokouksessa kahdessa (2) yhtiössä. Päätöksentekojärjestyksestä yhtiökokouksessa on sovittu kahdessa (2) yhtiösopimuksessa. Molempien sopimusten mukaan vain vastuunalaisella yhtiömiehellä on äänioikeus yhtiökokouksessa: Toisessa äänet jakautuvat pääluvun mukaan ja toisessa yhtiöosuuksien perusteella. Kolmen (3) sopimuksen mukaan äänettömällä yhtiömiehellä on läsnäolo- ja puheoikeus yhtiökokouksessa mutta ei äänioikeutta. Yhtiökokous kommandiittiyhtiön elimenä on mainittu noin kymmenessä prosentissa (10 %) vanhemmista yhtiösopimuksista (KM 1983:56). Vuoden 1981 selvityksessä tarkastelluissa yhtiösopimuksissa yhtiökokouksessa päätettävät asiat sekä päätöksentekojärjestys yhtiökokouksissa olivat tarkemmin määriteltyjä kuin uudemmissa sopimuksissa.

Tutkituissa kommandiittiyhtiöissä neljässä (4) (1,8 % yhtiöistä) on yhtiösopimuksen mukaan *hallitus*. Näistä sopimuksista yhdessä (1) hallituksen kokoonpano on mainittu: ”Hallituksen muodostavat kaksi vastuunalaista yhtiömiestä ja kaksi muuta”. Hallitus kommandiittiyhtiön elimenä on selvästi suositumpi vanhemmissa kommandiittiyhtiöissä. Vuoden 1981 selvityksen mukaan 17,3 % tutkituista yhtiösopimuksista sisälsi määräyksiä koskien hallitusta. Näiden sopimusten mukaan hallituksen kokoonpanossa on vain vastuunalaisia yhtiömiehiä.

Yhtiösopimusmääräys ”yhtiöllä on” tai ”voi olla *toimitusjohtaja*” on 46 yhtiösopimuksessa (20,4 % sopimuksista). 25 yhtiössä toimitusjohtaja on vastuunalainen yhtiömies, ja 15 sopimuksen mukaan äänetön yhtiömies toimii tai voi toimia yhtiön toimitusjohtajana. Kolmessa (3) yhtiössä yhtiöllä ei yhtiösopimuksen mukaan ole toimitusjohtajaa. Toimitusjohtajan valinta- tai nimeämistavasta ei ole nimenomaisesti sovittu yhdessäkään yhtiösopimuksessa. Molemmissa selvityksissä tarkasteltujen yhtiösopimusten mukaan reilussa 20 %:ssa kommandiittiyhtiöistä on toimitusjohtaja. Toisin kuin vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa yhtiöistä useissa

uudemmissa yhtiöissä (yli 10 %) toimitusjohtaja voi olla joku muu kuin vastuunalainen yhtiömies, ääneton yhtiömies tai ulkopuolinen.

Tässä tutkituista yhtiöistä yhtä voidaan kutsua ns. *kommandiittiosakeyhtiöksi*. Yhtiön yhtiösopimus muistuttaa osakeyhtiön yhtiöjärjestystä ja yhtiöpääoma on jaettu osuuksiin, joista on annettu osakekirjaa vastaava asiakirja ja jotka on mahdollista luovuttaa. Niitä voivat hankkia sekä äänettömät että vastuunalaiset yhtiömiehet. Tutkitussa yhtiössä on osakeyhtiötä vastaavat toimitukset. Yhtiössä päätösvaltaa käyttää yhtiökokous, jonka koollekutsumisesta, siellä käsiteltävistä asioista sekä yhtiömiesten äänimäärästä ja niiden jakoperusteista on sovittu yhtiösopimuksessa. Muita toimituksia yhtiössä ovat hallitus ja toimitusjohtaja. Yhtiö on merkitty kaupparekisteriin vuonna 1993. Vuoden 1981 selvityksessä noin kaksi prosenttia (2 %) tutkituista yhtiöistä on kommandiittiosakeyhtiöitä, kun niitä on uudemmista yhtiöistä vajaa puoliprosenttia.

Yhtiömiesten yksimielisyyden periaatteesta ei juuri poiketa tutkittujen yhtiösopimusten perusteella. Neljässä (4) tutkituissa kommandiittiyhtiöissä vastuunalaiset tekevät *päätökset* yksimielisesti. Näistä yhdessä (1) päätös vaatii äänettömän yhtiömiehen suostumuksen, jos se vaikuttaa suoranaisesti häneen. Kahdessa (2) yhtiössä päätöksentekoon riittää ”vastuunalaisten yhtiömiesten enemmistön tuki”, ellei kyse ole yhtiösopimuksen muuttamisesta, jolloin vaaditaan kaikkien yhtiömiesten yksimielinen päätös. 18 yhtiössä ”laajakantoiset päätökset” vaativat äänettömän yhtiömiehen suostumuksen. Kun vuoden 1981 selvityksessä tarkastelluissa yhtiösopimuksissa oli enemmän määräyksiä koskien kommandiittiyhtiön elimiä sekä päätöksentekojärjestystä niissä, niin uudemmissa sopimuksissa on hieman enemmän yksittäisiä määräyksiä koskien päätöksentekotapoja yhtiössä.

Yhtiösopimuksen muutos on pätevä vain, jos kaikki yhtiömiehet ovat muutoksesta yksimielisiä, ellei toisin ole sovittu (AKL 1:4) (ks. 3.2.1.). Yksimielisyyden vaatimuksen voidaan katsoa joskus antavan äänettömille liikaa valtaa suhteessa yhtiöpanokseen, vastuuseen velvoitteista ja yhtiömiehen toimintaan yhtiössä. Siksi voikin olla järkevää rajata yksimielisyyden vaatimus koskemaan muutoksia, jotka välittömästi vaikuttavat äänettömän yhtiömiehen asemaan yhtiössä.⁹⁴ Yhtiösopimusta voidaan muuttaa vain yhtiömiesten yksimielisellä tai ”yhteisellä päätöksellä” 12 kommandiittiyhtiöissä. Yhtiömiesten määräenemmistö (3/4) riittää yhdessä (1) yhtiössä. Suoranaisesti äänettömän yhtiömiehen asemaa päätöksenteossa, joka koskee

⁹⁴ Airaksinen 2006: 149.

yhtiösopimuksen muuttamista, määritteleviä määräyksiä on 22 yhtiösopimuksessa. Kahdeksassa (8) yhtiössä yhtiösopimusta on mahdollista muuttaa äänetöntä yhtiömiestä kuulematta. Ellei sopimuksen muuttaminen muuta äänettömän yhtiömiehen asemaa tai oikeuksia voidaan yhtiösopimusta muuttaa äänetöntä kuulematta 12 yhtiössä. Vastuunalaisten yhtiömiesten yksimielistä päätöstä yhtiösopimuksen muuttamiseksi edellytetään kahdessa (2) yhtiössä.

Yhdessä (1) kommandiittiyhtiössä vastuunalainen voi irtisanoa äänettömän yhtiömiehen, jos tämä vastustaa päätöstä yhtiösopimuksen muuttamisesta. Jos äänetön katsoo, että hänen asemaa tai oikeuksia on muutettu, hän voi halutessaan erota yhden (1) sopimuksen mukaan. Yhtiösopimuksen muuttamista vastustava vastuunalainen yhtiömies voi niin ikään erota yhdessä (1) yhtiössä.

4.2.2. Yhtiön edustaminen

Äänettömällä yhtiömiehellä ei ole ilman eri valtuutusta aktiivista eikä passiivista oikeutta edustaa yhtiötä (AKL 7:5.1). Äänetöntä yhtiömiestä ei voida ilmoittaa kaupparekisteriin edustamiskelpoiseksi yhtiömieheksi, eikä hänelle voida antaa oikeutta yhtiömiehenä kirjoittaa toiminimeä. Näin on säädetty siksi, ettei edustamiskelpoisuus johtaisi sekaannukseen velkavastuun kanssa.⁹⁵ Äänetön yhtiömies voi kuitenkin toimia kommandiittiyhtiön prokuristina sekä toimitusjohtajana ja hänet voidaan näistä tehtävistään erottaa kuten ulkopuolinen (ks. 3.2.2.). Prokuran antaminen ei edellytä äänettömän yhtiömiehen suostumusta eikä hänellä näin ollen ole valtuutta peruuttaa prokuraa (AKL 7:5.2).

Yleisin (81,3 %) tapa selvitettyissä yhtiöissä on, että ainoastaan vastuunalaisella yhtiömiehellä on yksin ja erikseen oikeus edustaa yhtiötä ja kirjoittaa sen toiminimi yhtiön toimialaan kuuluvissa asioissa (AKL 3:1 ja 7:5). ”Vastuunalainen tai äänetön yhtiömies kirjoittavat toiminimen yksin erikseen” ja ”toimitusjohtaja yksin tai kaksi vastuunalaista yhtiömiestä yhdessä” eivät ole rekisteröimiskelpoisia edustamisrajoituksia. Prokuran antamisesta on määräyksiä kolmessa (3) yhtiösopimuksessa: Prokuran antavat vastuunalaiset yhtiömiehet yksimielisesti kahdessa (2) yhtiössä ja yhdessä (1) vastuunalainen antaa prokuran yksin.

⁹⁵ HE 6/1987: 58.

Edustamista ja toiminimen kirjoittamista koskevat määräykset ovat molemmissa selvityksissä samantapaisia. Pääsääntöisesti jokainen vastuunalainen voi edustaa yhtiötä ja kirjoittaa sen toiminimen. Pienyhtiötoimikunnan selvityksessä vastuunalaisen toiminimen kirjoittamisoikeutta on rajattu vajaassa 5 %:ssa yhtiöistä. Uudemmissa yhtiöissä vastuunalaisen yhtiömiehen edustamisoikeutta on rajattu vain vajaassa 4 %:ssa yhtiöistä (3,6 %). Myös äänetön yhtiömies on oikeutettu prokuristina kirjoittamaan toiminimen muutamassa yhtiössä.

TAPA	YHTIÖN TOIMINIMEN KIRJOITTAMINEN
Ei määräyksiä tai kukin vastuunalainen yhtiömies kirjoittaa yksin erikseen.....	183 sopimusta
Kukin vastuunalainen yhtiömies yksin erikseen tai joku muu henkilö per procuram	30 sopimusta
Kukin vastuunalainen yhtiömies yksin erikseen tai äänetön yhtiömies yksin pp.....	4 sopimusta
Vastuunalaiset yhdessä.....	1 sopimus
Yksi nimetty vastuunalainen yhtiömies yksin.....	2 sopimusta
Kaksi vastuunalaista yhtiömiestä kolmesta yhdessä.....	2 sopimusta
Vastuunalainen tai äänetön yhtiömies yksin erikseen.....	2 sopimusta
Toimitusjohtaja yksin tai kaksi vastuunalaista yhtiömiestä yhdessä.....	1 sopimus
YHTEENSÄ.....	225 sopimusta

Taulukko 18. Toiminimen kirjoittaminen kommandiittiyhtiöissä.

4.2.3. Yhtiösuhteesta johtuvien riitojen ratkaiseminen

Mahdollisten yhtiömiesten välisten riitojen varalta on sovittu määräyksiä, jotka koskevat tuomioistuinta sekä välimiesmenettelyä. Kaiken kaikkiaan erimielisyyksien varalta on määräyksiä 33 yhtiösopimuksessa (14,7 %). Yhtiön kotipaikan tuomioistuin

ratkaisee yhtiömiesten väliset erimielisyydet 13 yhtiösopimuksen mukaan. ”Yhtiömiesten väliset riidat ratkaistaan välimiesmenettelystä annetun lain mukaan” 13 yhtiössä. Välimiesmenettely on mainittu myös seitsemässä (7) yhtiösopimuksessa.

Yhtiösuhteesta, yhtiön selvityksestä tai sen omaisuuden jakamisesta johtuvat riidat ratkaistaan lähtökohtaisesti yhtiön kotipaikan tuomioistuimessa, eikä tästä ole juuri yhtiösopimuksissa poikettu (ks. 3.2.4.). Vuoden 1981 selvityksessä tutkituista yhtiösopimuksista 13:ssa (4,3 %) on määräyksiä, jotka koskevat yhtiömiesten välisten erimielisyyksien ratkaisemista. Yleisin tapa ratkaista riidat on ratkaista ne välimiesmenettelystä annetun lain mukaan. Vain yhdessä tapauksessa riita ratkaistaan paikallisessa alioikeudessa.

4.3. Yhtiön tilien tarkastaminen

Yhtiön tilien tarkastamiseen voidaan katsoa kuuluvan yhtiömiehen oikeus tarkastaa yhtiön asiakirjoja ja kirjanpitoa sekä tilintarkastus (ks. 3.3.). Tarkastusoikeus on myös äänettömällä yhtiömiehellä ja yhtiömiehellä, joka on muutoin yhtiösopimuksella suljettu yhtiön hallinnon ulkopuolelle. Äänettömän yhtiömiehen laajaa tiedonsaantioikeutta voidaan kritisoida, koska hänen panoksensa yhtiössä voi olla varsin pieni ja epäsuhteessa esimerkiksi liikesalaisuuden arvoon nähden.⁹⁶ Äänettömän yhtiömiehen oikeudesta tarkastaa yhtiön tilit on maininta 93 yhtiösopimuksessa (41,3 %). Lisäksi kahdessa (2) sopimuksessa on mainittu ”yhtiömiehen tarkastusoikeus”. Yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan yhtiömies saa käyttää avustajaa tarkastaessaan yhtiötä.

Tutkituissa yhtiöissä lakisääteinen tilintarkastus tuli suorittaa vuoteen 1995 saakka, jos yhtiössä oli kahtena edellisenä tilikautena ollut keskimäärin 30 työntekijää. Sellaisia yhtiöitä ei ollut tutkittujen yhtiöiden joukossa. Vuodesta 1995 lähtien heinäkuuhun 2007 kaikkien kirjanpitovelvollisten yhteisöjen tuli suorittaa tilintarkastus (ks. 3.3.). Noin 40 % tutkituista 225 yhtiösopimuksesta sisältää tilien tarkastamista koskevia määräyksiä. Ne koskevat suurimmaksi osaksi sitä, onko yhtiöllä tilintarkastajaa. 36 yhtiösopimuksessa on määräys, että yhtiöllä on tilintarkastaja. Tilintarkastaja ja varatilintarkastaja ovat 38 yhtiössä. Kymmenessä (10) yhtiössä voi olla tilintarkastaja, ja kahdessa (2) on tilintarkastaja lain niin vaatiessa. Neljän (4) yhtiösopimusmääräyksen mukaan tilintarkastajan on oltava auktorisoitu ja näistä yhdessä hänen on oltava KHT -

⁹⁶ Airaksinen 2006: 162.

tilintarkastaja. Yhdessä (1) yhtiössä vastuunalainen yhtiömies voi vaatia, että tilintarkastaja on HTM tai KHT -tilintarkastaja. Tilintarkastajan valinnasta on yhtiösopimuksen määräys 43 yhtiössä: 25 yhtiössä tilintarkastajan valitsevat vastuunalaiset yhtiömiehet ja 18 yhtiössä valintaan osallistuvat myös äänettömät yhtiömiehet. Tilintarkastajan toimikausi on mainittu 28 yhtiösopimuksessa. Yhtiön tilikausi on mainittu kaikissa tutkituissa kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuksissa.

Pienyhtiötoimikunnan selvityksen mukaan tilintarkastusta koskevat määräykset yhtiösopimuksissa voidaan karkeasti jakaa seuraavasti: tilintarkastajien suorittama tarkastus, tilintarkastajien ja yhtiömiesten suorittama tarkastus sekä yhtiömiesten suorittama tarkastus. Silloisen oikeuden mukaan jokaisella vastuunalaisella yhtiömiehellä oli oikeus tarkastaa yhtiön kirjanpitoa ja hallintoa, mutta velvollisuutta ulkopuolisen tilintarkastajan suorittamaan tilintarkastukseen ei ollut. Tilintarkastajien tarkastus on säädetty suoritettavaksi reilussa 16 %:ssa yhtiöistä. 15 %:ssa yhtiöistä tilintarkastuksen suorittaa yksi tai kaksi tilintarkastajaa, minkä jälkeen äänettömille yhtiömiehille on varattava tilaisuus tutustua yhtiön kirjanpitoon. Vain yhtiömiehillä on oikeus tutustua yhtiön kirjanpitoon 85 yhtiössä (28,3 %).

4.4. Yhtiön varojen jakaminen

4.4.1. Yksityiskäyttö, korvaus menoista sekä palkan ja palkkion maksaminen

Avoimen yhtiön yhtiömiehet sekä kommandiittiyhtiön vastuunalaiset yhtiömiehet voivat henkilökohtaisen vastuunsa vuoksi ottaa yhtiöstä varoja rahana tai ”in natura” omaan käyttöönsä eli tehdä *yksityisottoja* (ks. 3.4.1.). Hallintovaltuuden puuttumisen (AKL 7:3) ja suoritettun yhtiöpanoksen määrään rajatun vastuunsa takia (AKL 1:1 ja 7:6) äänettömällä yhtiömiehellä ei ole vastaavaa oikeutta ilman eri sopimusta loukkaamatta yhtiön velkojien suojaa. Äänettömän yhtiömiehen muut kuin voitonjakona nostamat yhtiön varat ovat siten sovitun pääoman alentamista tai velkaa yhtiölle (KILA 834/1986). Jos ääneton yhtiömies saa suorittaa yksityisottoja, ne mahdollisesti lisäävät vastuunalaisen vastuita suhteessa kolmansiin. Äänettömällä yhtiömiehellä ei ole myöskään samoista syistä johtuen AKL 2:7:n mukaista oikeutta *korvaukseen yhtiön menoista* tai velan maksusta.⁹⁷ Kommandiittiyhtiössä myös äänettömällä yhtiömiehellä on oikeus *korvaukseen* yhtiön hyväksi tekemästään *työstä*. Koska äänettömän

⁹⁷ Wilhelmsson 2001: 132.

yhtiömiehen panos ei anna määräysvaltaa yhtiössä ilman eri sopimusta, on usein tarkoituksenmukaista sopia äänettömän yhtiömiehen työsuhteesta työsopimuksella.⁹⁸

Yhtiösopimusmääräyksiä koskien *yksityisottoja* tai *-tilejä* on kuudessa (6) sopimuksessa. ”Yhtiömiehillä on yksityistili” -määräys on yhdessä (1) sopimuksessa. Kolmessa (3) yhtiössä vastuunalaisten yhtiömiesten ”yksityisotot ovat sallittuja”. Yksityisottojen markkamäärä on sovittava erikseen yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan. Pieniyhtiötoimikunnan selvityksessä ei ole yhtiösopimusmääräyksiä, jotka koskevat yksityisottoja tai -tilejä.

Tutkittujen kommandiittiyhtiöiden 280 vastuunalaisesta yhtiömiehestä 119 (42,5 %) sijoittaa yhtiöön työpanoksensa. Rahamääräisen panoksen lisäksi 9 äänetöntä yhtiömiestä 270:sta (3,3 %) sijoittaa myös työpanoksensa, jota ei voida lain mukaan tulkita yhtiöpanokseksi. Eriksään vastuunalaisen työskentelystä yhtiössä on sovittu seitsemässä (7) yhtiösopimuksessa. Tutkituista kommandiittiyhtiöistä 20:ssä on ääneton yhtiömies työntekijänä. Yhdessä (1) yhtiössä yhtiömiesten työnjaosta sovitaan erikseen, ja yhdessä (1) siitä sopivat vastuunalaiset yhtiömiehet. Työsuhteesta päättävät vastuunalaiset yksimielisesti yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan. Vajaat 10 % äänettömistä yhtiömiehistä työskentelee yhtiössä molemmissa selvityksissä tutkittujen yhtiösopimusten mukaan.

Palkan maksamisesta yhtiömiehille on maininta 43:ssä kommandiittiyhtiön yhtiösopimuksessa (19,1 %), joissa yhdessäkään ei ole sovittu markkamääräistä. Näistä yhtiöistä 28:ssä palkanmaksusta sovitaan erikseen. Viiden (5) sopimuksen mukaan palkka on kohtuullinen tai käypä, ja neljässä (4) yhtiössä palkka maksetaan yhtiön tuloksen perusteella (tantieemi). Vastuunalaiselle yhtiömiehelle maksetaan palkkaa erillisen sopimuksen mukaan kahdessa (2) yhtiössä ja äänettömälle yhtiömiehelle kolmessa (3) yhtiössä. Yhdessä (1) yhtiössä yhtiömiehillä ei ole oikeutta voiton lisäksi palkkaan, vaikka he ovat sijoittaneet yhtiöön työpanoksensa, mikä on vanhan oikeustilan mukaista. Päätökset ”palkasta ja muista eduista” tekee vastuunalainen yhtiömies yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan. Vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa kommandiittiyhtiöissä palkanmaksusta yhtiömiehille on sovittu 28,7 %:ssa yhtiösopimuksista. Yhdeksässä (9) sopimuksessa on sovittu markkamääräistä, joista ei ole uudemmissa sopimuksissa mainintoja. Yleisin määräys on, että palkanmaksusta

⁹⁸ Villa 2006: 126.

sovitaan erikseen. Palkan määräytymisestä on muutamia mainintoja molemmissa selvityksissä.

4.4.2. Yhtiön voiton ja tappion jakaminen

AKL 7:4:n mukaan kommandiittiyhtiön *äänettömällä yhtiömiehellä* on *etuoikeus* yhtiön voittoon (ks. 3.4.2.). Jos yhtiön voitto ei riitä äänettömien yhtiömiesten tilikauden alussa maksetuille panoksille laskettujen korko-osuuksien suorittamiseen, voitto jaetaan äänettömien yhtiömiesten panosten suhteessa. Äänettömällä yhtiömiehellä ei ole oikeutta voittoon, jos tilikausi on tappiollinen. Kaikissa tutkituissa 225 yhtiösopimuksessa on määräys koskien äänettömän yhtiömiehen voitto-osuuden jakoperusteita. Neljässä (4) yhtiössä on määräys, että voittoa ei jaeta ollenkaan yhtiömiehille. Näistä yhtiöistä yhdessä vastuunalainen yhtiömies vastaa yhtiösopimuksen mukaan voiton käyttämisestä. Äänettömän yhtiömiehen sijoittamalle yhtiöpanokselle maksetaan korkoa 215 sopimuksen mukaan, jos yhtiö on tuottanut voittoa. Kahden (2) sopimuksen mukaan äänettömän yhtiömiehen sijoittamalle panokselle maksetaan vuosittain korkoa mahdollisesta tappiosta huolimatta. Yhden (1) sopimuksen mukaan äänettömän yhtiömiehen osuus tilikauden voitosta on 50 % yhtiöpanoksesta. Jos voittoa jää voitonjaon jälkeen jäljelle, niin kyseisen sopimuksen mukaan äänettömälle jaetaan vielä % -osuus jäljelle jääneestä voitosta. Yleisin käytetty korko on 10 %.

%	- 89	- 90	- 91	- 92	- 93	- 94	- 95	- 96	- 97	- 98	Yhteensä
KorkoL 3,2 §							1				1
Suurin veroton korko									1		1
Sovitaan erikseen				1						1	2
1 %										1	1
3 %			1								1
4 %						1			1		2
5 %							2	1	4	1	8
7 %							1				1
8 %						1		2	1	2	6
10 %	2	3	3	6	8	7	13	9	7	15	73
11 %	1	1		1							3
12 %	5	4	2		1	3	2	3	3	1	24
13 %		1				1			1		3
14 %				1							1
15 %	3	3	3	4	2	13	5	12	6	6	57
16 %			1	1			1				3
17 %		1									1
18 %	1	1	2				1	1		1	7

20 %	2		2	1	2	3	1		2		13
30 %							1		1	1	3
40 %	1					1				1	3
10 – 20 %		1	1								2
50 %									1		1
Yhteensä	15	15	15	15	13	30	28	28	28	30	217

Taulukko 19. Äänettömän panokselle maksettava korko yhtiösopimusten mukaan.

Ellei yhtiön tilikauden voitto riitä koron maksamiseen äänettömän yhtiömiehen sijoittamalle yhtiöpanokselle, niin

- voitto jaetaan äänettömille yhtiömiehille tasan heidän yhtiöpanostensa suhteessa (32 yhtiösopimusta)
- koko voitto jaetaan äänettömille yhtiömiehille (28)
- jäljelle jäänyt erotus maksetaan seuraavien vuosien voitoista (29)
- jäljelle jäänyt erotus liitetään äänettömän yhtiömiehen sijoittamaan pääomaan (1).

Muita äänettömän yhtiömiehen voitto-osuuden määräytymisperusteita on tutkituissa yhtiösopimuksissa neljä (4). Äänettömän yhtiömiehen voitto-osuus määräytyy hänen työpanoksensa perusteella yhden (1) sopimuksen mukaan. Jos kyseinen yhtiö on tuottanut tilikaudelta tappiota, niin äänettömälle yhtiömiehelle maksetaan kuitenkin korkoa hänen sijoittamalleen pääomapanokselle. Muiden kolmen (3) äänettömän yhtiömiehen voitto-osuuden määräytymistä koskevien määräyksien mukaan

- voitto jaetaan vastuunalaisten ja äänettömien yhtiömiesten yhtiöpanosten suhteessa, kun yhtiömiehen yhtiön puolesta maksamat kulut otetaan huomioon
- voitto jaetaan tasan yhtiömiesten kesken
- voitto jaetaan yhtiömiesten kesken ”yhtiön hyväksi tehdyn työn suhteessa”.

Kolmessa (3) kommandiittiyhtiössä ääneton yhtiömies voi halutessaan lisätä yhtiöön sijoittamaansa panosta voitto-osuudellaan. Ennakkoon ääneton yhtiömies voi nostaa yhdessä (1) yhtiössä, kuitenkin niin, että ennakkonostojen ja voitto-osuuden erotus on palautettava sovitun määräajan kuluessa.

Ennen AKL:ia voimassa olevan lainsäädännön mukaan kommandiittiyhtiön yhtiösopimuksessa oli oltava maininta siitä, miten äänettömän yhtiömiehen voitto-osuus lasketaan. Jos yhtiö jakoi voittoa, äänettömän yhtiömiehen voitto-osuus jaettiin ensin ja

lopun voitosta jaettiin vastuunalaisille yhtiömiehille.⁹⁹ Varsinaisia voitonjakosäännöksiä ei ollut. AKL:ssa säädetään kommandiittiyhtiön voiton ja tappion jakamisesta (AKL 7:4 §). Säännöksiä sovelletaan, ellei toisin ole sovittu, eli laki on myös tältä osin dispositiivinen. Molemmissa selvityksissä tutkituissa yhtiösopimuksissa kaikissa on sovittu siitä, miten äänettömän yhtiömiehen voitto-osuus lasketaan, jos voittoa sopimuksen mukaan jaetaan. Koron maksaminen sijoitetulle yhtiöpanokselle on yleisin voitto-osuuden määräytymisperuste. Korkea äänettömän yhtiömiehen panokselle voitto-osuutena maksetaan n. 74 %:ssa vuoden 1981 selvityksessä tutkituista yhtiöistä ja n. 97 %:ssa uudemmissa. Molemmissa selvityksissä tutkituissa yhtiösopimuksissa on lisäksi muutamia lisämääräyksiä koron maksamisen lisäksi. Yleisimmät korkoprosentit ovat 10, 12 ja 15 %. Erityisesti uudemmissa yhtiösopimuksissa on määräyksiä siltä varalta, ettei tilikauden voitto riitä koron maksamiseen äänettömän yhtiömiehen sijoittamalle yhtiöpanokselle. Yleisin määräys on, että voitto jaetaan tasan äänettömille yhtiömiehille heidän yhtiöpanostensa suhteessa.

Vastuunalaisen yhtiömiehen voitto-osuus määräytyy lain mukaan samoin kuin avoimen yhtiömiehen voitto-osuus (ks. 3.4.3.). 80 % (180/225) tutkituista kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuksista sisältää määräyksen, joka koskee vastuunalaisen yhtiömiehen voitto-osuutta. Melkein kaikissa tutkituissa yhtiöissä, joissa yhtiömiehille jaetaan osuus yhtiön tuottamasta voitosta, äänettömän voitto-osuus suoritetaan ensin. Yleinen määräys on, että loppuvoitto tai jäljelle jäänyt voitto tulee vastuunalaiselle yhtiömiehelle (118 sopimusta). Usein näissä yhtiöissä on yksi vastuunalainen yhtiömies. Vastuunalaiset yhtiömiehet jakavat loppuvoiton 18 kommandiittiyhtiössä ”parhaaksi katsomallaan tavalla”. Kahden (2) yhtiösopimuksen mukaan loppuvoitosta puolet jätetään yhtiöön ja puolet jaetaan vastuunalaisien kesken. Kahdessa (2) yhtiössä loppuvoitto lisää vastuunalaisen sijoitettua pääomaa. Yhden (1) sopimuksen mukaan loppuvoitto lisätään ensin yhtiön ”voittovarat -tilille”, josta vastuunalainen yhtiömies voi halutessaan nostaa varoja. Vastuunalainen yhtiömies voi halutessaan lisätä sijoitettua panostaan voitto-osuudellaan kahdessa (2) kommandiittiyhtiössä. Voitto-osuuden ennakkonosto on mahdollinen kuudessa (6) yhtiössä.

”Loppuvoitto” jaetaan tasan vastuunalaisien yhtiömiesten kesken 23 yhtiössä. 13 tutkitussa yhtiössä vastuunalaisen yhtiömiehen voitto-osuus määräytyy yhtiöosuuksien, sijoitettujen pääomien, työpanoksen tai ansiotulo-osuuden mukaan. Näistä yhtiöistä yhdeksässä (9) ”loppuvoitto” jaetaan vastuunalaisille yhtiöosuuksien suhteessa. Työpanosten suhteessa se jaetaan kahdessa (2) yhtiössä. ”Loppuvoitto” jaetaan

⁹⁹ KM 1983:56: 13, 113.

vastuunalaisten yhtiömiesten kesken sijoitettujen panosten suhteessa yhdessä (1) yhtiössä. Sijoitetun yhtiöpanoksen sekä ansiotulo-osuuden suhteessa jäljelle jäänyt voitto jaetaan vastuunalaisten kesken yhdessä (1) yhtiössä. Yhtiön tuottama voitto jaetaan yhtiömiesten kesken tasan yhden (1) sopimuksen määräyksellä. Yhdessä (1) yhtiössä se jaetaan yhtiömiehille ”yhtiön hyväksi tehdyn työn suhteessa”. Yhtiömiesten kesken voitto jaetaan sijoitettujen panosten suhteessa, kun ensin on huomioitu yhtiömiehen yhtiön puolesta maksamat kulut, yhdessä (1) yhtiössä.

Vastuunalaisen yhtiömiehen voitto-osuudesta on sovittu vuoden 1981 selvityksessä vajaassa 50 %:ssa tutkituista yhtiösopimuksista. Yleisin määräys on, että loppuvoitto tulee vastuunalaiselle yhtiömiehelle. Varsinaisia voitto-osuuden laskemisperusteita ei ole kuin muutamissa sopimuksissa. Uudemmissa sopimuksissa määräykset koskien vastuunalaisen yhtiömiehen osuutta yhtiön tilikauden voitosta ovat selvästi yleisempiä. Varsinaisia voitto-osuuden laskemista koskevia määräyksiä on 39 yhtiösopimuksessa (17,3 %), mikä on n. 80 % yhtiöistä (39/50), joissa on enemmän kuin yksi vastuunalainen yhtiömies. Yhtiöissä, joissa yhtiömiehille jaetaan osuus yhtiön tuottamasta voitosta yhtiösopimuksen mukaan, lähes kaikissa äänettömän yhtiömiehen voitto-osuus suoritetaan ensin. Kolmessa yhtiössä voitonjakomääräykset koskevat kaikkia yhtiömiehiä.

Tutkittujen 225 kommandiittiyhtiön tuottama voitto jätetään tai voidaan jättää jakamatta yhtiömiehille 12 yhtiösopimuksen määräyksen mukaan. Ehdottomia voitonjakokieltoja on viidessä (5) yhtiössä: ”Voitto jätetään jakamatta” kahdessa (2) yhtiössä, joista toisessa vastuunalainen yhtiömies vastaa yhtiösopimuksen mukaan voiton käyttämisestä, ”voitto lisätään yhtiön pääomaan, jolloin sitä ei voida enää jakaa” (2) ja ”voitto lisää yhtiön voitto-/tappiotiliä” (1). Lisäksi kahdessa (2) yhtiösopimuksessa on maininta tilanteesta, jossa voittoa ei myöskään jaeta: ”Voitto lisätään voitto-/tappiotilille, ellei se riitä äänettömän yhtiömiehen voitto-osuuden maksamiseen” ja ”voitto siirretään omaan pääomaan yksityistilien katteeksi, jos yhtiön oma pääoma on negatiivinen”. Kahdessa (2) kommandiittiyhtiössä puolet loppuvoitosta, joka jää jäljelle, kun ääneton yhtiömies on saanut osuutensa voitosta, ”jätetään jakamatta yhtiön hyväksi” ja puolet jaetaan vastuunalaisten yhtiömiesten kesken. Voitto voidaan kokonaan tai osittain jättää jakamatta kolmen (3) yhtiösopimuksen määräyksen perusteella: Niin sanottu loppuvoitto ”jätetään maksamatta vastuunalaisen tai vastuunalaisten päätöksellä, jolloin jakamatta jätetty osuus voitosta siirretään voitto-/tappiotilille tai vararahastoon” (2) tai ”voitto jätetään jakamatta yhtiömiesten päätöksellä” (1).

Osa voitosta voidaan jättää jakamattomana yhtiöön ja siirtää voitto- ja tappiutilille tai erityisesti perustettuun vararahastoon. Tällainen määräys on noin 15 %:ssa vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa yhtiöissä. Vastaava luku uudemmissa yhtiöissä on noin 5 %. Näistä yhtiöistä muutamissa on ehdoton voitonjakokielto yhtiösopimuksen mukaan, esimerkiksi ”voitto jätetään jakamatta” tai ”voitto lisätään yhtiön pääomaan, jolloin sitä ei voida enää jakaa”.

Äänetön yhtiömies ei osallistu *tappion* kattamiseen yhtiön toiminnan aikana, ellei toisin ole sovittu. Tappio jaetaan avoimien yhtiöiden tapaan vastuunalaisten kesken (ks. 3.4.3.). Yleisin tappiota koskeva yhtiösopimuksen määräys on, ettei äänetön yhtiömies osallistu tappion kattamiseen (34 sopimusta). Varsinaisesti vastuunalainen yhtiömies joutuu kattamaan yhtiön mahdollisen tappion 15 yhtiössä, joissa tappio

- jaetaan tasan vastuunalaisten kesken (10 sopimusta)
- jaetaan vastuunalaisten yhtiöosuuksien mukaan (4)
- jää vastuunalaisen vastattavaksi (1).

Määräyksiä tappio-osuuden suorittamisesta yhtiölle ei näissä sopimuksissa ole. Tappio katetaan lisäksi viidessä yhtiössä niin, että tappio katetaan voittovaroista (1 sopimus), ensin vähennetään vastuunalaisen yhtiöpanosta tappion määrällä (1), tappio katetaan ensin voittovaroista ja sitten vastuunalaisten yhtiöpanoksista (1), tappiota ei vähennetä yhtiömiesten yhtiöpanoksista (1), tappio jätetään jakamatta voitto-/tappiutilille (1). Mahdollisen tappio-osuuden maksamista koskevia määräyksiä on kolmessa (3) yhtiösopimuksessa: Vastuunalaisen on maksettava puolet tappio-osuudesta seuraavan tilikauden aikana ja puolet sitä seuraavan aikana, kuitenkin niin, että aikaisemmin yhtiön puolesta suoritettut maksut otetaan huomioon. Tappion jakamista tai jakamatta jättämistä koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on vain uudemmissa yhtiösopimuksissa.

4.5. Yhtiösuhteen muutokset

4.5.1. Yhtiön purkamisvaateen edellytykset

Yhtiösuhteeseen voi aiheuttaa muutoksia yhtiöosuuden mahdollinen luovuttaminen, jolloin yhtiöön tulee uusi yhtiömies tai luovutettu yhtiöosuus lunastetaan, sekä yhtiörakenteen ja yhtiömuodon muuttaminen. Myös AKL 5:1:ssä säädetty yhtiömiehen oikeus vaatia yhtiön purkamista voi johtaa näihin muutoksiin (ks. 3.5.1.). Kun joku yhtiömiehistä on esittänyt purkamisvaateen, muut yhtiömiehet voivat lunastaa vaateen

esittäneen yhtiömiehen yhtiöosuuden tai asettaa yhtiö selvitystilaan yhtiön purkamistarkoituksessa. Äänettömän yhtiömiehen kuoleman, konkurssin tai yhtiöosuuden ulosmittauksen takia ei kuitenkaan voida vaatia yhtiön purkamista, vaan muilla yhtiömiehillä on oikeus lunastaa hänen osuutensa. Jos konkurssipesä, kuolinpesä tai ulosmittausvelkoja sitä vaatii, äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuus on lunastettava (AKL 7:8). Muut kuin edellä mainitut purkamisperusteet oikeuttavat myös äänettömän yhtiömiehen vaatimaan kommandiittiyhtiön purkamista. Tällöin muilla yhtiömiehillä on oikeus, mutta ei velvollisuutta lunastaa äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuus.¹⁰⁰ Lunastuksena olisi maksettava, jos ei muuta ole sovittu, äänettömälle yhtiömiehelle tuleva jako-osuus, kun kommandiittiyhtiön omaisuus jaetaan yhtiömiehille. Jako-osuus on äänettömän yhtiömiehen maksama yhtiöpanos (AKL 7:8.1 ja 7:9).

Vaikka yhtiömieheltä ei voida kokonaan poistaa irtisanomisoikeutta, yhtiösopimuksessa voidaan sopia, että yhtiömiehellä on oikeus erota yhtiöstä ilman, että ero johtaisi yhtiön purkamiseen. Voidaan myös sopia, että yhtiömies olisi tietyin edellytyksin, esimerkiksi yleisen eläkeiän saavutettuaan, velvollinen eroamaan yhtiöstä.¹⁰¹ Vuoden 1981 selvityksen mukaan vajaassa 10 %:ssa yhtiösopimuksista on määräyksiä koskien yhtiömiehen eroa yhtiöstä. Tavallisesti näissä sopimuksissa on todettu, että yhtiömiehen on ilmoitettava eroamisestaan etukäteen. Yhtiöosuuden lunastamisesta ei ole määräyksiä.

Tässä selvitetystä yhtiöistä yksi (1) yhtiö purkautuu, kun joku yhtiömiehistä *eroaa*. Viidessä (5) sopimuksessa on määräys, että yhtiö ei purkautu yhtiömiehen erotessa yhtiöstä. Äänettömän eroaminen yhtiöstä ei aiheuta yhtiön purkautumista kahdeksan (8) sopimusmääräyksen mukaan. Yksi (1) sopimus velvoittaa uuden äänettömän yhtiömiehen tuloa yhtiöön. Tavasta, miten yhtiömies voi erota yhtiöstä, on määrätty yhdessä (1) sopimuksessa: ”Yhtiömies voi erota yhtiöstä luovuttamalla panoksensa yhtiölle, jolloin eronneen on asetettava vakuus mahdollisista velvoitteistaan.” Eronneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastusoikeus on äänettömällä yhtiömiehellä seitsemässä (7) yhtiössä. Edellä mainitut yhtiöt ovat kaikki ”kahden miehen yhtiöitä”. Yhden (1) sopimusmääräyksen mukaan ääneton lunastaa eronneen vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuuden, jolloin hänestä tulee vastuunalainen yhtiömies. Vastuunalaisella yhtiömiehellä on oikeus lunastaa eronneen yhtiömiehen yhtiöosuus yhdentoista (11) ja äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuus kahdeksantoista (18) sopimuksen mukaan. Yhden (1) sopimusmääräyksen mukaan vastuunalainen valitsee uuden äänettömän yhtiömiehen eronneen tilalle. Varsinaista lunastuslauseketta ei sopimuksessa ole. Yhden (1)

¹⁰⁰ Wilhelmsson 2001: 263.

¹⁰¹ Wilhelmsson 2001: 233, 235.

sopimuksen mukaan yhtiömies lunastaa eronneen äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden.

Yhtiön nettovarallisuus on laskelman perustana kymmenessä (10) yhtiössä, kun määritellään eronneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastushinta, joka on

- osuuden käypä arvo, kun yhtiön varoista vähennetään yhtiön velat (7 sopimusta)
- osuuden käypä arvo, kuten edellä, josta vähennetään 40 % varauksista (2)
- 25 % yhtiön nettovarallisuudesta (1).

Kahdessa (2) sopimuksessa on mainittu arvoksi ”yhtiöosuus”. Kyseisissä sopimuksissa yhtiömiehille on sopimuksissa määritelty määräsainen osuus yhtiöstä. Laki (AKL 5 luvun 6 § ja 7 §) on osuuden arvon laskentaperusteena yhdessä (1) yhtiössä.

Taulukko 20 kuvaa *irtisanomisaikoja* tutkituissa yhtiöissä. Kaikki näiden sopimukset ovat voimassa toistaiseksi. Taulukon kirjainsymbolit tarkoittavat sitä, että

- yhtiömies irtisanoo yhtiösopimuksen (A)
- vastuunalainen yhtiömies irtisanoo yhtiösopimuksen (B)
- yhtiömies irtisanoo yhtiösopimuksen sopimuksessa mainituin irtisanomisajoin, jos muut yhtiömiehet eivät suostu lopettamaan yhtiön toimintaa ennen irtisanomisajan kulumista loppuun (C)
- vastuunalainen yhtiömies irtisanoo yhtiösopimuksen sopimuksessa mainituin irtisanomisajoin, jos muut yhtiömiehet eivät suostu lopettamaan yhtiön toimintaa ennen irtisanomisajan kulumista loppuun (D)
- vastuunalainen yhtiömies irtisanoo äänettömän yhtiömiehen (E)
- ääneton yhtiömies irtisanoo yhtiösopimuksen (F).

IRTISANOMISAIKA	A	B	C	D	E	F	YHTEENSÄ
1 kk		1				1	2
2 kk	2	2			3		7
3 kk	18	9	1	6	5	41	80
4 kk	2						2
6 kk	35	37	4	40	5	32	153
12 kk		1		1		2	4
aikaa ei mainittu	2	1			4	3	10
välittömästi		1					1
YHTEENSÄ	59	52	5	47	17	79	259

Taulukko 20. Yhtiösopimuksen irtisanomisaika.

Yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan äänettömällä yhtiömiehellä ei ole oikeutta irtisanoa yhtiösopimusta eikä vaatia yhtiön purkamista. AKL:n mukaisia irtisanomisaikoja sovelletaan yhdessä (1) yhtiössä. Vastuunalainen yhtiömies tai yhtiö lunastaa yhtiöosuuden, kun vastuunalainen yhtiömies irtisanoutuu, kahdeksassa (8) yhtiössä. Jos äänetön yhtiömies irtisanoaan yhtiöstä, vastuunalainen lunastaa irtisanotun yhtiöosuuden kolmessa (3) yhtiössä. Yhtiö on yhtiösopimuksen irtisanoneen äänettömän yhtiöosuuden lunastaja neljässä (4) yhtiössä. Yleisin määritely irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastushinta on ”yhtiöpanos korkoineen” (13 sopimusta). Sijoitettu yhtiöpanos on perustana myös 12 muussa yhtiösopimuksessa, joissa irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastushinta on

- yhtiöpanos maksamattomine voitto-osuuksineen (4 sopimusta)
- panoksen nimellisarvo (4)
- yhtiömiehen sijoittama pääoma (2)
- yhtiösopimuksen mukaan määrätty panos (1)
- yhtiöpanos käyvän arvon mukaisesti (1).

Lunastushinnan suorittamisesta on määräys vain yhdessä (1) yhtiösopimuksessa: Äänettömän irtisanoessa yhtiösopimuksen lunastushinta on maksettava irtisanomisajan kuluessa.

Noin 50 % vanhemmista sopimuksista sisältää irtisanomislausekkeen, joka yleensä koskee irtisanomisaikaa. Yhtiösopimuksen voi tällöin irtisanoa joko yhtiömies tai vastuunalainen yhtiömies. Yleisimmät irtisanomisajat ovat 3, 6 tai 12 kuukautta. Lähes jokaisessa uudemmassa sopimuksessa on yhtiösopimuksen irtisanomista koskevia määräyksiä. Uudemmissa yhtiöistä 7,6 % on sellaisia, joissa vastuunalainen yhtiömies voi irtisanoa äänettömän yhtiömiehen. Yleisin irtisanomisaika on kuusi kuukautta. Vain 3 % vanhemmista sopimuksista sisältää määräyksiä koskien irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamista. Tällöin yhtiömiehellä on oikeus lunastaa irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuus. Yhtiösopimuksen irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamisoikeudesta on määräyksiä 24 %:ssa uudemmissa yhtiösopimuksista ja suurimmassa osassa on myös lunastushintaa koskeva määräys. Yleensä lunastaja on vastuunalainen yhtiömies tai yhtiö, ja lunastushinta perustuu tavallisimmin joko sijoitettuun yhtiöpanokseen voitto-osuuksien kera tai osuuteen yhtiön nettovarallisuudesta.

Kahdessa (2) yhtiösopimuksessa on määräys, että yhtiö purkautuu, jos *joku yhtiömiehistä kuolee*. Kolmen (3) sopimuksen mukaan kuolin- tai konkurssipesällä on

oikeus vaatia kuolleen tai konkurssissa olevan yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamista. Kolmessa (3) yhtiösopimuksessa on määräys, ettei kuolin- tai konkurssipesällä ole oikeutta vaatia yhtiön purkamista. Edellä mainittujen sopimusten määräykset koskevat sekä äänettömän että vastuunalaisen yhtiömiehen kuolemantapausta. Muissa yhtiömiehen kuolemaa koskevissa määräyksissä on sovittu erikseen äänettömän ja vastuunalaisen yhtiömiehen kuoleman varalta.

Yhtiö ei purkautu *vastuunalaisen yhtiömiehen kuoleman* johdosta 11 yhtiösopimuksen mukaan. Yhdessä (1) yhtiössä kuolleen vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuus siirtyy muille vastuunalaisille yhtiömiehille. Kuolleen vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuus siirtyy perillisille 26 yhtiössä. Yhdessä näistä yhtiöistä on yksi perillinen ja yhdessä aviopuoliso nimetty yhtiösopimuksessa kuolleen yhtiöosuuden saajaksi. 24 yhtiösopimuksen määräyksen mukaan kuolleen vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuus siirtyy perillisille, mutta ellei joku perillisistä jatka toimintaa yhtiössä, yhtiöosuus on lunastettavissa 20 sopimuksen mukaan ja yhtiö purkautuu neljän (4) määräyksen perusteella. Yhdessä (1) sopimuksessa on määräys, että yhtiöosuus tulee perillisille tai yhtiö purkautuu eloonjääneen vastuunalaisen yhtiömiehen päätöksellä. 41 yhtiösopimuksessa on määräys, että kuolleen vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuus lunastetaan. Yhdessä (1) yhtiössä osuus lunastetaan tai yhtiö puretaan. 22 yhtiösopimuksessa lunastaja on yhtiö (5 sopimusta), yhtiömies (9), vastuunalainen yhtiömies (7) ja ääneton yhtiömies (1).

Yhtiö ei purkautu 15 yhtiösopimuksen määräyksellä, jos *ääneton yhtiömies kuolee*. Yhdessä näistä yhtiöistä on määräys, jonka mukaan ”yhtiö ei purkautu äänettömän yhtiömiehen kuoleman johdosta, kuten yhtiömiehen erotessa”. Kuolleen äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuus siirtyy perillisille tai oikeudenomistajille 14 yhtiössä. Samoin yhtiöosuus siirtyy perillisille 19 yhtiösopimuksen määräyksellä, mutta ellei kukaan perillisistä jatka yhtiössä, yhtiöosuus lunastetaan 17 yhtiössä ja yhtiö purkautuu 2 sopimuksen mukaan. Vastuunalaisten yhtiömiesten päätöksellä yhtiöosuus siirtyy perillisille tai yhtiö puretaan yhden (1) sopimuksen mukaan. 51 yhtiössä kuolleen äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuus lunastetaan. Yhdessä (1) yhtiössä kuolleen äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuus lunastetaan ja yhtiöön otetaan uusi ääneton yhtiömies. Äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastaja on mainittu 28 yhtiösopimuksessa: Yhtiö on lunastaja kymmenessä (10), yhtiömies kymmenessä (10) ja vastuunalainen yhtiömies kahdeksassa (8) yhtiössä.

Yhtiömiehen konkurssia tai ulosmittausta koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on tutkituissa yhtiösopimuksissa melko vähän. Yhdenkään yhtiösopimuksen mukaan yhtiö ei purkaudu jonkun yhtiömiehen konkurssin johdosta. Kolmen (3) sopimuksen mukaan kuolin- tai konkurssipesällä ei ole oikeutta vaatia yhtiön purkamista. Kuolin- tai konkurssipesällä on oikeus vaatia yhtiöosuuden lunastamista kolmen (3) sopimuksen mukaan. Konkurssissa tai ulosmittauksen kohteena olevan vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuus lunastetaan kahdeksassa (8) yhtiössä. Yhdessä (1) yhtiössä lunastaja on äänetön yhtiömies ja yhdessä (1) yhtiössä yhtiömies. Äänettömän yhtiömiehen ollessa konkurssissa tai ulosmittauksen kohteena hänen yhtiöosuutensa lunastetaan 15 yhtiössä. Lunastajana on vastuunalainen yhtiömies viidessä (5), yhtiömies viidessä (5) ja yhtiö yhdessä (1) yhtiössä.

Kahdessa (2) yhtiösopimuksessa on määräys yhtiön toiminnan jatkuvuudesta sekä yhtiöosuuden lunastamisesta, kun *yhtiösuhteen edellytykset ovat rauenneet AKL 5:5:n mukaisesti*. Kyseisten yhtiösopimuksen mukaan toisella yhtiömiehellä on oikeus tai mahdollisuus lunastaa yhtiön purkamista vaatineen yhtiömiehen yhtiöosuus. Yhtiöosuuden lunastushinta em. tapauksissa on lain (AKL 5 luvun 6§ ja 7§) mukaan määritelty arvo. Yhtiömiehen mahdollista *työkyvyttömyyttä*, joka on AKL 5:5:ssä tarkoitettu yhtiösuhteen edellytyksen raukeaminen, koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on tutkituissa kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuksissa vain kolmessa (3). Yhden (1) sopimuksen mukaan yhtiösopimus purkautuu yhtiömiehen tullessa kykenemättömäksi työhön yhtiön hyväksi. Kahden (2) sopimuksen mukaan yhtiö lunastaa työkyvyttömän yhtiömiehen yhtiöosuuden.

Tutkituista kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuksista 46:ssa on määritelty yhtiöosuuden lunastushinta, kun yhtiömies kuolee, on konkurssissa tai on kykenemätön työhön yhtiön hyväksi. Yhtiömiehen sijoittama yhtiöpanos on lunastushinnan perusteena 15 yhtiössä. Yhtiöosuuden lunastushinta kyseisissä yhtiöissä on

- sijoitettu yhtiöpanos, johon lisätään maksamattomat voitto-osuudet, kun kysymyksessä on äänettömän yhtiöosuus (7 sopimusta)
- sijoitettu yhtiöpanos ja sille maksettava korko (5)
- sijoitettu panos (3).

Yhtiösopimuksessa määritelty yhtiömiehen yhtiöosuus ja yhtiön varallisuus (nettovarallisuus) on lunastushinnan laskemisen perustana 28 yhtiösopimuksen mukaan. Yhtiöosuuden lunastushinta on

- osuuden käypä arvo (17 sopimusta)
- ”yhtiöosuuden mukainen osuus” (4)

- yhtiöosuus sekä osuus liikearvosta (1)
- puolet yhtiöosuudesta (1)
- osuuden verotusarvo, josta vähennetään 50 % varauksista (1)
- puolet varojen ja velkojen erotuksesta, kun vastuunalainen yhtiömies kuolee ja yhtiö tai joku vastuunalaisista yhtiömiehistä lunastaa (2)
- ”varat – velat, eli käypä arvo”, kun äänetön lunastaa vastuunalaisen (2).

Kun yhtiöosuuden arvon laskeminen perustuu yhtiön varallisuuteen (nettovarallisuuteen), se voi olla myös negatiivinen. Lakiin on viitattu kolmessa (3) sopimuksessa: ”Vastuunalainen lunastetaan AKL:n mukaan” yhdessä (1) yhtiössä ja ”yhtiöosuuden arvo lasketaan AKL:n 5 luvun 6 ja 7 pykälien sekä 6 luvun 2 pykälän mukaan” kahden (2) yhtiösopimuksen perusteella.

Vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa yhtiösopimuksissa ei ole määräyksiä, jotka koskevat yhtiömiehen kuolemaa, konkurssia, ulosmittausta, työkyvyttömyyttä tai muita AKL:ssa säädettyjä mahdolliseen yhtiön purkamiseen johtavia tilanteita. Monissa uudemmissa yhtiöissä on kyseisten tapausten varalta yhtiösopimusmääräyksiä, jotka koskevat toiminnan jatkuvuutta, yhtiömiehen osuuden lunastamista sekä yhtiöosuuden lunastushintaa. Esimerkiksi yhtiömiehen kuolemaa koskevia sopimusmääräyksiä on yli kolmanneksessa uusista yhtiösopimuksista.

Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömiehet eivät saa harjoittaa yhtiön kanssa kilpailevaa toimintaa, elleivät toiset yhtiömiehet siihen suostu (AKL 2:11 ja 7:2). Kilpailukiello koskee kaikenlaista toimintaa, joka objektiivisesti arvioiden kilpailee yhtiön toiminnan kanssa. Äänettömällä yhtiömiehellä on mm. tarkastusoikeutensa perusteella mahdollisuus saada tietoja yhtiöstä, joten on luonnollista, että kilpailukiello koskee myös häntä. Kilpailukiellon rikkominen antaa toisille yhtiömiehille oikeuden purkamisvaateen esittämiseen AKL 5:5:n nojalla. Vaikka kilpailukiello ei ulotu koskemaan työntekoa kilpailevassa yhtiössä, saattaa tällainen menettely merkitä myös yhtiösuhteeseen perustuvien velvollisuuksien olennaista rikkomista.¹⁰²

Yhtiömiehen yhtiön kanssa kilpailevasta toiminnasta on määräyksiä muutamissa yhtiösopimuksissa (6 %). Kolmessa (3) yhtiössä kaikenlainen yhtiön kanssa kilpaileva toiminta on kielletty. Kahdessa (2) yhtiössä kilpaileva toiminta on sallittu, mutta toisessa se on kielletty yhtiön kotipaikkakunnalla. Äänetön yhtiömies voi harjoittaa yhtiön kanssa kilpailevaa toimintaa kuuden (6) sopimuksen mukaan, joista kolmessa (3)

¹⁰² HE 6/1987: 30–31.

siihen vaaditaan vastuunalaisten yhtiömiesten suostumusta. Yhdessä (1) yhtiössä kilpailevasta toiminnasta voidaan sopia erikseen. Entinen yhtiömies voi aloittaa yhtiön kanssa kilpailevan toiminnan yhden (1) sopimuksen mukaan, kun hän on ollut ”tietyn ajan”, jota ei ole sopimuksessa mainittu, ”yhtiön ulkopuolella”. Yhtiömiehen ulkopuolisesta toiminnasta ei ollut määräyksiä vanhemmissa yhtiösopimuksissa. Ennen AKL:ia katsottiin, että äänettömällä yhtiömiehellä on oikeus kilpailla kommandiittiyhtiön kanssa.

4.5.2. Yhtiöosuuden luovuttaminen ja yhtiömuodon muuttaminen

Lain mukaan avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön *yhtiöosuus* ei ole vapaaehtoisesti siirrettävissä, elleivät muut yhtiömiehet suostu siirtoon (AKL 1:4.2) (ks. 3.5.2.). Yhtiöosuuden luovuttamisen edellytyksiä on tutkituissa yhtiösopimuksissa kolmenlaisia: Määräykset koskevat kaikkia yhtiömiehiä, vastuunalaisia yhtiömiehiä tai äänettämiä yhtiömiehiä. Yhden (1) yhtiösopimuksen mukaan yhtiöosuuden luovuttaminen johtaa yhtiön purkautumiseen. Kaikkia yhtiömiehiä koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on tutkituissa kommandiittiyhtiöissä kolmenlaisia. Viidessätoista (15) yhtiösopimuksessa määrätään, että ”yhtiömies voi luovuttaa vain osan panoksestaan kolmannelle”, mikä voi tarkoittaa, että yhtiöön tulee uusi yhtiömies. Yhtiömiehillä ei ole oikeutta luovuttaa yhtiöosuuttaan ilman muiden yhtiömiesten suostumusta viidessätoista (15) yhtiössä eikä ilman vastuunalaisten yhtiömiesten suostumusta viidessä (5) yhtiössä.

Vastuunalainen yhtiömies voi luovuttaa yhtiöosuutensa ”äänetöntä kuulematta” 38 sopimuksen mukaan. Kaikkien yhtiömiesten suostumuksella vastuunalainen voi luovuttaa osuutensa viidessä (5) yhtiössä. Kolmessa (3) yhtiössä luovuttamisen edellytyksenä on muiden vastuunalaisten suostumus. ”Vastuunalainen yhtiömies voi luovuttaa osan yhtiöosuudestaan, mutta ei oikeuksiaan eikä velvollisuuksiaan vastuunalaisena yhtiömiehenä” yhden (1) sopimuksen mukaan. Tämäkin määräys tarkoittanee uuden yhtiömiehen tulemistä yhtiöön. Ääneton yhtiömies voi luovuttaa yhtiöosuutensa osittain tai kokonaan 219 sopimuksen mukaan, joista 187 sopimuksessa on mainittu luovuttamisen edellytys. Halutessaan luovuttaa yhtiöosuutensa ääneton yhtiömies tarvitsee vastuunalaisten yhtiömiesten suostumuksen 167 sopimuksen mukaan.

Ei ole oikeutta luovuttaa	2	1						1	2		6
Yhtiömiesten suostumus	2	2	3			2	1		1		11
Vastuunalaisen yhtiömiehen suostumus	11	10	11	15	14	21	25	19	19	22	167
Vapaasti					1			1			2
Hallituksen suostumuksella		1									1
YHTEENSÄ	15	14	14	15	15	23	26	21	22	22	187

Taulukko 21: Äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden luovuttamisen edellytykset.

Luovutuksen kohteena olevan yhtiöosuuden voi tutkittujen yhtiösopimusten mukaan lunastaa toinen yhtiömiehen, vastuunalainen yhtiömiehen tai yhtiö. Yleisin määräys on, että oikeus lunastaa luovutettu yhtiöosuus on vastuunalaisilla yhtiömiehillä (13 sopimusta). Kahdeksan (8) yhtiötä on yhtiösopimuksensa perusteella oikeutettu lunastamaan luovutuksen kohteena oleva yhtiöosuus. Yhden (1) sopimuksen mukaan lunastaja on ensisijaisesti yhtiö. Muilla yhtiömiehillä, eli myös äänettömällä yhtiömiehellä, on lunastusmahdollisuus kuuden (6) sopimuksen mukaan. Yhdessä näistä sopimuksista on mainittu ”etuosto-oikeus”. Lunastusoikeus koskee vain äänettömän yhtiöosuuden luovutustilannetta kahdessa (2) yhtiössä. Kahdessa (2) yhtiösopimuksessa on erillinen määräys, ettei äänettömän yhtiömiehen voi lunastaa luovutuksen kohteena olevaa yhtiöosuutta. Vain äänettömän yhtiömiehen kolmannelle luovuttama yhtiöosuus on mahdollista lunastaa kahdessa (2) yhtiössä.

Tutkituissa kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuksissa on 12 erilaista määritelmää luovutuksen kohteena olevan yhtiöosuuden arvoksi mahdollisessa lunastustilanteessa. Lunastushinta on

- yhtiöosuuden nimellisarvo mahdollisine maksamattomine voitto-osuuksineen (6 sopimusta)
- tilinpäätöksen osoittama yhtiöosuuden arvo (tasearvo) (4)
- piilevillä veroveljoilla sekä varauksilla korjattu osuuden tasearvo (3)
- yhtiöpanos sekä maksamaton voitto-osuus (2)
- varauksilla oikaistu osuuden käypäarvo (1)
- yhtiöosuuden verotusarvo (1)
- osuuden siirronsaajan tarjoama hinta (1)
- asiantuntijan määrittelemä yhtiöosuuden arvo (1)
- erikseen yhtiömiesten kesken sovittava osuuden arvo (1)
- AKL 5:6:n määrittelemä arvo (1).

Äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden arvo on erikseen määritelty neljässä (4) sopimuksessa: Yhtiöosuuden arvo on äänettömän sijoittama panos kolmessa (3) yhtiössä. Yhdessä (1) yhtiössä se on panos lisättynä panokselle laskettu korko-osuus.

Ennen AKL:ia voimassa olleen kommandiittiyhtiöasetuksen mukaan yhtiösopimuksessa oli mainittava, saako ääneton yhtiömies siirtää yhtiöosuutensa yhtiössä toiselle ja millä tavalla tämä siirto voi tapahtua.¹⁰³ Uudemmistakin yhtiösopimuksista n. 99 % on sellaisia, joissa on määräys koskien äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden luovuttamista. Vuoden 1981 selvityksessä tutkituista yhtiöistä 23,3 % on sellaisia, joissa äänettömällä yhtiömiehellä ei ole oikeutta luovuttaa yhtiöosuuttaan. Uudemmista yhtiöistä vajaat 3 % on sellaisia, joissa on määrätty ehdoton luovutuskielto. Yleisin edellytys molemmissa selvityksissä tutkituissa yhtiöissä on, että äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden luovuttaminen vaatii vastuunalaisten yhtiömiesten suostumuksen.

Vanhemmissa yhtiösopimuksissa ei ole erikseen mainittu edellytyksiä, joilla vastuunalainen yhtiömies voi luovuttaa yhtiöosuutensa. Uudemmista yhtiösopimuksista 36,4 % sisältää tällaisen määräyksen. Yleisin edellytys on, että vastuunalainen yhtiömies voi luovuttaa yhtiöosuutensa ”äänetöntä kuulematta”. Muutamissa uusimmista yhtiösopimuksista on määräys, että ”yhtiömies voi luovuttaa vain osan panoksestaan kolmannelle”. Luovutuksen kohteena olevan yhtiöosuuden lunastusoikeudesta on määrätty noin 6 % vanhemmista sopimuksista, ja näistä määräyksistä suurin osa koskee vain äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamista. Uudemmissa yhtiöissä lunastusoikeudesta on määräyksiä 12,4 % yhtiösopimuksista. Näistä sopimuksista noin 7 % koskee ainoastaan äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamista. Yleisintä on molempien selvitysten mukaan, että lunastaja on joko yhtiömies, vastuunalainen yhtiömies tai yhtiö. Lunastushinnan määrittäminen on yleisempää uusissa yhtiösopimuksissa. Yleisin lunastushinta on niissä yhtiöosuuden nimellisarvo, johon lisätään mahdolliset maksamattomat voitto-osuudet.

Yhtiömuodon muuttamista (ks. 4.5.3.) koskevat yhtiösopimusten määräykset liittyvät päätöksentekojärjestykseen, yhtiöosuuksien muuttamiseen osakkeiksi tai yhtiömuodon muuttamiseen yhtiösopimuksen määräyksellä. Viimeksi mainittua koskeva yhtiösopimusmääräys löytyi yhdestä (1) tutkituista kommandiittiyhtiöiden sopimuksista. Kyseinen kommandiittiyhtiö muuttuu osakeyhtiöksi, kun sen liikevaihto on 5 miljoonaa

¹⁰³ KM 1983:56: 115.

markkaa. Yhtiömuodon muuttaminen vaatii yhtiömiesten enemmistöpäätöksen yhden (1) määräyksen mukaan. Vastuunalaiset voivat muuttaa yhtiömuotoa yksimielisesti äänetöntä kuulematta 14 yhtiössä. Kahdessa (2) yhtiössä yhtiömuodon muuttamista vastustaneen äänettömän yhtiömiehen katsotaan eronneen yhtiöstä. Kahdessa (2) kommandiittiyhtiössä yhtiömiehille tuleva osuus osakkeista, kun yhtiö muutetaan osakeyhtiöksi, määräytyy yhtiöosuuden perusteella. Kahden (2) yhtiösopimusmääräyksen mukaan vastuunalaisilla yhtiömiehillä on oikeus merkitä koko osakekanta yhtiömuodon muuttuessa osakeyhtiöksi. Molemmissa selvityksissä tutkituissa yhtiösopimuksissa on muutamia määräyksiä, siitä missä järjestyksessä päätökset yhtiömuodon muuttamisesta on tehtävä. Yksi vuoden 1981 selvityksen yhtiöistä muuttuu osakeyhtiöksi tietyn ajan jälkeen ja yksi uudemmissa, kun sen liikevaihto ylittää viiteen miljoonaan markkaan, noin 841 000 euroon. Osa määräyksistä liittyy osakekannan merkitsemiseen.

Tutkituista kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuksista viidessä (5) on määräyksiä, jotka koskevat yhtiön mahdollista sulautumista toiseen yhtiöön. Kaikki määräykset koskevat päätöksentekojärjestystä. Kommandiittiyhtiön sulautumispäätöksen vastuunalaiset yhtiömiehet voivat tehdä äänetöntä kuulematta viidessä (5) yhtiössä, joista kahdessa (2) sulautumiseen vaaditaan vastuunalaisten yhtiömiesten yksimielinen päätös. Jos ääneton vastustaa sulautumispäätöstä, vastuunalainen voi irtisanoa hänet yhden (1) sopimuksen mukaan. Mahdollisesta sulautumisesta toiseen yhtiöön on määräyksiä muutamassa uudemmassa yhtiösopimuksessa.

4.6. Yhtiön purkaminen ja purkautuminen

Kommandiittiyhtiön purkamista ja purkautumista AKL:n mukaisesti on käsitelty edellä (ks. 3.6.). Uusimmissa yhtiösopimuksissa lähes kaikissa on määräyksiä, jotka koskevat purkamismenettelyä. Kaikissa tutkituissa kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuksissa on määräyksiä koskien varojen jakamista. Vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa sopimuksissa ei vastaavia yhtiösopimusmääräyksiä ollut. Selvitysmiestä koskevia

määräyksiä on 119 yhtiösopimuksessa. Siitä, miten päätös yhtiön mahdollisesta purkamisesta tehdään, on määräyksiä kahdessa (2) yhtiösopimuksessa: ”Yhtiösopimus voidaan purkaa vain yhtiömiesten yksimielisellä päätöksellä”. Vastuunalainen yhtiömies on selvitysmiehenä 35 yhtiössä sitä purettaessa. Viidessä (5) yhtiössä selvitysmiehenä on joku yhtiömiehistä. Selvitysmies valitaan vastuunalaisten toimesta 37 yhtiösopimuksen mukaan. Sopimuksissa ei mainita tuleeko selvitysmiehen olla joku yhtiön ulkopuolinen henkilö. Yhdeksässä (9) yhtiössä selvitysmies on yhtiön ulkopuolinen henkilö. Yhtiötä purettaessa on selvitysmiehen oltava yhtiön ulkopuolinen äänettömän yhtiömiehen vaatimuksesta (19 sopimusta), yhtiömiehen vaatimuksesta (8) ja vastuunalaisten yhtiömiesten enemmistön vaatimuksesta (4). Kahden (2) yhtiön yhtiösopimuksessa on viitattu AKL:iin.

AKL 7:9:ssä on säädetty, että kommandiittiyhtiön omaisuus on sitä jaettaessa käytettävä ensisijaisesti äänettömien yhtiömiesten maksettujen panosten palauttamiseen. Loppuosa yhtiön omaisuudesta jaetaan vastuunalaisille yhtiömiehille. Jos omaisuus ei riitä äänettömien yhtiömiesten panosten täysimääräiseen palauttamiseen, jaetaan omaisuus heidän kesken maksettujen panosten suuruuden mukaisessa suhteessa. Säännös on tahdonvaltainen. Jollei yhtiön omaisuus riitä sen kaikkien velkojen suorittamiseen, vajaus jaetaan vastuunalaisten yhtiömiesten kesken. Yleisin yhtiösopimusmääräys on, että velkoihin varataan varat ennen niiden jakamista yhtiömiehille (218 sopimusta). Kolmessa (3) yhtiössä ”varataan ensin kohtuullinen määrä varoja velkoihin”. Yhtiömiesten sijoittamat panokset sekä mahdolliset maksamattomat voitto-osuudet palautetaan ennen varojen varaamista velkoihin kolmen (3) sopimuksen mukaan. Yhdessä (1) yhtiössä varat jaetaan ensin yhtiömiehille. Yhtiömiehille varat jaetaan yhdessä (1) yhtiössä yhtiöosuuksien suhteessa ja yhdessä (1) panosten suhteessa.

Äänettömälle ja vastuunalaiselle yhtiömiehelle tulevasta osuudesta yhtiön varoista on useita määräyksiä. Yleisin määräys on, että ”ensin palautetaan äänettömälle hänen sijoittamansa yhtiöpanos ja loput varat saa vastuunalainen yhtiömies” (122 sopimusta). Äänettömän yhtiömiehen osuus yhtiön varoista yhtiötä purettaessa on hänen sijoittamansa panos (19 sopimusta), panos sekä sille maksettava korko (44) ja panos sekä maksamaton voitto-osuus (24). Jos varat eivät riitä koko panoksen maksamiseen, niin varat jaetaan panosten suhteessa yhden (1) sopimuksen mukaan. Ne varat, jotka ovat jääneet jäljelle, kun velat sekä äänettömän yhtiömiehen osuus on huomioitu, jaetaan vastuunalaisille yhtiömiehille tasan (7 sopimusta), yhtiöosuuksien suhteessa (4), heidän työpanostensa suhteessa (1) ja voitonjaon perusteiden mukaisesti (1). Kahdessa

(2) yhtiössä äänettömälle ei jaeta mitään vaan varat jaetaan vastuunalaisten yhtiömiesten kesken tasan. Kolmessa (3) yhtiössä varat jaetaan AKL:n mukaisesti.

5. YHTEENVETO

Lainsäätäjä on rajoittanut AKL:lla avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiömiesten sopimusvapautta vain silloin, kun yhtiömiesten tai ulkopuolisten etujen turvaamiseen

liittyvät painavat syyt ovat edellyttäneet pakottavaa sääntelyä. Yhtiömiehillä on laaja sopimusvapaus perustaessaan yhtiötä sekä sopiessaan yhtiön toiminnasta tai sen lopettamisesta ja keskinäisten suhteidensa järjestämisestä. Yhtiömiesten on hyvä miettiä sen jälkeen, kun he ovat päättäneet valita henkilöyhtiön tunnusmerkit täyttävän yhtiömuodon yritysmuodokseen, kuinka paljon he haluavat ohjata yhtiönsä toimintaa yhtiösopimusmääräyksillä. Sopimusvapautensa rajoissa yhtiömiehet voivat sopia asioista periaatteessa milloin ja miten tahansa.

Avoin yhtiö syntyy yhtiösopimuksen tekohetkellä tai erikseen sovittuna hetkenä. Yhtiösopimus voi olla suullinen, kirjallinen tai konkludenttinen. Kommandiittiyhtiössä on erikseen sovittava ainakin äänettömän yhtiömiehen yhtiöpanosta koskevista asioista, joten yhtiösopimus on käytännössä vähintään suullinen. Henkilöyhtiö on rekisteröitävä, mutta rekisterimerkinnällä on vain oikeustilan toteava vaikutus. Ruotsissa rekisterimerkinnällä on vuodesta 1995 lähtien ollut konstitutiivinen vaikutus. Suomessa vastaavaa on toivottu oikeuskirjallisuudessa mm. rajanvetotapauksien ratkaisemisen helpottamiseksi. Kaupparekisteriin tehtävä perusilmoitus asettaa käytännössä yhtiösopimukselle kirjallisen muotovaatimuksen sekä sen vähimmäissisältövaatimuksen. Lähes kaikissa tutkituissa yhtiösopimuksissa on sovittu myös jostain muusta kuin perusilmoituksessa ilmoitettavista tiedoista.

Avoin yhtiö on molempien selvitysten mukaan korostuneesti tyyppillinen kahden henkilön yhtiömuoto. Kommandiittiyhtiössä yhtiömiesten lukumäärä on hieman vaihtelevampi. Henkilöyhtiön vastuullisista yhtiömiehistä noin kolmannes avoimissa yhtiöissä ja neljännes kommandiittiyhtiöissä on sijoittanut yhtiöön omaisuuspanoksen. Yhtiöpanoksista muodostuva pääoma oli sopimuksen tekohetkellä noin 40 %:ssa yhtiöistä sama tai enemmän kuin osakeyhtiöissä vaadittu minimiosakepääoman. Noin puolet vastuunalaisista yhtiömiehistä on työpanoksellaan mukana yhtiön toiminnassa. Vanhemmissa yhtiöissä omaisuuspanoksen sijoitti vastuunalaisista yhtiömiehistä 80 % avoimissa yhtiöissä ja kommandiittiyhtiöissä yli puolet. Ennen AKL:ia työpanosta ei katsottu yhtiöpanokseksi. Äänettömän yhtiömiehen yhtiöpanoksen on oltava rahassa mitattavissa oleva omaisuuspanos ja sen arvo on ilmoitettava yhtiösopimuksessa. Yhtiöosuus ei tuota suoraa omistus- tai muuta oikeutta yhtiön omaisuuteen, vaan se käsittää kaikki lain, yhtiösopimuksen ja yhtiömiesten päätösten nojalla kuuluvat oikeudet ja velvollisuudet suhteessa yhtiöön ja toisiin yhtiömiehiin. Avoimissa yhtiöissä yhtiöosuuden määräytymisestä on sovittu n. 50 % tutkituista sopimuksista, kun taas vastuunalaisen yhtiömiehen yhtiöosuuden määräytymisestä on sovittu vain 15

kommandiittiyhtiössä. Yli puolessa näistä sopimuksista yhtiöosuus jakautuu pääluvun mukaan tasan. Vanhemmissa sopimuksissa ei ole vastaavia määräyksiä.

Henkilöyhtiön vastuunalaisella yhtiömiehellä on lähtökohtaisesti yksin oikeus hoitaa yhtiön toimialaan kuuluvia yhtiön asioita (hallintovaltuus). Hallinnon ja yhtiömiesten keskinäisten suhteiden järjestämisessä yhtiömiehillä on sopimusvapaus. He voivat sopia siitä, että joku yhtiömiehistä suljetaan yhtiön hallinnon ulkopuolelle, jolloin hänellä ei ole myöskään kielto-oikeutta tai, että hallinto jaetaan vastuualueittain. Äänettömällä yhtiömiehellä ei ole, ilman eri sopimusta, oikeutta hoitaa yhtiön asioita eikä kielto-oikeutta johtuen hänen velkavastuunsa luonteesta. Vastuunalaisella yhtiömiehellä on molempien selvitysten mukaan oikeus hoitaa yhtiön asioita ilman toisen yhtiömiehen myötävaikutusta. Yllä mainitun hallintovaltuuden ylittävien päätösten katsotaan vaativan yhtiömiesten yksimielisyyttä, ellei muuta ole sovittu. Yksimielisyyden tai jopa enemmistön vaatimus hallintotoimiin voi kuitenkin tarpeettomasti kangistaa yhtiön päätöksentekoa. Lisäksi sen voidaan katsoa joskus antavan äänettömille liikaa valtaa suhteessa yhtiöpanokseen, vastuuseen velvoitteista ja yhtiömiehen toimintaan yhtiössä. Molempien selvitysten mukaan yksimielisyyden vaatimus on kuitenkin pääsääntö suurimmassa osassa yhtiöitä erityisesti, kun muutetaan yhtiösopimusta. Yhtiösopimuksen muuttamista koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on vain uudemmissa yhtiösopimuksissa.

Molemmissa selvityksissä tarkasteltujen yhtiösopimusten mukaan reilussa 20 % kommandiittiyhtiöistä on toimitusjohtaja. Toisin kuin vuoden 1981 selvityksessä tutkituissa yhtiöissä useissa uudemmissa yhtiöissä toimitusjohtaja voi olla joku muu kuin vastuunalainen yhtiömies, eli äänetön yhtiömies tai ulkopuolinen. Toimitusjohtajaa koskevia määräyksiä on yli neljänneksessä uusista avoimista yhtiöistä, kun vuoden 1981 selvityksessä niitä ei ole ollenkaan. Yhtiön muista orgaaneista on vain muutamia yhtiösopimusmääräyksiä, joissa useimmissa on sovittu myös hallintoelimen kokoonpanosta sekä päätöksentekojärjestyksestä. Yhdessä tutkitussa kommandiittiyhtiössä hallinto on järjestetty osakeyhtiömallin mukaisesti ja yhtiömiesten yhtiöosuudet ovat vapaasti siirrettävissä. Tällaisia ns. kommandiittiosakeyhtiöitä on vuoden 1981 selvityksessä kaksi prosenttia tutkituista kommandiittiyhtiöistä. Kommandiittiosakeyhtiötä käytetään ”yhtiömuotona” mm. pääomasijoitustoiminnassa.

Lain mukaan jokaisella vastuunalaisella yhtiömiehellä on oikeus edustaa yhtiötä, eli oikeus tehdä yhtiötä sitovia oikeustoimia, ja kirjoittaa sen toiminimi yhtiön toimialaan

kuuluviassa asioissa (aktiivinen edustaminen), ellei oikeutta ole yhtiömiesten välisellä sopimuksella rajoitettu. Haasteen ja muun tiedoksiannon katsotaan tulleen yhtiön tietoon, kun se on annettu tiedoksi vastuunalaiselle yhtiömiehelle, toimitusjohtajalle tai prokuristille. Kyse on tällöin passiivisesta edustamisesta. Äänettömällä yhtiömiehellä ei ole ilman eri valtuutusta aktiivista eikä passiivista oikeutta edustaa yhtiötä. Pääsääntöisesti jokainen vastuunalainen voi edustaa yhtiötä ja kirjoittaa sen toiminimen molempien selvitysten mukaan. Vain muutamissa yhtiöissä vastuunalainen yhtiömies on rajattu edustamisoikeuden ulkopuolelle. Rekisteröimiskelpoisia edustusoikeuden kollektiivirajoituksia on useissa yhtiösopimuksissa. Myös äänetön yhtiömies on oikeutettu prokuristina kirjoittamaan toiminimen muutamassa yhtiössä. Ennen AKL:ia yhtiön edustamista koskevia rajoituksia ei voitu rekisteröidä, eivätkä ne olleet päteviä suhteessa vilpittömässä mielessä olevaan ulkopuoliseen henkilöön.

Yhtiösuhteesta, yhtiön selvityksestä tai sen omaisuuden jakamisesta johtuvat riidat ratkaistaan lähtökohtaisesti yhtiön kotipaikan tuomioistuimessa, eikä tästä ole juuri yhtiösopimuksissa poikettu kummankaan selvityksen mukaan. Kun yhtiömiesten välisten riitojen ratkaisemisesta on yhtiösopimuksissa sovittu, yleisin tapa on ratkaista ne välimiesmenettelystä annetun lain mukaan.

Yhtiön tilien tarkastamiseen voidaan katsoa kuuluvan yhtiömiehen oikeus tarkastaa yhtiön asiakirjoja ja kirjanpitoa sekä tilintarkastus. Ennen AKL:ia henkilöyhtiöillä ei ollut ollenkaan tilintarkastusvelvollisuutta. Siitä säädettiin ensin AKL:ssa sitten tilintarkastuslaissa ja heinäkuusta 2007 lähtien uudessa tilintarkastuslaissa. Tällä hetkellä uuden tilintarkastuslain mukaan, jollei muualla laissa toisin säädetä, tilintarkastaja voidaan jättää valitsematta yhteisössä, jossa sekä päättyneellä että sitä välittömästi edeltäneellä tilikaudella on täytynyt enintään yksi seuraavista edellytyksistä: Taseen loppusumma ylittää 100 000 euroa, liikevaihto tai sitä vastaava tuotto ylittää 200 000 euroa tai palveluksessa on keskimäärin yli kolme henkilöä. Tilintarkastusta koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on reilussa 20 %:ssa avoimista yhtiöistä ja noin 40 %:ssa kommandiittiyhtiöistä. Määräykset koskevat yleisesti sitä, onko yhtiössä tilintarkastaja vai ei, sekä tilintarkastajan valintaa, kelpoisuutta ja toimikautta. Noin 16 %:ssa vanhemmista yhtiöistä on tilintarkastaja. Henkilöyhtiön yhtiömiehellä on oikeus tarkastaa yhtiön kirjanpitoa. Oikeus käsitetään laajasti ja sitä ei voida sopimuksin tai kielto-oikeudella rajoittaa. Äänettömän yhtiömiehen laajaa tiedonsaantioikeutta voidaan kritisoida, koska hänen panoksensa yhtiössä voi olla varsin pieni ja epäsuhteessa esimerkiksi liikesalaisuuden arvoon nähden.

Henkilöyhtiössä varoja voidaan jakaa yhtiömiehille palkkana tai palkkiona ja voitonmaksuna. Pääsääntöisesti vastuunalaisilla yhtiömiehillä on oikeus korvaukseen yhtiön puolesta suoritetuista menoista sekä yksityiskäyttöön tai -ottoihin. Muu varojen jakaminen on sovitun yhtiöpanoksen palauttamista tai yhtiön lainanantoa yhtiömiehelle. Yksityisottoja koskevia yhtiösopimusmääräyksiä on vain alle 10 %:ssa tutkituista henkilöyhtiöistä. Usein on vain maininta, että yhtiömiehillä on yksityistili tai että yhtiömiehellä on oikeus erikseen sovittuun määrään asti yksityisottoihin. Vanhemmissa sopimuksissa ei ole määräyksiä koskien yksityisottoja tai -tilejä. Palkan maksamisesta yhtiömiehille mainitaan neljänneksessä avoimien yhtiöiden ja viidenneksessä kommandiittiyhtiöiden uudemmissa yhtiösopimuksista. Yleisin määräys on molempien selvitysten perusteella, että palkanmaksamisesta sovitaan erikseen. Palkkaa koskevia määräyksiä on puolessa avoimien yhtiöiden ja viidenneksessä kommandiittiyhtiöiden vuonna 1981 selvitetystä yhtiösopimuksista.

Lainsäädäntö oli puutteellista voiton- ja omaisuudenjakotilanteissa ennen AKL:a. Harkittuja ja tarkkoja voitonjakomääräyksiä pidetään tärkeänä paitsi voitonjaon kannalta myös siksi, että niiden nojalla lasketaan yleensä myös yhtiön netto-omaisuus yhtiön lopettamisen yhteydessä. Äänettömälle yhtiömiehelle jaetaan ensin yhtiöpanokselle laskettu korko-osuus. Mahdollinen loppuvoitto jaetaan vastuunalaisille yhtiömiehille korko-osuutena jäljellä olevien panosten suhteessa ja tämän jälkeinen osa heidän kesken tasan. Lain mukaan tilikauden mahdollinen tappio jaetaan vastuunalaisen yhtiömiesten kesken tasan. Yhtiömiesten voitto-osuuden määräytymisestä on määräyksiä lähes jokaisessa yhtiösopimuksessa. Molemmissa selvityksissä tutkituissa yhtiösopimuksissa kaikissa on sovittu siitä, miten äänettömän yhtiömiehen voitto-osuus lasketaan, jos voittoa sopimuksen mukaan jaetaan. Koron maksaminen sijoitetulle yhtiöpanokselle on yleisin voitto-osuuden määräytymisperuste. Yleisimmät korkoprosentit ovat 10, 12 ja 15. Uudemmissa sopimuksissa määräykset koskien kommandiittiyhtiön vastuunalaisen yhtiömiehen osuutta yhtiön tilikauden voitosta ovat selvästi yleisempiä. Varsinaisia voitto-osuuden laskemista koskevia määräyksiä on n. 80 %:ssa yhtiöistä, joissa on enemmän kuin yksi vastuunalainen yhtiömies. Suurimmassa osassa henkilöyhtiöistä jakokelpoinen voitto jaetaan vastuunalaisille yhtiömiehille tasan. Uudemmissa, erityisesti avoimien yhtiöiden, yhtiösopimuksissa on useita erilaisia voitto-osuuden määräytymisperusteita. Niissä on myös määräyksiä koskien voiton jakamista jättämistä sekä mahdollisen tilikauden tappion jakamista.

Henkilöyhtiöissä voi tapahtua toiminnan aikana yhtiösuhteen muutoksia: Vastuunalaisen tai äänettömän yhtiömiehen ”rooli” vaihtuu, yhtiöön tulee uusi yhtiömies tai vanha yhtiömies poistuu. Lain mukaan yhtiömiehellä on oikeus vaatia yhtiön purkamista, kun hän on irtisanonut yhtiösopimuksen ja irtisanomisaika on kulunut tai sovittu yhtiökausi on päättynyt, vastuunalainen yhtiömies joutuu konkurssiin tai hänen yhtiöosuutensa ulosmitataan, vastuunalainen yhtiömies on kuollut eikä ole sovittu tai ei sovita yhtiön toiminnan jatkamisesta tästä huolimatta tai jos edellytykset yhtiön toiminnan jatkamiselle rauenneet. Myös vastuunalaisen yhtiömiehen konkurssin johdosta konkurssipesä tai hänen osuutensa ulosmittauksen johdosta osuuden pakkohuutokaupassa ostanut saavat vaatia yhtiön purkamista. Vastuunalaisen yhtiömiehen kuoltua sama oikeus on kuolinpesällä, ellei yhtiön toiminnan jatkamisesta sovita. Edellä mainituissa tilanteissa muilla yhtiömiehillä on oikeus lunastaa purkamisvaateen esittäneen tahon yhtiöosuus. Lain mukaan lunastushinta määräytyy sen mukaan, mitä yhtiömies olisi saanut, jos yhtiön omaisuus jaettaisiin niin kuin laissa säädetään. Useissa tässä tutkituissa yhtiösopimuksissa on em. tilanteita, erityisesti yhtiömiehen kuolemaa, konkurssia, työkyvyttömyyttä, koskevia yhtiön toiminnan jatkuvuutta, yhtiöosuuden lunastamista sekä osuuden lunastushintaa koskevia määräyksiä.

Molempien selvitysten mukaan yli 80 % avoimien yhtiöiden yhtiösopimuksista sisältää määräyksiä koskien yhtiösopimuksen irtisanomista ja irtisanomisaikaa. Vanhemmissa henkilöyhtiöiden yhtiösopimuksissa on myös määräyksiä, jotka koskevat yhtiömiehen eroa. Melkein kaikissa uusimmissa kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuksissa ja puolessa vanhemmista on irtisanomista ja irtisanomisaikaa koskevia määräyksiä. Myös yhtiömiehen eroamisesta, joka ei aiheuta oikeutta esittää purkamisvaadetta, on muutamia määräyksiä. Vain uusimmissa henkilöyhtiöiden yhtiösopimuksissa, on sovittu irtisanoneen yhtiömiehen yhtiöosuuden lunastamisesta ja lunastushinnasta.

Yhtiöosuus ei ole lain mukaan luovutettavissa, ellei toisin ole sovittu. Henkilöyhtiön vastuunalaisen yhtiöosuuden luovuttamisen edellytyksistä on määräyksiä noin 30 %:ssa uudemmissa yhtiösopimuksista. Vuonna 1981 selvitettyissä avoimissa yhtiöissä 30 % on sellaisia, joissa on määräyksiä yhtiöosuuden luovuttamisesta. Kommandiittiyhtiön yhtiösopimuksessa oli ennen AKL:ia sovittava äänettömän yhtiömiehen yhtiöosuuden luovuttamisen edellytyksistä. Noin 90 % uusista sopimuksista sisältää vastaavan määräyksen. Vain uudemmissa sopimuksissa on sovittu luovutetun yhtiöosuuden lunastamisesta ja lunastushinnasta. Yhtiösuhteen muutoksia voi edellä mainittujen lisäksi aiheuttaa yhtiön sulautuminen tai yhtiömuodon muutos. Vuonna 1981 tutkituista

kommandiittiyhtiöistä yksi muuttuu yhtiösopimuksen mukaan osakeyhtiöksi tietyn ajan jälkeen ja yksi uudemmista, kun yhtiön liikevaihto ylittää yhtiösopimuksessa mainittuun määrään. Yhtiömuodon muuttamisen päätöksentekojärjestyksestä on muutamia määräyksiä molemmissa selvityksessä tutkituissa henkilöyhtiöissä.

Henkilöyhtiön purkamisesta ja selvitystilasta ei ollut ennen AKL:ia säädetty. Henkilöyhtiö on purkautunut ja se ei ole enää oikeushenkilö, kun sen omaisuus on jaettu. Ilman selvitystilaa yhtiö voi purkautua, kun se on ylivelkaisessa konkurssissa, kun ns. yhdenmiehen yhtiön armonaika päättyy tai kun yhtiömiehet päättävät toiminnan lopettamisesta ja jakavat yhtiön omaisuuden. Selvitystila alkaa, kun purkamisperusteeseen on vedottu tai mahdollisesti, jos konkurssin päättyessä on varoja jäljellä. Pääsääntöisesti selvitysmiehinä toimivat vastuunalaiset yhtiömiehet. Selvitystilan jälkeen tai sen aikana yhtiömiehet voivat päättää toiminnan jatkamisesta tai omaisuuden jakamisesta. Yhtiön purkaminen ei edellytä sen velkojen maksamista. Omaisuutta jaettaessa netto-omaisuus on käytettävä ensisijaisesti yhtiömiesten jäljellä olevien panosten palauttamiseen. Lähes kaikissa yhtiösopimuksissa on määräyksiä, jotka koskevat yhtiön purkautumista tai purkamista. Suurin osa määräyksistä koskee selvitysmiehiä, joita ovat pääasiassa yhtiömiehet, sekä varojen jakamista. Yli 90 %:ssa yhtiösopimuksista on määräys, että ensin varataan varat velkoihin. Äänettömälle yhtiömiehelle suoritetaan yleensä ensin hänen sijoittamansa yhtiöpanos ja loput jaetaan vastuunalaisille useimmiten tasan.

Tutkituista yhtiösopimuksista lyhyin avoimen yhtiön yhtiösopimus on vuodelta 1995. Sopimuksessa on mainittu yhtiömuoto, toiminimi, toimiala, yhtiömiehet ja tilikausi. Kommandiittiyhtiöiden yhtiösopimuksista lyhyin on vuodelta 1996. Siinä on mainittu toiminimi, toimiala, yhtiön kotipaikka, yhtiömiehet, äänettömän panos markkamääräisenä, tilikausi sekä määräys, että muilta osin noudatetaan AKL:ia. Pitkiä, monisivuisia yhtiösopimuksia on useita. Näistä pisimmissä on määräyksiä koskien kaikkia tässä tutkielmassa käsiteltyjä asioita. Yhdessä (1) avoimen yhtiön yhtiösopimuksessa on määräys, joka koskee vastuuta sitoumuksista ennen sopimuksen allekirjoittamista: ”Yhtiö hyväksyy itseään velvoittaviksi sitoumukset, joita yhtiömiehet ovat ennen yhtiösopimuksen allekirjoittamista tehneet omissa nimissään perustettavan yhtiön lukuun”. AKL:n ohjaava vaikutus tulee selvästi ilmi monissa yhtiösopimuksissa erityisesti yhtiösopimusmääräyksissä, vaikka ne eivät olisikaan oikeustilasta poikkeavia, joita koskevaa lainsäädäntöä ei ennen ollut. Samansuuntainen johtopäätös voidaan tehdä, kun vertaillaan tässä tutkittuja yhtiösopimuksia vuoden 1981 selvityksessä tutkittuihin. Aina eivät tulevat yhtiömiehet ole kuitenkaan olleet tietoisia AKL:n

olemassaolosta yhtiötä perustettaessa. Vuonna 1996 perustetun avoimen yhtiön yhtiösopimuksessa on mainittu, että ”yhtiöjärjestys on tehty Kauppakaaren mukaisesti”.

LÄHDELUETTELO

Airaksinen, Manne & Jyrki Jauhiainen (2000). Suomen Yhtiöoikeus. Helsinki: Werner Söderström Lakitieto Oy.

Airaksinen, Manne (2006). Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö. Teoksessa: Yritysoikeus. Oikeuden perusteokset, 137–201. Toim. Kirsti Rissanen ym.. Toinen uudistettu painos. Helsinki: WSOYpro.

Andersson, Edward & Jarmo Ikkala (2005). Elinkeinoverolain kommentaari. 11. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Hallituksen esitys 6/1987. Hallituksen esitys laiksi avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä sekä siihen liittyväksi lainsäädännöksi.

Iloa, Jouko & Heikki Sirve (1988). Henkilöyhtiöt. Uusi laki avoimesta yhtiöstä ja kommandiittiyhtiöstä. Helsinki: Business Books.

Immonen, Raimo (2000). Yritysmuodot ja liiketoiminta. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Kirjanpitolautakunnan päätös/lausunto numero 834/7.4.1986 [on line]. [siteerattu 10.4.2008]. Saatavissa Internetissä: <URL:<http://www.edilex.fi/oikeuskaytanto/kila/0834>>.

Kirjanpitolautakunnan päätös/lausunto numero 1012/30.1.1989. [on line]. [siteerattu 10.4.2008.]. Saatavissa Internetissä:<URL: <http://www.edilex.fi/oikeuskaytanto/kila/1012>.

Koski, Pauli (1989). Yritys- ja yhtiöoikeus. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Koski, Pauli & Raimo Immonen (1990). Henkilöyhtiöt yritysmuotona. Yhtiöoikeus ja verotus. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Koski, Pauli (2007). Yhtiöoikeus. Jatkuvatäydenteinen. Helsinki: WSOYpro.

Komiteamietintö 1983:56. Pienyhtiötoimikunnan mietintö. Helsinki: Valtion painatuskeskus.

Lehti, Lasse (1988). Avoin yhtiö ja kommandiittiyhtiö. Talous ja hallinto uuden lainsäädännön valossa. HTM-Info Oy.

Nial, Håkan (1983). Om handelsbolag och enkla bolag. Stockholm: P. A. Norstedt & Söners Förlag.

Nial, Håkan (1990). Handelsbolagsrätt. 6. uppl. Stockholm: Norstedts.

Norri, Matti (1988). Henkilöyhtiöt. Käytännön käsikirja. Helsinki: Rakennuskirja Oy.

Pienyhtiöt ja yhtiölainsäädäntö (1998). Työryhmän mietintö. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1998. Helsinki: Oikeusministeriö.

Relas-Vuorio, Tuovi (1990). Avoimen yhtiön ja kommandiittiyhtiön yhtiösopimuksesta. Teoksessa: Yritysmuodon valinta ja yrityksen perustaminen. Lakimiesliiton koulutuskeskuksen julkaisusarja n:o 54, 45–53. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Saarnilehto, Ari (1991). Sopimusoikeuden perusteet. 3. uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Saarnilehto, Ari (2005). Sopimusoikeuden perusteet. 6. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Sandström, Torsten (1994). Handelsbolag och enkla bolag. En lärobok. Andra upplagan. Stockholm: Norstedts Juridik.

Tassberg, Marjut (2007). Yritysmuodon valinta ja verotus. Pro gradu -työ, Vaasan yliopisto kauppatieteellinen tiedekunta, talousoikeuden laitos, talousoikeus. Vaasa.

Toiviainen, Heikki (2006). Johdatus Suomen yksityisoikeudellisia yhteisöjä ja säätiöitä koskevaan oikeuteen. Helsinki: Yliopistopaino.

Verohallituksen ohje Dnro 206/345/2007, 8.3.2007. Uuden osakeyhtiölain vaikutuksia verotukseen [on line]. [siteerattu 20.3.2008]. Saatavissa Internetissä: <URL: http://www.vero.fi/default.asp?article=380&domain=VERO_MAIN&path=5,40,89,91&language=FIN>.

Wilhelmsson, Thomas & Niilo Jääskinen (1992). Avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt. 2. uudistettu painos. Helsinki: Lakimiesliiton Kustannus.

Wilhelmsson, Thomas & Niilo Jääskinen (2001). Avoimet yhtiöt ja kommandiittiyhtiöt. 3. uudistettu painos. Helsinki: Talentum Media Oy.

Villa, Seppo (2002). Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. 2. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Villa, Seppo (2006). Henkilöyhtiöt ja osakeyhtiö. 3. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Yrityksen perustajan opas 2004 (2004). Toim. Paula Paloranta et al. Helsinki: Keskuskauppakamari.

Yritys-Suomi (2008). Yrityksen perustajan info. Käytännön toimet. Yritysmuodon valinta [on line]. [siteerattu 20.3.2008]. Saatavissa Internetissä: <URL: <http://www.yrityssuomi.fi/default.aspx?nodeid=15544>>.